ΒΑΒΥΛΩΝΙΑ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ | ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2011 | ΤΕΥΧΟΣ 2ο | ΤΙΜΗ 4 ΕΥΡΩ

2

Συνεντεύξεις: M. Albert
V. Shiva

Τα όρια του συνδικαλισμού
Γρ. Τσιλιμαντός

ΗΠΑ και αραβικές εξεγέρσεις
N. Chomsky

N. Klein - R. Day - Κ. Δεσποινιάδης - R. Barbrook

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ άμεσης δράσης και δημοκρατίας

Α.Π.Θ.

Θεσσαλονίκη 5 6 7 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

ισότητα
αξιοπρέπεια
αλληλεγγύη

5 Άμεση δημοκρατία

6 Κοινωνική & αλληλέγγυα οικονομία

7 Υπεράσπιση των δημοσίων κοινωνικών αγαθών

το ρήγμα είναι γεγονός

17:30

http://amesidimokratiafest.org

ΒΑΒΥΛΩΝΙΑ

ΑΣΤΙΚΗ ΜΗ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

www.babylonia.gr

Τηλέφωνο επικοινωνίας - συνδρομές: **6974 546230**

e-mail: babyloniamagazine@yahoo.gr

ISSN: 1792-9970

Το διμηνιαίο πολιτικό περιοδικό **ΒΑΒΥΛΩΝΙΑ** γεννήθηκε την εποχή που η κοινωνία αποκηρύσσει τις λογικές των πρωτοποριών και εκπροσωπήσεων, προτάσσοντας με κραυγαλέο και αγωνιώδη τρόπο την αναγκαιότητα μιας πραγματικής αλλαγής, που θα έρθει μέσα από τη συμμετοχή και τη δημιουργία κοινωνικών δομών όπου η εξουσία δεν θα έχει κανένα λόγο. Με αιχμή του δόρατος το πρόταγμα της άμεσης δημοκρατίας, η κοινωνία αποζητά να διώξει από πάνω της τα βαρίδια κάθε ιδεολογίας και προτάσσει το αυτεξούσιο του συλλογικού ατόμου. Σε μια τέτοια στιγμή, ο ουσιαστικός διάλογος και η πολιτική ζύμωση κρίνονται αναγκαία.

editorial

Back to Black

Ξέρεις τι είναι να είσαι 40 χρόνια δικτάτορας, αρχηγός της «τζαμαχηρίας» σου, να δίνεις μάχες με το στρατό σου κατά φυλάρχων, κατά της κοινωνίας, κατά των δυτικών και όταν εκπίπτεις να σε επικηρύσσουν για ένα εκατομμύριο δολάρια; Όσο δηλαδή επικηρύσσεται ο Κ. Παλαιοκώστας ή μια τρομοκρατική οργάνωση στην Ελλάδα; Θλίψη για τον Μουαμάρ Καντάφι. Θλίψη πλάκωσε και τα πανεπιστημιακά τσιφλίκια μας. Θλίψη και για την κατάργηση του πανεπιστημιακού ασύλου, μετριασμένη βεβαίως από την προετοιμασία του εδάφους, χρόνια τώρα. Θλίψη όμως και για τους δημοσίους υπαλλήλους, τα αλλεπάλληλα χαράτσια, τις επιχειρήσεις που κατά χιλιάδες κλείνουν, τους ανέργους που συνεχώς πολλαπλασιάζονται. Θλίψη, θλίψη, θλίψη... Θλίψη σαν πυρήνας μιας συμπαγούς σφαίρας. Μιας ιδεατής σφαίρας που μας κρατά φυλακισμένους, κυρίως εσένα και εμένα. Αυτό που δεν μπορεί να κάνει είναι να μας στερήσει την επικοινωνία, η οποία σαφώς και έχει αποδράσει εδώ και χρόνια από τα «πανεπιστημιακά ιδρύματα», όπως ακριβώς έχει εδώ και χρόνια αποδράσει το «άσυλο» από αυτά. Καθόλου θλίψη για τους μαύρους που ξεδιαλέγουν με ασύλληπτη ενδελέχεια τα σκουπίδια μας, χωρίς να τους το ζητήσει κανείς φυσικά.

Τι μπορεί να αφαιρέσει από κάποιον την ευχέρεια για μια ζωή άξια να βιωθεί; Μα φυσικά των άλλων η βλακεία, το κόμπλεξ, ο συντηρητισμός και η ψυχοπαθολογική ανωριμότητα. Ημών δηλαδή!
Αυτή την περίπτωση, θα μπορούσαμε να πούμε ότι έχουμε λίγο χρόνο να τη σκεφτούμε.
Αυτό για το οποίο μάλλον καθόλου χρόνο δεν έχουμε είναι τα δημοψηφίσματα που προανήγγειλε η κυβέρνηση, τα τερτίπια του Γιωργάκη Παπανδρέου. Τα πράγματα επισπεύδονται, γιατί οι πάσης φύσεως εξουσιαστές του παλαιού κόσμου νοιώθουν τις καρέκλες τους να τρίζουν είτε αυτοί είναι συνδικαλιστές, είτε διευθυντές κρατικού και ιδιωτικού τομέα, είτε πολιτικοί, είτε κυβερνώντες, είτε κερδοφορούντες. Η αγωνία του Παπανδρέου, βεβαίως, δεν είναι τόσο η έκβαση των δημοψηφισμάτων αλλά η ίδια η συμμετοχή σ' αυτά. Θέλουν να πάρουν τα μάτια του κόσμου από τις πλατείες. Τρέμουν στην ιδέα να μπορέσουν οι άνθρωποι ν' αποφασίζουν από μόνοι τους.
Στο τεχνικό επίπεδο της επιβίωσης, εμείς οι πτωχοί φαίνεται να γυρνάμε 30 με 40 χρόνια πίσω. Back to Black

Στο επίπεδο του βιώματος της πολιτικής, νομίζω πως είμαστε στο σημείο απ' όπου βλέπουμε τα επόμενα 30-40 χρόνια. I say goodbye!

Ν. Ιωάννου

Πόλεμος και Πολιτική

Αλέξανδρος Σχισμένος

Το διήμερο της 28ης-29ης Ιουνίου του 2011, το ελληνικό κράτος βρέθηκε σε εμπόλεμη κατάσταση απέναντι στην κοινωνία της χώρας. Το στρατηγείο της Βουλής εξαπέλυσε το μάξιμουμ της βίας που είχε στη διάθεσή του, καταστρατηγώντας ταυτόχρονα τόσο το ίδιο το σύνταγμά του, όσο και τη Συνθήκη της Γενεύης (που απαγορεύει τη χρήση χημικών στη μάχη) και ουσιαστικά πετώντας στα αζήτητα όλη την πολιτική φιλοσοφία του Διαφωτισμού (που ρητά αναφέρεται στο δικαίωμα της εξέγερσης απέναντι σε κάθε μη νομιμοποιημένη κυβέρνηση). Να ξεκαθαρίσω: μάξιμουμ βίας, διότι η λύση της καθόδου του στρατού δεν ήταν εφικτή καθώς κανείς δεν θα μπορούσε να προβλέψει τη στάση των στρατιωτών απέναντι στον ίδιο το λαό. Το κράτος επιστράτευσε τους διαθέσιμους μισθοφόρους του προκειμένου να ψηφιστεί ένα νομοσχέδιο αφού προηγουμένως είχε φροντίσει να απλώσει ένα πέπλο τρόμου με όλα τα διαθέσιμα μέσα προπαγάνδας. Το κόλπο δεν έπιασε. Το νομοσχέδιο πέρασε, αλλά η μάχη χάθηκε. Αυτήν τη στιγμή το πολιτικό σύστημα είναι τόσο απονομιμοποιημένο, ώστε δεν μπορεί ούτε στις εκλογές να καταφύγει αφού το ενδεχόμενα συντριπτικό ποσοστό της αποχής θα αποδείκνυε το πλήρες ξεγύμνωμά του. Οπότε, συνεχίζει με μία κυβέρνηση δίχως εγκυρότητα, με βουλευτές που δεν τολμούν να βγουν στο δρόμο, στην κόψη του χάσματος που το διαχωρίζει ριζικά από την κοινωνία.

Εξετάζοντας την πολιτική στάση των κρατούντων με όρους πολέμου, ίσως καταλήξουμε σε κάποιες πρώτες επισημάνσεις. Καταρχάς, αντιστρέφοντας τη ρήση του Τσόμσκι πως «το κράτος δεν χρειάζεται τη βία όταν μπορεί να χειραγωγήσει μέσω προπαγάνδας», αντιλαμβανόμαστε πως το ξέσπασμα βίας είναι σημάδι και συνέπεια πανικού.

Η κατρακύλα της κρατούσας πολιτικής σε στρατηγική αποτελεί το τελευταίο καταφύγιο. Με άλλα λόγια, η Βουλή, έχοντας χάσει τη θέση του κυρίου των σημασιών, υποβαθμίζεται στη θέση του κυρίου της βίας, προκειμένου να επιβάλλει το σχεδιασμό που της ανατέθηκε.

Ακόμη και από αυτή τη θέση, απέτυχε. Απέτυχε να στηρίξει τις αποφάσεις της στο φόβο και πέτυχε, άθελά της, να ενισχύσει την πλήρη αποκοινωνικοποίηση των κατασταλτικών της οργάνων. Αν τον Δεκέμβρη του '08 η κυβέρνηση της Δεξιάς αναγνώρισε πως η χρήση βίας θα ολοκλήρωνε την κατάρρευσή της, τον Ιούνη του '11 η σοσιαλιστική κυβέρνηση επικύρωσε την κατάρρευση όλης της μεταπολιτευτικής εξουσίας μέσω ακριβώς της αλόγιστης βίας. Ξεγυμνώθηκε.

Ωστόσο, είναι γνωστό εδώ και καιρό πως ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα, όπως ο Κλαούζεβιτς διατύπωσε και η Ιστορία απέδειξε. Αυτό, σύμφωνα με τον Κονδύλη, έξοχο σχολιαστή της κληρονομιάς του Πρώσου στο έργο του «Η Θεωρία του Πολέμου», εκφράζει καταρχάς την εξάρτηση της πολεμικής προσπάθειας από τις συνθήκες της αντικειμενικής πολιτικής (του κοινωνικοπολιτικού χαρακτήρα και δυναμικού μίας δεδομένης κοινωνίας) και κατά δεύτερον την υποταγή της υποκειμενικής πολιτικής (δηλαδή των πολιτικών προσώπων) στην υφή του εκάστοτε πολέμου, ουσιαστικά δηλαδή την προτεραιότητα της αντικειμενικής πολιτικής έναντι των υποκειμενικών φιλοδοξιών. Τουτέστιν, ούτε ισχύει πως οι πολιτικοί είναι λιγότερο φιλοπόλεμοι από τους στρατιωτικούς, ούτε πως αρκεί ένα πασιφιστικό πρόγραμμα για να καλύψει την αντικειμενική βία που σωρεύεται σε μία κοινωνία μέσω της έντασης των αντιθέσεων που τη χαρακτηρίζουν. Η πολιτική καταλήγει πόλεμος όταν θεμελιώνεται στον πόλεμο, όταν δηλαδή εκφράζει την αντικειμενικότητα μίας κοινωνίας υποταγμένης σε μία ολιγαρχία εκμεταλλευτών ή, με άλλα λόγια, μίας κοινωνίας δίχως πρόσβαση στο μονοπώλιο της εξουσίας.

Το κράτος ως μηχανισμός στέκει ακριβώς στο μέτωπο που δημιουργείται ανάμεσα στην πραγματική πηγή κάθε εξουσίας και τους κλειστούς κύκλους που την ιδιοποιούνται. Δεν είναι οι αντιθέσεις πλούτου που δημιουργούν αυτήν τη δυναμική αντίθεση, είναι ακριβώς η μονοπώληση της πολιτικής, δηλαδή η αποκλειστική απόδοση του δικαιώματος του αποφασίζειν στην κυρίαρχη ολιγαρχία.

Οι αντιθέσεις πλούτου έπονται, η ιεραρχική κρατική θέσμιση προηγείται, χρονικά και αξιολογικά, και θέτει το νόμιμο λόγο ως λόγο αποκλεισμού. Ένα από τα διδάγματα της κρίσης είναι πως οι οικονομικές αποφάσεις είναι πολιτικές αποφάσεις, τόσο επί του συγκεκριμένου, όπως αποδεικνύει η Κλάιν στο περίφημο «Δόγμα του Σοκ», όσο και επί του γενικού, δηλαδή την άμεση εξάρτηση της διαχείρισης των υλικών πόρων από την κυρίαρχη φαντασιακή κοινωνική θέσμιση της εκάστοτε κοινωνίας.

Αυτό που ο Κονδύλης αποκαλεί αντικειμενική πολιτική συνυφαίνεται ωστόσο με την υποκειμενική πολιτική στην πραγματικότητα μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό μάγμα. Οι κυρίαρχες σημασίες ορίζουν και θέτουν κυρίαρχους τύπους συμπεριφοράς. Το πραγματικό σημείο διαχωρισμού των σφαιρών της υποκειμενικότητας και της αντικειμενικότητας είναι οριστικά άγνωστο. Μόνο μεθοδολογικοί λόγοι δικαιολογούν παρόμοιους σχηματικούς διαχωρισμούς, ωστόσο όταν μιλάμε για την πλατεία Συντάγματος, κάθε τέτοιος διαχωρισμός αποδεικνύεται εσφαλμένος. Τα άτομα που δημιούργησαν το κίνημα των πλατειών, η κοινωνική διάδραση σε πραγματικό και διαδικτυακό επίπεδο, η σαφώς πολιτική θέση ενός αποϊδεολογικοποιημένου κόσμου, δεν μπορούν να διαχωριστούν από το κοινωνικό φαινόμενο που συνέθεσαν.

Κάπου εδώ καταρρέει και η προσπάθεια του Μπαντιού να περιορίσει τον Δεκέμβρη του ’08 στις μαρξικές κατηγορίες, χαρακτηρίζοντάς τον Συμβάν, ήτοι μία πρωταρχική τυχαιότητα, ενός είδους ασυνέχεια που ωστόσο επιβεβαιώνει, ως εξαίρεση, τη συνέχεια.

Ο Δεκέμβρης ωστόσο, που συνδέεται με ένα (αόρατο για μας αλλά πασιφανές για κάποιον που βλέπει τα 3 χρόνια ως αυτό που είναι, μια διαρκής ιστορική στιγμή) νήμα με το Σύνταγμα, υπήρξε Γεγονός. Σύνθεση και ανασύνθεση και αναδημιουργία ριζωμένη στο κοινωνικοϊστορικό μάγμα. Όχι απλώς η εκτύλιξη μίας δυνατότητας αλλά η γέννηση καινούργιων δυνατοτήτων. Η φαινομενική αντίθεση του χαρακτήρα της εξεγερτικής έκρηξης και της απλωμένης αγανάκτησης απλώς συσκοτίζει την ουσιαστική διαβεβαίωση πως το αυθόρμητο μπορεί να είναι βαθιά συνειδητοποιημένο. Το Σύνταγμα το αποδεικνύει.

Για να επιστρέψω και να καταλήξω, η βία του κράτους είναι απόλυτα συνδεδεμένη με την πολιτική του. Ούτε διαφέρει, ούτε αλλάζει από τα πολιτικά πρόσωπα του κατεστημένου. Ο Παπουτσής δεν είναι σχιζοφρενής, δεν έχει αϋπνίες, ούτε καν νιώθει πως προδίδει την ιστορία του. Τα πολιτικά πρόσωπα που αναδείχθηκαν μέσα από τους μηχανισμούς της εξουσίας είναι φορείς των σημασιών που ενσαρκώνονται στους κυρίαρχους θεσμούς και ταυτόχρονα δέκτες της τεράστιας πίεσης που αυτοί οι θεσμοί ασκούν ως μηχανισμοί. Ο πόλεμος, η βία, αφού δεν αποτελεί την αντίθεση της πολιτικής, είναι μία πρόσφορη επιλογή και επέκταση μιας δεδομένης πολιτικής, ένα πολιτικό εργαλείο. Η θέση του κινήματος της πλατείας, ο σκεπτικισμός απέναντι στη βία, δεν είναι ένας πασιφισμός σαν αυτόν που διακηρύττει το πολιτικό σύστημα, αλλά η ανάδυση μίας διαφορετικής πολιτικής. Μίας πολιτικής που δεν παραδίδεται στο γήπεδο της βίας και δεν αφήνει κανένα φύλο συκής στους κυβερνώντες.

Απέναντι στον πόλεμο αυτού του τύπου απαιτούνται θεσμοί ελευθερίας και οι πλατείες είναι ήδη ένας τέτοιος. Μπορούν να γίνουν η μήτρα και άλλων. Το ουσιαστικό δίλημμα δεν είναι ειρήνη ή πόλεμος, είναι ελευθερία ή βαρβαρότητα. ■

Τα όρια του συνδικαλισμού και της εργασίας

Οι πλατείες άνοιξαν το δρόμο για τη μεγάλη κοινωνική διαβούλευση, η οποία χωρίς την άμεση δημοκρατία θα ήταν μια κακόγουστη επανάληψη της συνδικαλιστικής, κομματικής και κοινοβουλευτικής φάρσας

Γρηγόρης Τσιλιμαντός

Ο συνδικαλισμός ως προϊόν της ταξικής πάλης και ως οργανωτική δομή των εργαζομένων, ήρθε για να διαχειριστεί ή για να ανατρέψει τις εργασιακές σχέσεις που αναπτύσσονταν σε συνθήκες ανταγωνισμού μέσα στους χώρους δουλειάς. Η πρωταρχική από τα κάτω οργάνωση των εργατών με αιχμή του δόρατος τις συνθήκες εργασίας και την αμοιβή γέννησε πολλές προσδοκίες σ' ολόκληρη την κοινωνία, στο βαθμό και στο μέτρο που αποτελούσαν μαζί με τους αγρότες τη συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού.
Επειδή όμως ο καπιταλισμός στηρίχθηκε στο νέο υποκείμενο της εκμετάλλευσης, τον εργάτη, τον μετέθεσε στην ατμομηχανή του, υπόδουλο και πρωτεργάτη ταυτόχρονα της επικυριαρχίας του, σε μια πορεία που όπως αποδείχθηκε ούτε λογική είχε, ούτε όρια και φραγμούς. Κι όπου αυτά εμφανίζονταν δεν φείδονταν ούτε σε αίμα ούτε σε τρομοκρατία.

Όμως ο καπιταλισμός δεν στηρίχτηκε στην ωμή βία αλλά στην ικανότητά του να ενσωματώνει και να αφομοιώνει τις ρηγματώσεις του. Η ωμή βία δεν φανέρωνε τη δύναμή του αλλά την αδυναμία του στην ενσωμάτωση και στην αφομοίωση.
Πίσω λοιπόν απ' το παραπέτασμα της βίας ξεδιπλώνεται το ίδιο του το φαντασιακό που φόρτωσε με δυο ιδεολογικά βάρη την πλάτη των εργαζόμενων όσον αφορά το θέμα μας.

Το πρώτο βάρος ήταν η ιδεολογία του μεσσιανισμού, με όλα τα θρησκευτικά χαρακτηριστικά, με «νόμους» ιστορικούς και οικονομικούς και ό,τι αυτό συνεπαγόταν. Βασικός μέντορας αυτού του μεσσιανισμού ήταν ο Μαρξ και ο μαρξισμός, που αντικατέστησε τη μεταφυσική της θρησκείας με τη γήινη επιστημονική «αλήθεια» του κομμουνισμού.
Το δεύτερο βάρος και το πιο ανθεκτικό, αφού το πρώτο στις μέρες μας έχει συντριβεί, ήταν και παραμένει να είναι η ιδεολογία της οικονομίας. Πώς δηλαδή μέσα σ' αυτήν ο καπιταλισμός εκών άκων ανακάλυψε το ΕΙΝΑΙ των ανθρώπινων σχέσεων και της ανθρώπινης ιστορίας. Η οργάνωση της παραγωγής και το παραγόμενο προϊόν αποτέλεσαν αξίες καθ' εαυτές ως υλικές απολήξεις της πραγμάτωσης αυτού του ΕΙΝΑΙ. Το τι σήμαινε αυτό μπορούμε να το δούμε στα χειρόγραφα του '45 του Μαρξ, όπου εν ολίγοις καταλήγει στο συμπέρασμα πως οι εργάτες και κατ' επέκταση οι επαναστάτες δεν πρέπει να χολοσκάνε για την καλύτερη οργάνωση της παραγωγής γιατί αυτήν την έχει ανακαλύψει ο ίδιος ο καπιταλισμός
Εμπράγματο αποτέλεσμα αυτής της θέσης ο Λένιν, που εισάγει τον φορντισμό και την αλυσίδα παραγωγής στα εργοστάσια της νεοσύστατης δικτατορίας του.

Πέρα όμως απ' τον Μαρξ και τους μαρξιστές, αυτό που εισάγεται ως κεντρικός στόχος της ταξικής πάλης των εργατών είναι το ζήτημα της κατοχής των μέσων παραγωγής και του παραγόμενου πλούτου. Η ανάπτυξη όμως των παραγωγικών δυνάμεων αποτέλεσε μονόδρομο και για τον καπιταλιστή και για τον εργάτη. Ας μην ξεχνάμε και την πολλάκις επαναλαμβανόμενη θέση του Μπακούνιν που συμφωνούσε απόλυτα με το οικονομικό πρόγραμμα του Μαρξ, αλλά διαφωνούσε με το πολιτικό. Ήταν η εποχή που οι επιστημονικές ανακαλύψεις και η βιομηχανική ανάπτυξη, πρώιμο στάδιο της τεχνοεπιστήμης, έδειχναν να αποτελούν τους βασικούς άξονες για το πέρασμα απ' την εποχή της σπάνης στην εποχή της αφθονίας. Η ένδυση, η επικοινωνία,

η μετακίνηση, οι μεταφορές, η διατροφή με νέα προϊόντα μαζί με την εκμηχάνιση αποτέλεσαν τους μεγάλους πυλώνες της καπιταλιστικής ανάπτυξης και την πρώτη μεγάλη καμπάνια διάδοσής του.
Σ' αυτήν τη φάση, η επαναστατική εκδοχή του συνδικαλισμού έθετε άμεσα το ζήτημα ελέγχου και κατοχής των εργοστασίων και της γης καθώς και του παραγόμενου πλούτου που οικειοποιούνταν ληστρικά οι κεφαλαιοκράτες.
Όλες οι εξεγέρσεις και οι επαναστάσεις οδηγούσαν στην πόρτα του εργοστασίου. Από μέσα το αφεντικό για να αμυνθεί κι απ' έξω ο εργάτης για να το καταλάβει. Η τελευταία επανάσταση πριν το '50, η Ισπανική, έχοντας σαν πολιορκητικό κριό τον αναρχοσυνδικαλισμό, αποτέλεσε την εσχατιά των εργατικών διεκδικήσεων με την αυτοδιεύθυνση της παραγωγής για λογαριασμό ολόκληρης της κοινωνίας.
Μετά τον πόλεμο, ο καπιταλισμός αφού ανανέωσε την αναγκαιότητά του για να αποκατασταθούν οι μεγάλες καταστροφές που ο ίδιος προκάλεσε, υπογράφοντας νέο κοινωνικό συμβόλαιο με πραγματικές αυξήσεις, κοινωνική ασφάλιση, συντάξεις, συλλογικές συμβάσεις εργασίας κ.λπ., αναζητά άλλους τρόπους αντιμετώπισης των εργατικών διεκδικήσεων. Ό,τι δεν μπόρεσε να κάνει μέσα στους χώρους δουλείας το έκανε έξω απ αυτούς. Ό,τι δηλαδή δεν μπόρεσε να κάνει με τις μηχανές προκειμένου να μειώσει την ισχύ της εργατικής δύναμης, το έκανε με το εμπόρευμα, ανοίγοντας νέους κύκλους και νέες θέσεις εργασίας για την κάλυψη των τεχνικών αναγκών που αυτό δημιουργούσε. Ο εργαζόμενος μετατρέπεται σε καταναλωτή και η ένταση των υπηρεσιών που μεσολαβούν για τη διάθεση του εμπορεύματος γιγαντώνεται.

Η καταναλωτική φρενίτιδα είχε τρεις ουσιώδεις συνέπειες. Πρώτον, την ενσωμάτωση του συνόλου του πληθυσμού στη λογική του εμπορεύματος που δημιουργεί εφήμερα και εναλλασσόμενα στυλ ζωής. Η ιδιομορφία αυτών των στυλ είναι πως παύει το παραγόμενο προϊόν να υποστηρίζει την ανάγκη του ανθρώπου και είναι ο άνθρωπος που καλείται να υποστηρίξει τις ανάγκες του εμπορεύματος. Δεύτερον, την υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων για τις ανάγκες μιας δήθεν ανάπτυξης που αποτιμάται σε τεράστιες οικολογικές καταστροφές, σε κατασπατάληση ενέργειας και σε συσσώρευση απίθανου όγκου σκουπιδιών. Να γιατί σήμερα δεν ξέρουμε τι να κάνουμε με το λιώσιμο των πάγων, την τρύπα του όζοντος, να γιατί οι χωματερές πλημμυρίζουν, να γιατί ερημώνονται περιοχές γύρω απ τα ενεργειακά εργοστάσια, να γιατί οι υδάτινοι πόροι εξαντλούνται με εκθετικούς ρυθμούς. Αν σ' αυτό προσθέσουμε την καταστροφή της γεωργίας και τον διατροφικό εφιάλτη που ακολούθησε, το τοπίο γίνεται ακόμη πιο Αποκαλυπτικό.

Τρίτον, την αυξανόμενη ιδιώτευση ως αναγκαία και ικανή συνθήκη εξάπλωσης του εμπορεύματος, που σε ατομικό επίπεδο οδήγησε σε προσωπικές φωλιές από πράγματα άχρηστα στην πλειονότητά τους, στο δε συλλογικό οδήγησε στη γενικευμένη συντεχνία, στην αποδόμηση της κοινωνικής αλληλεγγύης και στους χώρους εργασίας στην αποτελμάτωση της αλληλεγγύης των εργαζομένων μεταξύ τους.
Το να πούμε ότι για όλα τα παραπάνω ευθύνεται, στο βαθμό που την αφορά, η ξεπουλημένη γραφειοκρατική ηγεσία του συνδικαλιστικού κινήματος, λέμε μια κοινοτοπία, έναν αφορισμό χωρίς να αντιλαμβανόμαστε τις μεγάλες ανατροπές των »

τελευταίων πενήντα χρόνων.
Οι δύο εκδοχές του συνδικαλισμού (ρεφορμιστικός-επαναστατικός) στηρίζονται πάνω στους ίδιους βασικούς άξονες που έχουν να κάνουν με τη συμμετοχή των εργαζομένων στην παραγωγική διαδικασία και στη συμμετοχή τους στο παραγόμενο προϊόν. Οι μεν ρεφορμιστές διαπραγματεύονται τα ελάχιστα αναπαράγοντας την εκμετάλλευση, οι δε επαναστάτες τα θέλουν όλα για όλους καταργώντας την εκμετάλλευση.
Αυτό που δεν μπόρεσαν να αντιληφθούν και οι δύο, και κυρίως ο δεύτερος, ήταν το γεγονός πως τα προβλήματα μέσα στους χώρους δουλειάς μεταφέρονταν με μεγαλύτερη βαρύτητα έξω απ αυτούς. Δεν αντιλαμβάνονταν δηλαδή πως πρόβλημα δεν ήταν μόνο οι συνθήκες εργασίας, η αμοιβή, η συμμετοχή και η κατοχή των μέσων παραγωγής, αλλά πρόβλημα γινόταν όλο και πιο έντονα η ίδια η εργασία, το προϊόν της οποίας είχε τεράστιες κοινωνικές επιπτώσεις.
Όποιος επιμένει στο συνδικαλισμό πρέπει να απαντήσει σε δύο καίρια ερωτήματα: Τι σημαίνει να πάρουν οι εργάτες τα εργοστάσια και τι σημαίνει επαναοικειοποίηση του παραγόμενου πλούτου; Σήμερα δεν έχουμε να κάνουμε μ' αυτό. Η παραγωγή και το παραγόμενο προϊόν είναι σε έντονη και ανθιστάμενη αμφισβήτηση. Η πιο σκληρή κριτική ενάντια στον καπιταλισμό δεν προέρχεται μέσα απ' τους χώρους δουλειάς αλλά έξω απ αυτούς, από κινήσεις πολιτών που συσπειρώνονται όχι στη βάση της εργασίας αλλά στη βάση των αμφίβολων ή καταστρεπτικών της συνεπειών. Η ίδια η «ανάπτυξη» έχει μπει στο στόχαστρο της κριτικής με οδομαχίες. Ο παραγόμενος πλούτος γίνεται όλο και περισσότερο παραγόμενη σαβούρα και η αντίστοιχη βιομηχανική μονάδα όχι ανάσα για την περιοχή αλλά μπόχα. Τι είδους λοιπόν αυτοδιεύθυνση μπορεί να γίνει στα εργοστάσια λιπασμάτων, στα εργοστάσια καύσης στους ΧΥΤΑ, στα μεταλλεία χρυσού στην Χαλκιδική, στο φράγμα του Αχελώου στο ύψος της εκτροπής, στα πυρηνικά εργοστάσια, στις μονάδες του λιθάνθρακα; Τι είδους πλούτος είναι τα προϊόντα της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής που πρέπει να οικειοποιηθούμε αβλεπί και απνευστί, όταν τα διατροφικά σκάνδαλα διαδέχονται το ένα το άλλο; Σήμερα οι παραγωγικές μονάδες και τα προϊόντα τους δεν είναι αντικείμενα κατοχής και χρήσης αλλά αντικείμενα κοινωνικής διαβούλευσης για τη χρησιμότητά τους. Κι όταν η απόφανση είναι αρνητική, δύο είναι οι συνήθως και μονίμως απόντες: τα αφεντικά και οι εργαζόμενοι. Είναι τυχαίο άραγε που σ' όλες τις κινήσεις ενάντια στα αποτελέσματα της εργασίας απουσιάζουν παντελώς τα σωματεία; Ή μήπως είναι τυχαίο που οι πλατείες δεν ήθελαν την παρουσία των σωματείων ούτε ζωγραφιστή; Το τι συνέβαινε με την ανακύκλωση και στους Ταγαράδες τόσα χρόνια οι εργαζόμενοι στους ΟΤΑ το γνώριζαν καλύτερα απ' τον καθένα, όμως οι κινητοποιήσεις ήρθαν απ' τους κατοίκους των γύρω περιοχών· ακόμα και τις πληροφορίες τις συνέλεγαν έξω απ τον χώρο εργασίας κι όχι μέσα απ' αυτόν.

Όποιος επιμένει στο συνδικαλισμό πρέπει να απαντήσει σε δύο καίρια ερωτήματα: Τι σημαίνει να πάρουν οι εργάτες τα εργοστάσια και τι σημαίνει επαναοικειοποίηση του παραγόμενου πλούτου;

Σήμερα η αμφισβήτηση του συνδικαλισμού ακολουθεί την ίδια διαδρομή, όχι μ' αυτή των απαξιωμένων γραφειοκρατών του, αλλά με κάτι πολύ πιο βαθύ, με την αμφισβήτηση της ίδιας της εργασίας. Τώρα απαιτείται ο επανακαθορισμός της όχι ως σχέση εργάτη-εργοδότη αλλά ως συνολική κοινωνική σχέση. Αν το παραγόμενο προϊόν είναι κοινωνικό τότε τα ερωτήματα δεν μπορεί να τα θέσει και δεν μπορεί να τα λύσει κανείς άλλος πέρα απ' την ίδια την κοινωνία.
Ο συνδικαλισμός σήμερα δεν μπορεί να αποτελέσει τον μοχλό του κοινωνικού μετασχηματισμού, όχι μόνο γιατί κυριαρχεί ο ρεφορμισμός, η συντεχνία, η γραφειοκρατία, το ξεπούλημα και η καρέκλα, αλλά γιατί από μόνος του δεν μπορεί να απαντήσει και δεν μπορεί να λύσει τα μεγάλα ζητήματα που εγείρουν η ίδια η εργασία και το παραγόμενο προϊόν. Στο παράδειγμα της υγείας, όλοι οι συνδικαλιστές, ριζοσπάστες και μη, συμφωνούν για περισσότερα νοσοκομεία, περισσότερους γιατρούς και νοσοκόμες για καλύτερες υπηρεσίες υγείας. Όμως ιδιαίτερα στον δυτικό κόσμο τα υπάρχοντα νοσοκομεία θα περίσσευαν αν άλλαζε η ποιότητα της διατροφής και του περιβάλλοντος. Τούτα δω όμως προϋποθέτουν ριζική αλλαγή της γεωργίας, ριζική αλλαγή στη μετακίνηση και ριζική αλλαγή στην εγκατάσταση των βιομηχανικών μονάδων. Αυτό σημαίνει πραγματική πρόληψη κι όχι κάθε τρεις και λίγο τσεκ-απ και δίαιτα. Ή θα απαντήσουμε στο ζήτημα της υγείας ως κοινωνία ή θα συνδικαλίζουμε τον φαύλο κύκλο της.
Οι πλατείες άνοιξαν το δρόμο για τη μεγάλη κοινωνική διαβούλευση, η οποία χωρίς την άμεση δημοκρατία θα ήταν μια κακόγουστη επανάληψη της συνδικαλιστικής, κομματικής και κοινοβουλευτικής φάρσας. Μπορούμε να τον διαβούμε αρκεί να τον περπατήσουμε. ■

Από την για την κοινωνία

Φιλήμονας Πατσάκης

Φίλοι μου, η ώρα που περνούμε και που σας μιλώ, είναι μια ώρα ζοφερή. Ω, το ανθρώπινο γένος θα ελευθερωθεί, θα ανυψωθεί, θα παρηγορηθεί. Το εγγυόμαστε εμείς σε τούτο το οδόφραγμα, που δεν είναι καμωμένο ούτε με καδρόνια, ούτε με πέτρες, ούτε με σιδερικά. Είναι καμωμένο από δύο συσσωρεύσεις, τη συσσώρευση των ιδεών και την συσσώρευση των πόνων. Η δυστυχία ανταμώνει εδώ το ιδανικό. Η μέρα αγκαλιάζει τη νύχτα και της λέει «Θα πεθάνω μαζί σου και θα αναστηθείς μαζί μου»

Βίκτωρ Ουγκώ

Χρησιμοποίησα τα λόγια ενός λογοτέχνη που δεν μου αρέσει, τα λόγια ενός ανθρώπου που από συντηρητικός και φιλομοναρχικός έγινε οπαδός της Γαλλικής Επανάστασης για δύο λόγους. Ο πρώτος είναι γιατί δείχνουν τη ρευστότητα των ιδεών, ακόμα και σε ατομικό επίπεδο, όταν διερχόμαστε από περιόδους αναδιάταξης του συνόλου του καθιερωμένου. Ο δεύτερος είναι γιατί είναι ένα απόσπασμα που δείχνει την ορμή που προκαλούν οι ρήξεις στη σκέψη. Οι φωτιές στο Λονδίνο ακόμα σιγοκαίνε, είναι φανερό ότι το νήμα που ενώνει το Los Angeles με τα γαλλικά προάστια, τον αθηναϊκό Δεκέμβρη και την Αγγλία είναι πολύ σταθερό. Οι δυτικές κοινωνίες πορεύονται πια με βάση την ορατότητα της μη συναίνεσης, με εξεγέρσεις συνολικής άρνησης όλων των διαδικασιών ρύθμισης και εκπροσώπησης και με κοινωνικά πειράματα απαξίωσης του φόβου. Οι κοινωνίες του ελέγχου ορίζουν μια εξουσία επί της ζωής όπου επανακαθορίζεται το πολιτικό σώμα και η ζωή που είναι άξια να βιωθεί. Χωρίς θετικό πρόσημο ενσωμάτωσης δημιουργούν διαρκώς διευρυνόμενες ζώνες εξαίρεσης, ζώνες ακραίου ανταγωνισμού. Στο Λονδίνο γίνεται μια βασική προσπάθεια δικαιικής αποτύπωσης της εξαίρεσης και επέκτασης της κατάστασης έκτακτης ανάγκης στο σύνολο του κοινωνικού ιστού. Οι εκρήξεις βίας και συνολικής άρνησης θα είναι από εδώ και πέρα συχνότερες και καθοριστικές για την πολιτική συγκρότηση μιας νέας πολιτικής τάξης. Στη βάση των σύγχρονων εξεγέρσεων, η άμεση δημοκρατία παράγει μια εναλλακτική συνολικής αμφισβήτησης του υπάρχοντος.

Όσοι παρακολουθούν τον πλούτο των κειμένων για την εφαρμογή της άμεσης δημοκρατίας γρήγορα αντιλαμβάνονται ότι δεν έχουμε να κάνουμε με μια διαφορετική πρόταση εξουσιαστικής διαχείρισης ή πολιτικής συγκρότησης, αλλά με μια ριζικά νέα πρόταση ερμηνείας του κοινωνικού. Το αστείο είναι ότι διαφαίνεται πως η αμφισβήτηση του πολιτικού ανοίγει τις προοπτικές για την αμφισβήτηση του οικονομικού πλαισίου συγκρότησης. Ανάμεσα στις κλισέ επιθέσεις που δέχεται από πάρα πολλές και διαφορετικές πηγές η άμεση δημοκρατία, όπως π.χ. η κατηγορία περί έλλειψης αποτελεσματικότητας, μία έχει πολλή γερά θεμέλια και πρέπει να απαντηθεί. Είναι αυτή που διατείνεται ότι η λαϊκή κινητοποίηση δεν φτάνει από μόνη της για να συγκροτήσει ελευθεριακές ρωγμές, ότι όλο αυτό μπορεί να διολισθήσει σε λαϊκίστι-

»

κες απολήξεις. Η αλήθεια είναι ότι ο φασισμός και κυρίως η ναζιστική του εκδοχή είχαν στηριχτεί σε μια ευρύτατη λαϊκή κινητοποίηση που δεν αναλωνόταν μόνο στις παρελάσεις ή τις δημόσιες ομιλίες, αλλά και σε δημοψηφίσματα. Αυτό γινόταν για να εμφανιστεί η ψυχή του volk (λαού) ως ένα ενιαίο και αδιαίρετο σύνολο επιθυμιών και στόχων που συγκροτεί μια πολιτική κοινότητα, που ενσαρκώνεται σε ένα οργανικό σύνολο, που στην περίπτωση αυτή είναι το κράτος και η προσωποποίησή του, ο ηγέτης. Υπάρχουν κρίσιμες διαφορές που καθιστούν το εγχείρημα της άμεσης δημοκρατίας, όπως αυτό εμφανίστηκε στις πλατείες, φορέα της ουσιαστικής συγκρότησης μιας κοινωνικής αντιπολίτευσης. Η πρώτη είναι η διαφοροποίηση στην έννοια του δημόσιου χώρου, ως ένας χώρος σε διαρκή πόλωση τόσο με το ιδιωτικό όσο και με το κρατικό, και η δεύτερη, που είναι και η πιο σημαντική, είναι η αρχή του μη αποκλεισμού. Μέχρι τώρα το σύνολο των πολιτικών πεποιθήσεων που ήταν δημιουργήματα του διαφωτιστικού κοινωνικού συμβολαίου στήριζαν την παραγωγή ταυτότητας στον αποκλεισμό, στη δημιουργία μιας ζώνης «εκτός». Αυτό στην περίπτωση του ναζισμού και του κομμουνισμού απέκτησε μια ευρύτατη διάσταση που συμπεριέλαβε κάθε πτυχή της ζωής. Η άμεση δημοκρατία δεν προκρίνει μια απλή, λοιπόν, λαϊκή κινητοποίηση και συμμετοχή, αλλά αναδιατάσσει αυτούς τους όρους ώστε να προσλάβουν μια διάσταση ρήξης με τις καθιερωμένες δομές.

Μπορούν όμως οι πλατείες, με βάση αυτά τα δεδομένα, να επεκτείνουν τη συλλογιστική τους ώστε αυτή να αποκτήσει και ένα επίδικο στην καθημερινή ζωή; Μπορούν να δημιουργηθούν "πλατείες" σε κάθε κοινωνικό χώρο; Η απάντηση δεν είναι εύκολη, αλλιώς είναι ευχή. Όπως είπαμε πιο πάνω, η άμεση δημοκρατία δεν είναι άλλη μια πρόταση εξουσίας από αυτές που τόσο έχουν ταλαιπωρήσει την ανθρωπότητα. Δεν μπορεί να έχει έναν κεντρικό εξουσιαστικό πυρήνα, ούτε μια τελεολογική αιχμή. Αυτό πρέπει να αντανακλάται και στην άρθρωση ενός συνόλου αιτημάτων. Η αντι-ιεραρχική δικτύωση πολυφωνικών υποκειμένων και ανταγωνισμών αρχίζει να επινοεί σενάρια συλλογικής ζωής, και ως συλλογική δημιουργία φέρνει στο φως νέες κοινωνικές μορφές. Αυτό όμως προϋποθέτει μια διαφορετικού τύπου αντίληψη της συνολικής απεύθυνσης, δεν μπορεί κάτι πλέον να απορρέει από έναν κομματικό σχηματισμό ή μόρφωμα και να θεωρεί ότι εκπροσωπεί σύνολα, ούτε να απευθύνεται στο κράτος προς υλοποίηση και δέσμευση. Πρέπει να σχηματίζεται στην κοινωνία και να στοχεύει στην κοινωνική υλοποίηση, σε μια νέα αντι εξουσιαστική θέσμιση. Αν κάτι είναι σημαντικό στην σκέψη του Holloway, αυτό είναι η ανάδειξη του πράττειν. Ο τονισμός της έμφυτης κοινωνικότητας και της καινοτόμου δύναμης της πράξης τελικά υπερβαίνει τα όρια του υπάρχοντος γεννώντας νέες μορφές. Στην ουσία μια πράξη από και για την κοινωνία αναδιατάσσει κάθε στάδιο παραγωγής ταυτοτήτων.

Η λογική κάθε αιτήματος πρέπει πρωταρχικά να λαμβάνει υπόψη της ότι εδώ αναιρούνται οι κυρίαρχες δομές και ενδυναμώνονται οι συμμετέχοντες ως κοινωνικά υποκείμενα δράσης που ορίζουν αυτενεργά την ζωή τους, απελευθερώνεται η συλλογική δημιουργική πράξη από τα χαλινάρια της κανονικότητας. Στις πλατείες δημιουργήθηκαν νέες συλλογικές μνήμες. Αναπτύσσεται πλέον μια νέα φιλοσοφία μιας ενδεχομενικής, μη ντετερμινιστικής οντολογίας που αρνείται την ιδέα μιας πάγιας ουσίας και αιώνιων νόμων εξέλιξης

της κοινωνίας. Ο μη αποκλεισμός που αναφέραμε παραπάνω ορίζει μια χωρίς έδαφος αλληλεγγύη, όπου καμία μορφή καταπίεσης να μην μπορεί να προβληθεί ως ο κεντρικός άξονας του αγώνα. Στόχος η προεικόνιση εναλλακτικών έναντι των υπαρκτών θεσμών και τελικά η οικοδόμηση εναλλακτικών μορφών συγκρότησης. Το τέλος των καπιταλιστικών υποσχέσεων πρέπει να συνοδευτεί από την υπονόμευση όλων των πρακτικών της εξουσίας να ορίσουν εκ νέου τους χώρους της καθημερινότητας, τις αξίες και τις υποκειμενικότητες. Καθώς οι δομές της άμεσης δημοκρατίας θα απλώνονται, θα αποδομηθεί η λογική ότι η αντιπροσώπευση είναι ο μόνος τρόπος για να επιτευχθεί η οικουμενικότητα. Μέχρι τώρα οι αγώνες στηρίζονταν στην αντιπροσώπευση των υποκειμένων και των κινημάτων, στην αντιπροσώπευση μιας κατάστασης ανισότητας ή έλλειψης δικαιωμάτων, και το καλύτερο αποτέλεσμα ήταν η αναγνώριση της καταπιεσμένης ταυτότητας από τον κρατικό μηχανισμό. Η αναγνώριση επέφερε μια συνολική πολιτική διευθέτηση που αφορούσε έναν συνολικό συσχετισμό δύναμης. Όμως εδώ είναι και η κρίσιμη σημερινή διαφορά. Ενώ η ριζοσπαστική πολιτική μέχρι τώρα δημιουργούσε ένα «εμείς» το οποίο εκπροσωπούσε σε μια μάχη δικαιωμάτων με την κρατική δομή, σήμερα το ζητούμενο είναι μια συνολική ρήξη με το υπάρχον. Το κράτος με την προηγούμενη λογική των αιτημάτων εμφανιζόταν με την Χεγκελιανή του μορφή, ως η οικουμενική βούληση που συγκροτείται σε μια ενότητα, σαν ένα μοναδικό παράδειγμα εξουσίας που απεικονίζει τη σφαίρα της ηθικής ζωής στη βάση της θετικής σχέσης που έχουν τα υποκείμενα όχι μεταξύ τους, αλλά με το κράτος. Σήμερα εμφανίζονται οι δυνατότητες να σπάσει η μοναδικότητα του παραδείγματος. Ο Λακλάου είχε σωστά αναφέρει ότι «χωρίς ένα ηγεμονικό κέντρο αρθρωμένο με τους μηχανισμούς της πειθαρχίας και του ελέγχου δεν υπάρχει η ισχύς με την οποία μπορούν να προχωρήσουν τα αιτήματα». Όμως αυτή η λογική αρθρώνει μια σπείρα δημιουργίας πεδίων ανταγωνισμού και όχι ρήξης, μάλιστα τώρα που η πλευρά της κυριαρχίας ενσωμάτωσε το σύνολο της ζωής στην οικονομία, κήρυξε μονομερώς την άρση αυτών των ανταγωνισμών. Εμείς οφείλουμε να επιδιώκουμε την πολιτική του ανοιχτού πεδίου. Μέχρι τώρα έπνιγαν τις αυθόρμητες εκφράσεις της εξέγερσης στο όνομα ενός υποτίθεται ανώτερου σχεδίου, ενώ έπρεπε να πλαισιώνουν ό,τι αξίζει περισσότερο σε αυτές. Το κράτος είναι μια συνθήκη, ένα συγκεκριμένο είδος σχέσης. Μια μη ηγεμονική θεωρία της κοινωνικής αλλαγής, που αψηφά τη διχοτομία επανάσταση/μεταρρύθμιση και δεν προσπαθεί να τους ελευθερώσει όλους αμέσως, συγκροτεί μια βάση αιτημάτων εκπορευόμενων από την κοινωνία και αναζητά τρόπους εφαρμογής πάλι από την κοινωνία.

Είναι πράγματι μέσα στο πλαίσιο των δυνατοτήτων που ανοίγει η γενικότερη συζήτηση της άμεσης δημοκρατίας η δημιουργία των όρων της συνολικής εξόδου· αυτό προϋποθέτει την συντακτική δύναμη του κινήματος. Είναι ορατή η δημιουργία θέσεων που δεν θα απορροφούνται από την αδιαφανή και τρομερή ουσία του κράτους. Νομίζω ότι στην ερώτηση που απευθύναμε περί της δυνατότητας να διασπαρθούν οι πλατείες στο σύνολο των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, η απάντηση είναι ότι μπορούν. ■

Αναζητώντας διέξοδο από τον καπιταλισμό

Συνέντευξη Michael Albert

Δημήτρης Κωνσταντίνου

Ο Michael Albert είναι αμερικανός ακτιβιστής και συγγραφέας. Είναι απόφοιτος του Ινστιτούτου Τεχνολογίας της Μασσαχουσέτης (MIT) και μαζί με τη Lydia Sargent έχουν ιδρύσει το πολιτικό ακτιβιστικό δίκτυο Znet και το περιοδικό Zmagazine. Έχει γράψει πολλά βιβλία και άρθρα και έχει αναπτύξει μαζί με τον οικονομολόγο Robin Hahnel την οικονομική θεωρία της συμμετοχικής οικονομίας (participatory economics, PARECON), που περιγράφεται στα βιβλία του, «Η ζωή μετά τον καπιταλισμό» (Parecon: Life after capitalism), σε μετάφραση του Ν. Ράπτη (Παρατηρητής, 2004) και «Η πραγμάτωση της ελπίδας**: Η ζωή πέρα από τον καπιταλισμό»**

Κατά τη διάρκεια της κρίσης του οικονομικού και πολιτικού συστήματος στην Ελλάδα, οι άνθρωποι ψάχνουν διέξοδο από τον καπιταλισμό. Άρχισαν να μιλάνε για Άμεση Δημοκρατία. Ποια οικονομία θα ήταν συμβατή με την άμεση δημοκρατία;

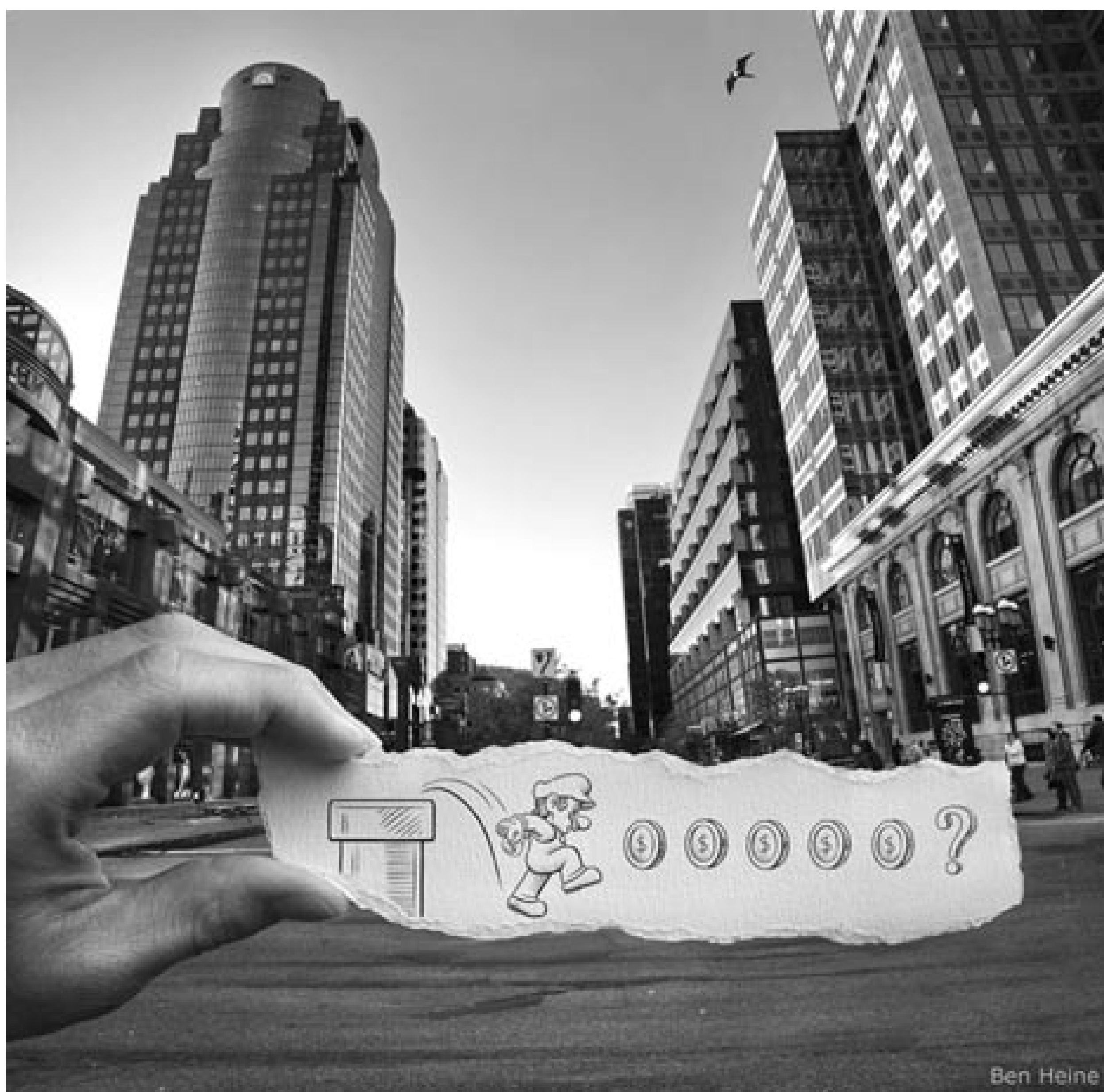
Με τον όρο άμεση δημοκρατία, θεωρώ ότι εννοείς πως στο πολιτικό πεδίο οι άνθρωποι καθορίζουν οι ίδιοι τις πολιτικές και τα αποτελέσματα. Ή τουλάχιστον τα καθορίζουν όσο αυτό είναι οργανωτικά δυνατό. Επομένως, δίνεται μεγάλη βαρύτητα στη συμμετοχή, τις συνελεύσεις, κ.ο.κ.

Ένα τέτοιο πολιτικό σύστημα απαιτεί ανθρώπους που, στην υπόλοιπη ζωή τους, εκπαιδεύονται να έχουν απόψεις, να τις καλλιεργούν, να τις εκφράζουν, να τις υποστηρίζουν. Επομένως, για να είναι μια οικονομία συμβατή, δεν πρέπει να διαχωρίζει τους ανθρώπους, έτσι ώστε μια μεγάλη πλειοψηφία να είναι πειθαρχημένη και ελλιπώς προετοιμασμένη για την πολιτική συμμετοχή. Επίσης, δεν πρέπει να δίνει σ' ορισμένους ανθρώπους που παίρνουν πολιτικές αποφάσεις τα υλικά μέσα με τα οποία θα μπορούν να διαστρεβλώνουν τις πολιτικές σχέσεις προς το συμφέρον τους.

Αυτό σημαίνει ότι η οικονομία δεν πρέπει να γεννάει ταξικούς διαχωρισμούς με μία κυρίαρχη τάξη και μία ή περισσότερες υποδεέστερες τάξεις. Αν η οικονομία γεννάει ταξικό διαχωρισμό, όχι μόνο αντιβαίνει στις αρχές της αληθινής δημοκρατίας στο οικονομικό πεδίο, αλλά λειτουργεί ως σχολείο για τους ανθρώπους, διδάσκοντας στα μέλη της κυρίαρχης τάξης ότι έχουν δικαιώματα και προνόμια – χαρίζοντάς τους γνώση, αυτοπεποίθηση, ικανότητες και την τάση να κυριαρχούν όχι μόνο στην οικονομία αλλά, εξαιτίας της συνήθειας και των συνθηκών, και στην πολιτική επίσης–, ενώ επιπλέον τους παρέχει πλούσια μέσα για να διατηρούν και να επεκτείνουν τα πλεονεκτήματά τους. Διδάσκει στα μέλη των κατώτερων τάξεων ότι δεν έχουν δικαιώματα και προνόμια. Τους ληστεύει τη δυνατότητα πρωτοβουλιών, μειώνει τη γνώση και την αυτοπεποίθησή τους, εξασθενεί τις ικανότητές τους και τους ενσταλάζει την τάση να είναι υποτακτικοί και πειθήνιοι όχι μόνο στην οικονομία αλλά, εξαιτίας της συνήθειας και των συνθηκών, και στην πολιτική.

Επομένως, θεωρώ ότι η απάντηση είναι ότι χρειαζόμαστε μια αταξική οικονομία την οποία εγώ και πολλοί άλλοι αποκαλούμε συμμετοχική. Πρόκειται για μια οικονομία που βασίζεται σε τέσσερις θεμελιώδεις θεσμικές δεσμεύσεις:

- Εργατικά και καταναλωτικά αυτοδιαχειριζόμενα συμβούλια, αντί για ιδιωτική ιδιοκτησία και ιεραρχική λήψη αποφάσεων.
- Αμοιβή με βάση τη διάρκεια, την ένταση και το βαθμό δυσκολίας της κοινωνικά χρήσιμης εργασίας (καλύπτοντας τις ανάγκες των ανθρώπων όταν επιβάλλεται από ιατρικούς ή άλλους λόγους), αντί για αμοιβή με βάση την ιδιοκτησία, την ισχύ, το αποτέλεσμα

ή μόνο με βάση τις ανάγκες των ανθρώπων.

- Ισορροπημένα πλέγματα απασχόλησης που εξισορροπούν τις θετικές συνέπειες εκείνων των εργασιών που αυξάνουν τις δυνατότητες των ανθρώπων, αντί για τον καπιταλιστικό καταμερισμό της εργασίας που περιλαμβάνει μονοπώληση από λίγους των θέσεων που αυξάνουν τις δυνατότητες των ανθρώπων, οι οποίοι για το λόγο αυτό εξουσιάζουν τους υπόλοιπους.
- Και συμμετοχικό σχεδιασμό (ή συλλογική διαπραγμάτευση των εισροών και των εκροών), αντί για αγορές, κεντρικό σχεδιασμό ή συνδυασμό των δύο για την κατανομή πρώτων υλών, εργασίας, αγαθών και υπηρεσιών.

Μπορείς να μας εξηγήσεις λίγο περισσότερο το συμμετοχικό σχεδιασμό; Πώς λειτουργεί και γιατί δεν επιλέγουμε πιο γνώριμες μεθόδους, όπως οι αγορές ή ο κεντρικός σχεδιασμός; Ποια είναι η λειτουργία των Επιτροπών Διευκόλυνσης (Iteration Facilitation Boards);

Μια οικονομία πρέπει ν' αποφασίζει, με κάποιο τρόπο, πόση ποσότητα από κάθε αγαθό ή υπηρεσία παράγεται, πόση καταναλώνεται, πού θα δουλεύουν οι άνθρωποι, πού θα χρησιμοποιούνται οι πρώτες ύλες, κ.ο.κ. Οι αγορές και ο κεντρικός σχεδιασμός επιτελούν αυτή τη λειτουργία με τρόπους που υπονομεύουν τη δικαιοσύνη, την ισότητα, την αυτοδιαχείριση. Για παράδειγμα, ο κεντρικός σχεδιασμός είναι αυταρχικός – περιλαμβάνει μια ιεραρχική δομή με την τάξη των συντονιστών πάνω από την τάξη των εργαζόμενων, και οδηγεί, επίσης, σε αυταρχικό κράτος. Οι αγορές, που είναι η πλέον συνηθισμένη επιλογή, περιλαμβάνει αγοραστές και πωλητές που προσπαθούν εξα-

»

πατήσουν ο ένας τον άλλο. Ακόμη και χωρίς ιδιωτική ιδιοκτησία, διεξάγεται ένας πόλεμος του καθένα εναντίον όλων, στον οποίο οι καλοί τερματίζουν τελευταίοι. Η αντικοινωνική συμπεριφορά επιβάλλεται αν κάποιος θέλει να πετύχει. Επειδή ο χρονικός ορίζοντας των αποφάσεων είναι μικρός και εξαιτίας του εγγενούς κινήτρου για συσσώρευση και της αδυναμίας να ληφθούν υπόψη οι ευρείες κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνέπειες που επηρεάζουν τους ανθρώπους πέρα από τους άμεσους αγοραστές και πωλητές, οι αγορές υποβαθμίζουν, επίσης, σε σημείο πιθανής εξόντωσης, το περιβάλλον στο οποίο ζούμε. Τέλος, παρόλο που απαιτεί μεγαλύτερη συζήτηση για να περιγραφεί πλήρως, με την εσωτερική λογική τους, οι αγορές γεννούν ταξικούς διαχωρισμούς και ανταμείβουν με βάση την ισχύ και το αποτέλεσμα του καθενός. Με λίγα λόγια, οι αγορές παραβιάζουν τις νόρμες που έχουν οι ευσυνείδητοι και ευαίσθητοι άνθρωποι σχετικά με το πώς επιθυμούν να ζουν.

Ο συμμετοχικός σχεδιασμός, σ' αντίθεση με τις αγορές και τον κεντρικό σχεδιασμό, περιλαμβάνει εργαζόμενους και καταναλωτές που συλλογικά και συνεργατικά διαπραγματεύονται την ατομική και συλλογική παραγωγή και κατανάλωση. Στην ουσία, τα συμβούλια των εργαζομένων και οι καταναλωτές ως άτομα αλλά και ως μέλη συμβουλίων για τις οικογένειες, τις γειτονιές, τις περιφέρειες, κ.ο.κ., συμμετέχουν σε μια κοινή διαβούλευση, ανταλλάσοντας πληροφορίες σχετικές με τον υπολογισμό του αληθινού κοινωνικού κόστους και τα οφέλη πιθανών επιλογών, καταλήγοντας σε αποφάσεις, με τις οποίες, τελικά, ο καθένας συμμετέχει και προσφέρει αναλόγως στο ατομικό και στο κοινωνικό επίπεδο της ζωής. Μια πλήρης περιγραφή θα ήταν πολύ μεγάλη για τη συνέντευξη αυτή, αλλά είναι δημοσιευμένη στο διαδίκτυο και σε έντυπα, για κάθε ενδιαφερόμενο.

Όσο για τις επιτροπές διευκόλυνσης – αυτό δεν είναι κάτι ασυνήθιστο. Κατά τη διάρκεια της οικονομικής ζωής δεν παράγουμε μόνο ποδήλατα, βιολιά, καλαμπόκι κ.ο.κ., αλλά χρειάζεται επίσης να συγκεντρώνουμε πληροφορίες και να τις επεξεργαζόμαστε, ως μέρος της διαδικασίας λήψης αποφάσεων για τον καταμερισμό εισροών-εκροών. Αυτή η δουλειά γίνεται, όπως όλες οι άλλες εργασίες σαν την παραγωγή καλαμποκιού ή ποδηλάτων, απ' ορισμένους ανθρώπους που συμμετέχουν στα ισορροπημένα πλέγματα απασχόλησης και αμείβονται όπως ανέφερα παραπάνω, απλώς στην περίπτωση αυτή οι θέσεις εργασίας τους λέγονται επιτροπές διευκόλυνσης. Συλλέγουν δεδομένα και τα κάνουν διαθέσιμα σ' ολόκληρο τον πληθυσμό. Όσοι ενδιαφέρονται, και πάλι, θα μπορούσαν να διαβάσουν περισσότερα και να δουν ότι αυτά τα καθήκοντα διευκολύνουν και ομαλοποιούν κάποιες εργασίες που πρέπει να γίνουν, αλλά δεν χαρίζουν οποιαδήποτε ανάρμοστη εξουσία στους εργαζόμενους εκεί.

Πώς θα είναι αυτή η οικονομία διασυνδεδεμένη με τη λήψη πολιτικών αποφάσεων σε συνθήκες άμεσης δημοκρατίας; Τι γίνεται αν υπάρχει σύγκρουση μεταξύ της οικονομίας και της λήψης πολιτικών αποφάσεων;

Αυτά τα δύο, πολιτική και οικονομία, προφανώς πρέπει να παντρεύονται, όπως και οι άλλες πτυχές της κοινωνικής ζωής, όπως π.χ. ο πολιτισμός και η οικογένεια. Αυτό θέτει ένα ζήτημα, για το οποίο μίλησα παραπάνω. Κάθε κεντρική πτυχή της κοινωνίας είναι, στην ουσία, ένα είδος σχολείου που επηρεάζει τη συνείδησή μας, τις συνήθειες, τις τάσεις κλπ. Η επίδραση της καθεμιάς στους ανθρώπους πρέπει να είναι συμβατή με τις ανάγκες των άλλων πτυχών της κοινωνικής ζωής, για ανθρώπους με συγκεκριμένες δυνατότητες και κλίσεις. Επομένως, όπως ανέφερα προηγουμένως, η οικονομία πρέπει να επιδρά στους ανθρώπους έτσι ώστε οι άνθρωποι, μέσα από την οικονομική τους ζωή, να προετοιμάζονται, να αποκτούν τη δυνατότητα και την τάση να λειτουργούν όπως απαιτεί το πολιτικό σύστημα, και το ίδιο ισχύει για τους υπόλοιπους συνδυασμούς, όπως οικονομία και οικογένεια ή πολιτική και πολιτισμός, κ.ο.κ.

Ωστόσο, όπως επισήμανες στην ερώτηση, υπάρχει κι ένα άλλο ζήτημα. Τι γίνεται αν η πολιτική επιβάλει μια νόρμα στην οποία η οικονομία πρέπει να υποταχθεί; Μπορεί να το κάνει αυτό; Η απάντηση, για μια συμμετοχική οικονομία, είναι ναι, με την προϋπόθεση ότι η νόρμα είναι συμβατή με την αταξικότητα, την ισότητα, κλπ. Επομένως, ναι, μπορεί να επιβληθεί μια νόρμα που να περιορίζει τις οικονομικές επιλογές, αποφάσεις ή διευθετήσεις, ίσως για πολιτισμικούς λόγους, ή για ιατρικούς, ή για οικολογικούς ή για οτιδήποτε – και τότε η νόρμα πρέπει να εφαρμοστεί. Ο μόνος λόγος για τον οποίο θα υπήρχε πρόβλημα θα ήταν αν η νόρμα κυριολεκτικά ανέτρεπε τη βασική λογική μιας τέτοιας οικονομίας, το οποίο δεν θα συνέβαινε, εφόσον η οικονομία και η πολιτική θεμελιώνονταν στις ίδιες αξίες.

Στη συμμετοχική οικονομία, το προϊόν αποφασίζεται από τη συλλογική αυτοδιαχείριση, στα συμβούλια εργαζομένων, στις οικογένειες, τα τοπικά συμβούλια καταναλωτών, κ.ο.κ., συνδεδεμένα όλα αυτά με τη συλλογική διαδικασία διαπραγμάτευσης του συμμετοχικού σχεδιασμού. Κατά συνέπεια, οι άνθρωποι έχουν λόγο στις αποφάσεις ανάλογα με το πόσο επηρεάζονται, το οποίο ισοδυναμεί με το να ελέγχουν τις ζωές τους, χωρίς να παρεμποδίζουν τους άλλους να κάνουν το ίδιο. Επομένως, δεν υπάρχει σύγκρουση μεταξύ της οικονομίας και της άμεσης δημοκρατίας, αν εννοούμε έτσι την άμεση δημοκρατία. Αν, αντίθετα, κάποιος εννοεί άμεση δημοκρατία ότι όλοι κάνουν ότι θέλουν ή ότι όλοι έχουν ίσο λόγο σε όλες τις αποφάσεις – ακόμα και σ' αυτές που δεν τους αφορούν καθόλου – τότε υπάρχει μεγάλη σύγκρουση, επειδή αυτή είναι μια υπερ-ατομικιστική αντίληψη, αντικοινωνική και, στην ουσία, κατά την άποψή μου, αντιδημοκρατική αντίληψη, η οποία επιπλέον είναι σε κάθε περίπτωση αδύνατο να εφαρμοστεί. Με άλλα λόγια, δεν θέλουμε ένα σύστημα όπου όλοι θα συζητάμε άμεσα για όλες τις κα-

ταναλωτικές επιλογές του καθενός ατόμου ούτε για όλες τις αποφάσεις που πρέπει κάθε μέρα να παίρνει ο κάθε εργασιακός χώρος. Το ίδιο ισχύει και για την πολιτική. Η άμεση δημοκρατία δεν μπορεί να σημαίνει ότι όλες οι αποφάσεις παίρνονται στις τοπικές συνελεύσεις με τη μέθοδο της πλειοψηφίας και έναν ψήφο για κάθε άτομο. Προφανώς, εφόσον στοχεύει στην πολιτική συμμετοχή και δικαιοσύνη, πρέπει να σημαίνει αυτοδιαχείριση, δηλαδή ο καθένας να έχει λόγο στις αποφάσεις ανάλογα με το πόσο τον επηρεάζουν – και αυτό είναι που εφαρμόζει η συμμετοχική οικονομία στον τομέα της.

Με άλλα λόγια, αληθινή άμεση δημοκρατία είναι, θεωρώ, η αυτοδιαχείριση και ο αυτοκαθορισμός. Και η συμμετοχική οικονομία είναι μια αυτοδιαχειριζόμενη οικονομία της οποίας οι εργαζόμενοι και οι καταναλωτές είναι εξίσου έτοιμοι να καθορίζουν οι ίδιοι τις πολιτικές αποφάσεις.

Με δεδομένη τη σημερινή κατάσταση, πώς μπορεί μια αποτυχημένη καπιταλιστική οικονομία, σαν της Ελλάδας, να μετασχηματιστεί σε μια αυτοδιαχειριζόμενη, λειτουργική οικονομία, σαν αυτή που περιγράφεις; Πώς φαντάζεσαι τη μετάβαση αυτή;

Δεν νομίζω ότι υπάρχει μία μόνο απάντηση σ’ αυτή την ερώτηση. Υπάρχουν πιθανώς πολλές διαφορετικές διαδρομές ακόμη και για μία περίπτωση όπως η Ελλάδα, και σίγουρα πολλές για διαφορετικές χώρες.

Με αυτό το δεδομένο, θα περίμενα οι πιο πιθανές διαδρομές να περιλαμβάνουν τη δημιουργία τοπικών και εργατικών συνελεύσεων, οι οποίες θα κερδίζουν διεκδικήσεις που θα μετασχηματίζουν όλο και περισσότερο τον υφιστάμενο καταμερισμό εργασίας προς την κατεύθυνση των ισορροπημένων πλεγμάτων απασχόλησης, τον τρόπο αμοιβής προς την κατεύθυνση της αμοιβής μόνο με βάση τη διάρκεια, την ένταση και τη σκληρότητα της εργασίας και θα κάνουν τα πρώτα βήματα προς το συμμετοχικό σχεδιασμό, με συμμετοχική κατάρτιση προϋπολογισμών, δι- »

αφάνεια, κοινωνικό έλεγχο τιμών, κ.ο.κ. Επιπρόσθετα, η διαδικασία μπορεί να περιλαμβάνει περισσότερη ή λιγότερη εκλογική δραστηριότητα, περισσότερες ή λιγότερες διεκδικήσεις μεγάλης κλίμακας απέναντι στο υπάρχον κράτος, περισσότερο ή λιγότερο μαχητικά και ποικίλα μέσα επιβολής των επιθυμητών αλλαγών.

Ας υποθέσουμε ότι ο ελληνικός πληθυσμός επιθυμεί σε μεγάλο ποσοστό – π.χ. ένα τρίτο – την αντικατάσταση του καπιταλισμού με μια αταξική οικονομική δομή, γνωρίζει τα βασικά στοιχεία της συμμετοχικής οικονομίας (ή ίσως κάποιας άλλης πρότασης) και τα υποστηρίζει. Ας υποθέσουμε ότι υπάρχουν οργανώσεις με τέτοια ατζέντα· ότι οι τοπικές συνελεύσεις και τα εργατικά συμβούλια, που περιλαμβάνουν περισσότερους ανθρώπους από τώρα, έχουν διεκδικήσεις για τους εργασιακούς χώρους τους και για τις εθνικές προτεραιότητες και μάχονται για την πραγμάτωσή τους με τρόπους που θα οδηγήσουν σε νέες και ακόμη πιο ουσιώδεις διεκδικήσεις. Ας υποθέσουμε ότι οι συνελεύσεις και τα συμβούλια δημιουργούν άμεσες σχέσεις μεταξύ τους που ξεπερνούν και ακυρώνουν τις δομές του κράτους και της αγοράς, προτιμώντας να καταλήξουν σε συνεργατικούς όρους και συνθήκες. Μπορεί τότε κάποιος να φανταστεί, σ' αυτήν την περίπτωση, ότι με την πάροδο του χρόνου, θα καταλήγαμε σε μια κατάσταση όπου θα υπήρχαν στην κοινωνία κατάλοιπα καπιταλιστικών δομών και αντιλήψεων αλλά επίσης και νέες συμμετοχικές δομές και αντιλήψεις, οι οποίες φυσικά θα συγκρούονταν μεταξύ τους. Μπορεί κάποιος να φανταστεί τις νέες δομές, τη λογική τους και τις αξίες τους να αυξάνουν την επιρροή τους με διαρκείς αγώνες και νίκες, μέχρι, τελικά, σε κάποιο σημείο, να αντικαθιστούν συνολικά την πρότερη κοινωνική δομή. Αυτή θα ήταν μια επανάσταση. Κατά πόσο τα βήματα προς την κατεύθυνση αυτή θα γίνουν μέσω της πολιτικής ανυπακοής ή της εκλογικής διαδικασίας ή με όποιον άλλο τρόπο, με οποιονδήποτε συνδυασμό, αυτό δεν είναι θεμελιώδες αλλά καθαρά στρατηγικό. Το θεμελιώδες είναι τι ζητάμε και αν επιτυγχάνεται.

Προσπαθείς να δημιουργήσεις ένα διεθνές δίκτυο με βάση το όραμα και τη στρατηγική της συμμετοχικής οικονομίας και κοινωνίας, που περιλαμβάνει νέες δομές, μεταξύ άλλων, και για την πολιτική σφαίρα και τον πολιτισμό. Ποιος είναι ο στόχος αυτού του δικτύου;

Η ιδέα είναι να δημιουργηθεί μια διεθνής οργάνωση με κλάδους σε πολλές χώρες στον κόσμο και μέσα στις διάφορες πόλεις. Στην ιστοσελίδα του ZNet υπάρχει ήδη υλικό και σύντομα θα υπάρξει σελίδα ανεξάρτητη για την οργάνωση, ενώ αργότερα, όταν συγκροτηθεί και πάρει τις αποφάσεις της, μια ιστοσελίδα στην τελική μορφή της. Θα είναι διαθέσιμη σε πολλές γλώσσες, και στα ελληνικά.

Η προσδοκία για τη φύση της οργάνωσης είναι αυτό που βγαίνει από τα λεγόμενα στη συνέντευξη. Θα διεκδικεί μια νέα μορφή οικονομίας και κοινωνίας χωρίς ταξικές και άλλες καταπιεστικές ιεραρχίες. Ο στόχος είναι οι άνθρωποι να έχουν τα μέσα, την προδιάθεση και τις δομές να αυτοδιαχειρίζονται τις κοινότητές τους, τον πολιτισμό τους, τις πολιτικές τους σχέσεις, την οικονομία και τις οικογενειακές τους ζωές – ένας φεμινιστικός, κομμουναλιστικός, αναρχικός, συμμετοχικός συνδυασμός με προτεραιότητα την οικολογική σοφία και τη διεθνή αλληλεγγύη και ειρήνη. Η ατζέντα της οργάνωσης θα διαφέρει από χώρο σε χώρο, από χρόνο σε χρόνο, αλλά θα προσπαθεί διαρκώς να κινείται προς την κατεύθυνση των επιθυμητών νέων σχέσεων. Η δομή της θα δίνει έμφαση στη συμμετοχή, την ποικιλία προσεγγίσεων και αντιλήψεων, καλλιεργώντας και προστατεύοντας τη διαφωνία.

Ωστόσο, κάποιος μπορεί λογικά να σκεφτεί ότι είναι καλό ν' ακούμε για τη δημιουργία μιας οργάνωσης με αξιόλογο όραμα για όλες τις σφαίρες της ζωής. Είναι καλό ν' ακούμε ότι θα είναι αντισεκταριστική και δομημένη έτσι ώστε να ενσαρκώνει σπόρους του μέλλοντος στο παρόν. Αλλά γιατί τη χρειαζόμαστε; Γιατί χρειαζόμαστε μία διεθνή οργάνωση;

Στην Ελλάδα, ίσως, να το ξέρετε καλύτερα από άλλα μέρη. Τη χρειαζόμαστε ώστε άνθρωποι από διάφορες χώρες να μαθαίνουν από τις προσπάθειες των άλλων, να τους βοηθούν, να εμπνέονται και παίρνουν κουράγιο από τις προσπάθειες των άλλων. Τη χρειαζόμαστε, επίσης, για να πειραματιζόμαστε και ν' ανακαλύπτουμε σοφότερα μονοπάτια προς τα εμπρός, για να τ' ακολουθούμε περισσότεροι. Τη χρειαζόμαστε για να επεξεργαζόμαστε καλύτερα τι είναι αυτό που ζητάμε, για να το μοιραζόμαστε κι αυτό και να το βελτιώνουμε διαρκώς. Τη χρειαζόμαστε γιατί το να ενεργούμε επιτυχημένα από μόνοι μας είναι πιο δύσκολο απ' ό,τι σε μια μικρή ομάδα, και αυτό πιο δύσκολο απ' ό,τι σε μια μεγαλύτερη. Το να ξέρουμε ότι οι άλλοι προχωρούν μπροστά θα μας εμπνέει. Το να κερδίζουμε από τις εμπειρίες των άλλων, θα μας διδάσκει. Το να απολαμβάνουμε την υποστήριξη των άλλων θα μας δυναμώνει. Το να δίνουμε την υποστήριξή μας θα μας χαρίζει μετριοφροσύνη και θα μας δείχνει το δρόμο.

Οι υπέρμαχοι αυτής της νέας οργάνωσης αισθάνονται πλέον ότι υπάρχουν πάρα πολλοί άνθρωποι σ' ολόκληρο τον κόσμο που μπορούν να συστρατευτούν, και ήδη συστρατεύονται, σε ένα σοβαρό, υπεύθυνο, ευέλικτο και ευαίσθητο πρότζεκτ που θα διεκδικεί μαχητικά νέους θεσμούς για όλες τις πτυχές της ζωής, ικανούς να επιτελούν τις επιθυμητές κοινωνικές λειτουργίες, ενώ προάγει την αλληλεγγύη αντί για την αντικοινωνικότητα, την πολλαπλότητα αντί για τον κομφορμισμό, την ισότητα αντί για την αδικία, την αυτοδιαχείριση αντί για τον αυταρχισμό, την οικολογική σοφία αντί για την οικολογική καταστροφή, το διεθνισμό αντί για την παγκοσμιοποίηση των πολυεθνικών και τον πόλεμο. Με δεδομένα τα ταραχώδη γεγονότα που διαδραματίζονται σε πολλές χώρες στον κόσμο, το χρονικό σημείο μοιάζει τέλεια κατάλληλο για αλληλεγγύη και ατζέντα πέρα από τα σύνορα, για να επεξεργαστούμε και να μοιραστούμε ένα όραμα και μια στρατηγική. ■

Το «Δόγμα του Σοκ»

της Naomi Klein

Stephan Lendman

Η Naomi Klein είναι βραβευμένη συγγραφέας, παραγωγός ντοκιμαντέρ και ακτιβίστρια. Το βιβλίο της The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism εκδόθηκε διεθνώς τον Σεπτέμβριο του 2007 και έγινε μπεστσέλερ. Στην Ελλάδα κυκλοφόρησε το 2010 από τις εκδόσεις Λιβάνη.

Ο Stefan Lendman είναι ακτιβιστής που ζει στη Βοστώνη και σπούδασε στο πανεπιστήμιο Χάρβαρντ και στο πανεπιστήμιο της Πενσυλβάνια.

Β' ΜΕΡΟΣ

Χαμένοι στη Μετάβαση

Σε μια προσπάθεια γνωριμίας με το σπουδαίο έργο της Ναόμι Κλάιν «The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism» (Το Δόγμα του Σοκ: Η Άνοδος του Καπιταλισμού της Καταστροφής, Στμ), επιλέξαμε να δημοσιεύσουμε τη διαφωτιστική σύνοψη του Στέφαν Λέντμαν σε δύο μέρη. Μετά το εισαγωγικό κείμενο του προηγούμενου φύλλου, συνεχίζουμε με συγκεκριμένα παραδείγματα λαών, όπως τα παραθέτει η Κλάιν στο βιβλίο της, στα οποία εφαρμόστηκε το δόγμα του Μίλτον Φρίντμαν. Το άρθρο προέρχεται από το **http://www.zcommunications.org/reviewing-naomi-kleins-the-shock-doctrine-by-stephen-lendman**

Η Ρωσία επιλέγει την «Εκδοχή Πινοσέτ»

Ο άνθρωπος που πυροδότησε την πολιτική και κοινωνική αλλαγή στη Ρωσία δεν παρέμεινε στην εξουσία αρκετό χρόνο, ώστε να ηγηθεί αυτής. Ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ έγινε επικεφαλής του ΚΚΣΕ το Μάρτιο του 1985, θεωρώντας ότι η οικονομία είχε βαλτώσει και απαιτούσε αλλαγή. Η λύση του ήταν η γκλασνόστ (φιλελεύθερο άνοιγμα-διαφάνεια) και η περεστρόικα (αναδόμηση), και η ΕΣΣΔ δεν θα ήταν ποτέ πια η ίδια. Ως τις αρχές της δεκαετίας του '90 ο Τύπος είχε απελευθερωθεί, το συνταγματικό δικαστήριο έγινε ανεξάρτητο και διενεργήθηκαν εκλογές για τη Βουλή της Ρωσίας, τα τοπικά συμβούλια, τον πρόεδρο και τον αντιπρόεδρο. Ο Γκορμπατσόφ έδειχνε προτίμηση σε μία σκανδιναβικού τύπου σοσιαλδημοκρατία, συνδυάζοντας τον καπιταλισμό της ελεύθερης αγοράς με ισχυρή κοινωνική προστασία. Ήλπιζε να οικοδομήσει ένα «σοσιαλιστικό φάρο για όλη την ανθρωπότητα». Δεν του δόθηκε ποτέ η ευκαιρία.

Ενώ ήταν ακόμη στην εξουσία, το 1991 στη σύνοδο των G7 στο Λονδίνο, οι συνάδελφοί του αρχηγοί κρατών τού πρότειναν τη λύση της ελεύθερης αγοράς στο στυλ της Σχολής του Σικάγο. Αργότερα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), η Παγκόσμια Τράπεζα και άλλες διεθνείς πιστωτικές υπηρεσίες την επέβαλλαν. Τα χρέη της σοβιετικής εποχής έπρεπε να εξοφληθούν και η οικονομική βοήθεια εξαρτιόταν από την υιοθέτηση των κανόνων της θεραπείας του σοκ. Η Σοβιετική Ένωση σύντομα διαλύθηκε, ο Γκορμπατσόφ απομακρύνθηκε, ο Μπορίς Γιέλτσιν έγινε πρόεδρος της Ρωσίας και ο φονταμενταλισμός της Σχολής του Σικάγο υιοθετήθηκε ως «μεταρρύθμιση». Η Κλάιν αποκαλεί αυτό που ακολούθησε «ένα από τα μεγαλύτερα εγκλήματα που διαπράχθηκε εναντίον μιας δημοκρατίας (σε καιρό ειρήνης) στη σύγχρονη ιστορία».

Ο Γιέλτσιν κάλεσε μια ομάδα από φανατικούς της Σχολής του Σικάγο για να ξαναφτιάξουν την οικονομία. Ο Τζέφρι Σακς εμφανίστηκε μαζί με άλλους ειδικούς της μετάβασης, χρηματοδοτούμενους από τις ΗΠΑ, για να βοηθήσουν να συνταχθούν τα ανάλογα διατάγματα ιδιωτικοποίησης, να στήσουν ένα χρηματιστήριο στο στυλ της Νέας Υόρκης και να κατασκευάσουν από την αρχή, ολοκληρωτικά και ριζικά, μια οικονομία που ήταν επί καιρό συνηθισμένη στον κεντρικό σχεδιασμό. Μόνο ένα πράγμα έστεκε εμπόδιο – η δημοκρατία και ένα κοινοβούλιο ικανό να »

καταψηφίσει τα σχέδια της ομάδας του Γιέλτσιν. Η σύγκρουση κορυφώθηκε την άνοιξη του 1993, όταν ο προϋπολογισμός του κοινοβουλίου παρέκκλινε από τις επιταγές του ΔΝΤ για αυστηρή λιτότητα. Ο Γιέλτσιν αντέδρασε σύμφωνα με το μοντέλο Πινοσέτ. Εξέδωσε το διάταγμα 1400, διαλύοντας τη Βουλή και καταργώντας το σύνταγμα. Δύο ημέρες αργότερα, το κοινοβούλιο ψήφισε την παραπομπή του, με 636 ψήφους υπέρ και 2 κατά, και οι γραμμές της μάχης είχαν χαραχθεί.

Ο Γιέλτσιν έστειλε στρατεύματα να περικυκλώσουν το κοινοβούλιο και έκοψε το ηλεκτρικό ρεύμα, τη θέρμανση και τις τηλεφωνικές γραμμές. Ο στρατός τον υποστήριξε και αυτός προχώρησε ακάθεκτος, διαλύοντας όλα τα αστικά και επαρχιακά συμβούλια της χώρας. Στις 4 Οκτωβρίου 1993 διέταξε το στρατό να εισβάλει στο κοινοβούλιο, να το πυρπολήσει και να «υπερασπιστεί τη νέα καπιταλιστική οικονομία της Ρωσίας από τη σοβαρή απειλή της δημοκρατίας». Η επίθεση κόστισε περίπου 500 ανθρώπινες ζωές και χίλιους τραυματίες, ενώ υποστηρίχθηκε με ενθουσιασμό από τη Δύση, όπως φαινόταν στις επικεφαλίδες εφημερίδων όπως της Washington Post που διακήρυττε τη «διαφαινόμενη νίκη της δημοκρατίας» στη Ρωσία. Ωραία δημοκρατία!

Ο Γιέλτσιν είχε τώρα ανεξέλεγκτη δικτατορική δύναμη, η Δύση είχε τον άνθρωπό της στη Μόσχα, και η θεραπεία του σοκ είχε ανοιχτό πεδίο να πυροδοτήσει την κατάρρευση της κοινωνίας της Ρωσίας που δεν κατάλαβε από πού της ήρθε. Ένα κορπορατιστικό κράτος αντικατέστησε ένα κομμουνιστικό, και οι μανδαρίνοι του ήταν νικητές μαζί με μία χούφτα δυτικών μάνατζερ αμοιβαίων κεφαλαίων που έκαναν «ιλιγγιώδη κέρδη, επενδύοντας σε πρόσφατα ιδιωτικοποιημένες ρωσικές εταιρείες». Επιπρόσθετα, «μία κλίκα νέων δισεκατομμυριούχων» (οι 17 αποκαλούμενοι «ολιγάρχες») εξουσιοδοτήθηκαν να ξεγυμνώσουν τη χώρα από τον πλούτο της και να στείλουν τα κέρδη τους στο εξωτερικό με ρυθμό 2 δισ. δολάρια το μήνα.

Σαν αποτέλεσμα, η δημοτικότητα του Γιέλτσιν κατακρημνίστηκε και γι' αυτό έκανε ό,τι κάνουν όλοι οι απελπισμένοι ηγέτες για να διατηρηθούν στην εξουσία, όταν οι επερχόμενες εκλογές τους ανησυχούν. Ξεκίνησε έναν πόλεμο το 1994 ενάντια στην αποσχισθείσα Δημοκρατία της Τσετσενίας, δολοφονώντας πάνω από 100 χιλιάδες πολίτες ως τα τέλη της δεκαετίας του '90. Οι εκλογές διεξήχθησαν το 1996 και ο Γιέλτσιν κέρδισε, ξεπερνώντας τη χαμηλή δημοτικότητα με τεράστια χρηματοδότηση από τους ολιγάρχες και σχεδόν απόλυτο έλεγχο της τηλεοπτικής κάλυψης. Στις 31 Δεκεμβρίου του 1999 παρέδωσε σιωπηλά την εξουσία στον Βλαντιμίρ Πούτιν χωρίς εκλογές, αλλά με τη διαβεβαίωση ότι θα γλίτωνε τη δίωξη για τα εγκλήματά του. Η κληρονομιά του ήταν καταστροφική, με την Κλάιν να τονίζει ότι «ποτέ τόσοι πολλοί δεν έχουν χάσει τόσο πολλά σε τόσο σύντομο χρόνο». Όταν η οικονομική κρίση

χτύπησε τη Ρωσία το 1998:

-80% των αγροτών της Ρωσίας είχαν πτωχεύσει.

-Γύρω στα 70 χιλιάδες κρατικά εργοστάσια είχαν κλείσει.

-Μία επιδημία ανεργίας είχε ξεσπάσει.

- Το 1989, πριν τη θεραπεία του σοκ, 2 εκατομμύρια Ρώσοι ζούσαν στη φτώχεια, με λιγότερα από 4 δολάρια την ημέρα. Μέχρι το μέσο της δεκαετίας του '90, η Παγκόσμια Τράπεζα εκτιμούσε ότι 74 εκατομμύρια άνθρωποι κατρακύλησαν στη φτώχεια, και μέχρι το 1996 οι συνθήκες για το 25% των Ρώσων (περίπου 37 εκατομμύρια) έγιναν «απελπιστικές», ενώ ένα ποσοστό ανθρώπων παρέμενε πλέον μόνιμα στο κοινωνικό περιθώριο, εκτός κοινωνικών τάξεων.

- Οι Ρώσοι πίνουν τώρα δύο φορές παραπάνω από το παρελθόν. Η χρήση παυσίπονων και σκληρών ναρκωτικών αυξήθηκε 900% και ο ιός HIV/AIDS απειλεί να πάρει διαστάσεις επιδημίας με 20πλάσια αύξηση των μολύνσεων από το 1995. Οι αυτοκτονίες αυξήθηκαν επίσης, και η βίαιη εγκληματικότητα αυξήθηκε πάνω από 4 φορές.

-Ο πληθυσμός της Ρωσίας φθίνει με ρυθμό 700 χιλιάδες το χρόνο, με τον καπιταλισμό να έχει σκοτώσει ήδη το 10% , σαν ένα ακόμη παράδειγμα καταστροφής που προκάλεσε η ελεύθερη αγορά. Αυτή είναι η περίφημη αρρώστια της νέας τάξης πραγμάτων, που εξαπλώνεται παντού, ερημώνοντας ολόκληρες χώρες. Ο Φρήντμαν την αποκάλεσε «ελευθερία».
[…]

Η Πολωνία της «Αλληλεγγύης»

Πριν την πτώση του Τείχους του Βερολίνου, ο Λεχ Βαλέσα έγινε ήρωας των εργατών στην Πολωνία και στη Δύση, αψηφώντας την ελεγχόμενη από την Μόσχα κυβέρνηση και ανατρέποντάς την. Η «Αλληλεγγύη» (Solidarnosc) εξαπλώθηκε, ξεκινώντας από το Γκντανσκ, στα ανθρακωρυχεία, τα ναυπηγεία και τα εργοστάσια της χώρας, και μέσα σε ένα χρόνο αριθμούσε 10 εκατομμύρια μέλη. Κέρδισαν το δικαίωμα της διαπραγμάτευσης, αλλά ζητούσαν περισσότερα. Οραματίζονταν την κατάληψη του κράτους και την εγκαθίδρυση του δικού τους, εναλλακτικού οικονομικού και πολιτικού προγράμματος. Η ριζοσπαστική κεντρική τους ιδέα ήταν να μετασχηματίσουν τις γιγάντιες κρατικές εταιρίες σε κοπερατίβες που θα διευθύνονταν από τους εργάτες, ώστε τα μέλη της «Αλληλεγγύης» να αποκτήσουν δύναμη μέσα στις δικές τους «κοινωνικοποιημένες επιχειρήσεις».

Ο Βαλέσα αγωνίστηκε, έχασε τη διένεξη και τρομοκρατήθηκε με αυτό που επακολούθησε. Η κυβέρνηση Γιαρουζέλσκι κήρυξε στρατιωτικό νόμο, κατέβασε τανκς στους δρόμους και συνέλαβε χιλιάδες μέλη της Αλληλεγγύης. Περί τα τέλη της δεκαετίας του '80, η βίαιη καταστολή »

υποχώρησε, η οικονομία βρισκόταν σε ελεύθερη πτώση, οι εργάτες κατέβαιναν ξανά σε απεργίες και η μεταρρυθμιστική κυβέρνηση του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ είχε την εξουσία στη Μόσχα. Η «Αλληλεγγύη» νομιμοποιήθηκε, μια Επιτροπή Πολιτών σχηματίστηκε, τα μέλη της κατέβηκαν στις αιφνιδιαστικές εκλογές και κέρδισαν επαρκή έλεγχο της κυβέρνησης κατακτώντας 260 βουλευτικές έδρες.

Έπρεπε να είναι από τις καλύτερες εποχές αλλά, λόγω των προβλημάτων της οικονομίας, η Πολωνία χρειαζόταν βοήθεια και απαλλαγή από τα χρέη. Με τους φανατικούς της Σχολής του Σικάγο να διοικούν το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, καμία βοήθεια δεν προσφέρθηκε έξω από το πλαίσιο του Shock Doctrine· «είτε το ακολουθείς, είτε όχι!». Εμφανίστηκε ο Jeffrey Sack, ο δόκτωρ του σοκ, με ένα σχέδιο ακόμη πιο άγριο από αυτό που επιβλήθηκε στη Βολιβία. Συμπεριελάμβανε την άμεση παύση ελέγχου των τιμών, περικοπή στις επιχορηγήσεις και ιδιωτικοποιήσεις στα ορυχεία, τα ναυπηγεία και τα εργοστάσια. Εν συντομία, ήταν εκ διαμέτρου αντίθετο με το στόχο της «Αλληλεγγύης» για εργατική διεύθυνση της βιομηχανίας.

Ο Σακ υποσχέθηκε ότι η Πολωνία της «Αλληλεγγύης» θα γινόταν κάτι σαν τη Γαλλία ή τη Γερμανία, με το σχέδιό του. Μετά τα απαραίτητα φάρμακα της θεραπείας του σοκ και τον αναπόφευκτο πόνο, ο ασθενής θα κατέληγε θεραπευμένος και υγιής – αν ο Σακ είχε δίκιο. Ύστερα από διαμάχες, η ετυμηγορία βγήκε και η θεραπεία επιλέχθηκε με προβλέψιμα αποτελέσματα. Ο Σακ υποσχέθηκε «στιγμιαία, προσωρινή αποδιοργάνωση», αλλά παρέδωσε μία πλήρως διογκωμένη ύφεση. Η βιομηχανική παραγωγή κατρακύλησε 30% ύστερα από δύο χρόνια «μεταρρυθμίσεων». Η ανεργία έφτασε στα ύψη και το 1993 χτύπησε 25% σε κάποιες περιοχές. Σήμερα παραμένει χρόνια, με τα τελευταία στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας να την τοποθετούν γύρω στο 20%, η υψηλότερη τιμή στην Ε.Ε. Για τους νέους κάτω των 24 ετών είναι ακόμη χειρότερα, με το 40% αυτών στην ανεργία.

Πιο ανησυχητικός είναι ο αριθμός των ανθρώπων κάτω από το όριο της φτώχειας. Από 15% το 1989, ανέβηκε στο τραγικό 59% το 2003. Απίστευτο, αλλά η χώρα, όπως η Χιλή, ακόμη αναφέρεται ως μοντέλο αναμόρφωσης της οικονομίας μέσω της ελεύθερης αγοράς. Είναι καθαρός μύθος, οι οργισμένοι Πολωνοί το γνωρίζουν, αλλά οι αναφορές στην Δύση τους αγνοούν, όπως κάνουν και για τα υπόλοιπα θύματα του σοκ, σ' όλο τον κόσμο.

Το Σοκ στην Τιενανμέν

Αντίθετα, η Δύση δεν αγνόησε και το «σοκ της πλατείας Τιενανμέν», όμως ούτε είπε και την αλήθεια γι' αυτό. Στις αρχές της δεκαετίας του '80, ο Ντενγκ Ξιαοπίνγκ μεταρρύθμιζε τη χώρα του οικονομικά, ενώ διατηρούσε αυστηρό πολιτικό έλεγχο, μεταχειριζόμενος βίαιη καταστολή όπου χρειαζόταν. Η δημοκρατία δεν φαινόταν πουθενά στον ορίζοντα, όπως δεν φαίνεται ούτε σήμερα. Ενώ πολλές από τις μεταρρυθμίσεις του Ντενγκ ήταν πετυχημένες και δημοφιλείς, άλλες, στα τέλη της δεκαετίας του '80, δεν ήταν και προκάλεσαν βαθιά οργή στις πόλεις, στους ανθρώπους που επηρεάστηκαν περισσότερο. Οι έλεγχοι των τιμών καταργήθηκαν, η διαφθορά και ο νεποτισμός οργίασαν, η ελευθερία ελαχιστοποιήθηκε, η εργασιακή ασφάλεια εξαλείφθηκε, η ανεργία φούντωσε και βαθιές ανισότητες αναπτύχθηκαν ανάμεσα στους «νικητές και τους χαμένους της νέας Κίνας».

Η κρίση κορυφώθηκε με τις μαζικές διαδηλώσεις το 1989 στην πλατεία Τιενανμέν, τις οποίες οι δυτικοί ανταποκριτές χαρακτήρισαν ως σύγκρουση ανάμεσα στην παλαιά φρουρά των αυταρχικών κομμουνιστών και τους ιδεαλιστές φοιτητές που ζητούσαν μια δημοκρατία δυτικού στυλ. Ήταν καθαρή προπαγάνδα. Οι διαδηλώσεις ήταν μαζικές και απείλησαν την κυβέρνηση, αλλά το ζήτημα δεν ήταν η δημοκρατία. Ήταν η λαϊκή δυσαρέσκεια για την απότομη οικονομική αλλαγή που ανέβασε τις τιμές, μείωσε τους μισθούς και προκάλεσε μία «κρίση απολύσεων και ανεργίας». Οι διαδηλωτές δεν ήταν γενικά ενάντιοι σε μια οικονομική μεταρρύθμιση. Ήταν ενάντιοι στην εκδοχή της Σχολής του Σικάγο, αλλά οι προσπάθειές τους είχαν κόστος.

Ο Ντενγκ κήρυξε στρατιωτικό νόμο στις 20 Μαΐου, τανκς κατέβηκαν στην πλατεία, έπεσαν πυροβολισμοί χωρίς διακρίσεις και, στο τέλος, οι νεκροί ήταν χιλιάδες, πολλοί περισσότεροι τραυματίστηκαν και ακόμη περισσότεροι κυνηγήθηκαν, συνελήφθησαν, φυλακίσθηκαν, κάποιοι βασανίστηκαν και εκατοντάδες εκτελέστηκαν. Η θεραπεία του σοκ έφτασε στην Κίνα, όπως και στη Χιλή, με την απειλή των όπλων και την ωμή κρατική τρομοκρατία. Μετά τη λήψη των μέτρων, η Κίνα ανοίχθηκε στις ξένες επενδύσεις, εντάχθηκε στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου και η χώρα μετατράπηκε στο μεγαλύτερο εργοστάσιο υπερεκμετάλλευσης φτηνής εργασίας προς όφελος των παντός είδους Wal Mart με τις «Πάντα Χαμηλές Τιμές» τους.

Για τους ξένους επενδυτές και τους μανδαρίνους του κόμματος ήταν μια συμφωνία σίγουρου κέρδους, και η Κλάιν παραθέτει μια έρευνα του 2006 που δείχνει ότι το 90% των κινέζων δισεκατομμυριούχων είναι αξιωματούχοι του Κομμουνιστικού Κόμματος. Περίπου 2.900 «κομματικοί γόνοι» (οι αποκαλούμενοι «πριγκιπίσκοι») ελέγχουν 260 δισεκατομμύρια δολάρια και η Κλάιν υπογραμμίζει την «καθαρή ομοιότητα ανάμεσα (στον αυταρχισμό της Κίνας) και τον καπιταλισμό της Σχολής του Σικάγο· μια πανομοιότυπη θέληση να εξαφανίσουν τους αντιπάλους τους, να εκκαθαρίσουν το κράτος από κάθε αντίσταση και να ξεκινήσουν από την αρχή», χρησιμοποιώντας το σοκ και το φόβο για να μετατρέψουν τις χώρες σε παράδεισους ελεύθερης αγοράς για τους ελάχιστους προνομιούχους. ■

Νόημα και Μηδενισμός

Νώντας Σκυφτούλης

Μηδενισμός είναι η σχετικότητα των αξιών. Αυτός θα μπορούσε να είναι ο πιο σύντομος ορισμός του. Στην προκειμένη περίπτωση μιλάμε για τον παθητικό μηδενισμό, τον καπιταλιστικό μηδενισμό, ο οποίος ενώνει κάτω από την αιγίδα του συμβιβασμού και της αδιαφορίας τον αφ' εαυτού ανθρωπολογικό τύπο, είτε πρόκειται για ένα μέσο τυπικό άνθρωπο, είτε πρόκειται για τον Τζακ τον Αντεροβγάλτη. Πρόκειται για την απόλυτη άρνηση του κοινωνικού από το άτομο που ανταποκρίνεται εδώ στην απόλυτη άρνηση του ατόμου από το κοινωνικό για να χρησιμοποιήσω τα λόγια του Βανεγκέμ.

Η κοινωνικοϊστορική ιδιαιτερότητα του καπιταλισμού συνίσταται στο εξής μοναδικό: η οικονομία, η ανάπτυξη, η παραγωγή τοποθετούνται στο επίκεντρο της κοινωνικής ζωής και ανάγονται σε κεντρικές κοινωνικές αξίες, όπου το σύνολο των ανθρώπινων δραστηριοτήτων αξιολογείται σε σχέση με τα οικονομικά κριτήρια. Το πρωτόγνωρο και πρωτοφανές αυτό γεγονός, για τις μέχρι τότε ανθρώπινες κοινωνίες, για να εισέλθει και να ενσωματωθεί κοινωνικά, χρειαζόταν ένα νόημα**.** Το προτεσταντικό ήθος (ένας παράγοντας) άνοιξε τις πύλες της κολάσεως για να καεί στην πυρά που το ίδιο υποδαύλισε. Ο καλός έμπορας-καλός χριστιανός, με απότοκο τον βεμπεριανό επιχειρηματία, αποτέλεσαν την αιχμή του δόρατος για την εισαγωγή ολόκληρου του καπιταλιστικού φαντασιακού στη κοινωνία. Το κέρδος και το εμπόρευμα ήταν η επιβράβευση μιας ηθικής διαδικασίας, ενώ η επίκληση του επαγγέλματος ήταν επίκληση μιας ανώτερης αξίας.

Υπήρξαν φωνές κριτικής ενάντια στον καπιταλισμό που να διαφοροποιούνταν ως προς την κεντρική σημασία του; Υπήρξε με άλλα λόγια ποτέ αντικαπιταλιστικός διαφωτισμός, όταν ο Comte, ο Μαρξ έως και ο Μπακούνιν υπήρξαν υμνητές της βιομηχανικής παραγωγής; Και ιδιαιτέρως για τον μαρξισμό που θεωρεί τη συνείδηση αντανάκλαση των όρων της υλικής πραγματικότητας;

Ο μαρξισμός είναι αυτός που θεωρεί ότι η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων είναι που θα σπάσει τις κρατούσες παραγωγικές σχέσεις με αποτέλεσμα την κοινωνία της αφθονίας. Η λατρεία του καπιταλιστικού φαντασιακού της ανάπτυξης σε όλο της το μεγαλείο. Το δήθεν διαφορετικό «ταξικό» ερώτημα «ανάπτυξη για ποιον;» δεν αναιρεί τον καπιταλισμό, αλλά τον ενισχύει γιατί πιέζει από «αριστερά» το φαντασιακό του, όπως και έγινε με την μορφή του κρατικού καπιταλισμού. Το ερώτημα αυτό δεν αποτέλεσε στέρεο πρόσχημα για να δικαιολογήσει την ανεπαρκή και ανορθολογική ιδεοληψία της ανάπτυξης. Συνέπεια ήταν και άλλες πιο χονδροειδείς αντιφάσεις της «αντικαπιταλιστικής κριτικής», όπως η θεωρία του ιμπεριαλισμού, ο οποίος αποτελεί ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού, ενώ δεν αποτελεί το ανώτατο στάδιο των παραγωγικών δυνάμεων!!!

Εν πάση περιπτώσει «αντικαπιταλιστικές» επαναστάσεις έγιναν, και το μόνο που πέτυχαν ήταν να τα μαζέψουν γρήγορα διαβλέποντας ότι δεν υπάρχει εναλλακτική λύση, το μόνο που έκαναν ήταν να διατηρούν την εξουσία με τον τρόπο που γνωρίζουμε. Δεν θα μπορούσε να είναι εναλλακτική λύση ούτε η ΝΕΠ, ούτε ο κρατικός καπιταλισμός, ούτε βεβαίως οι «κολλεκτίβες» που μετέτρεψαν τους αγρότες σε δουλοπάροικους.

Δεν έγινε αντικαπιταλιστικός διαφωτισμός, διότι η »

κριτική προσέγγιση ήταν ιδεολογική. Συνοδευόταν με ολόκληρα συστήματα κοσμοαντίληψης, θεολογικά κατά βάση, που όσο συγκροτούνταν τόσο εισχωρούσαν στη λατρεία του καπιταλιστικού φαντασιακού. Η ιδεολογία δεν μπορεί να διευκρινίσει τη σχέση ανάμεσα στο πνεύμα και στα αισθητά, αφού θεωρεί το πνεύμα ανώτερη δομή από τα αισθητά. Αυτό το κλεμμένο από τη θεολογία σχήμα είναι υπεύθυνο για την ασυλία του αισθητού κόσμου του καπιταλισμού. Η κομμουνιστική ή η αναρχική πρόταση διερρήγνυε τα ιμάτια της για τον αντικαπιταλισμό της, αλλά έταζε ανάπτυξη παραγωγικών δυνάμεων και αφθονία. Η μεγάλη υπόσχεση ήταν στην ουσία η πραγμάτωση της καπιταλιστικής υπόσχεσης, η υπόσχεση της ανάπτυξης και η ευτυχία ως αποτέλεσμα.

Ο καπιταλισμός και ο «αντικαπιταλισμός» συγκρότησαν την ενιαία υπόσχεση της συνεχούς ανάπτυξης και ένα σύστημα που λειτουργούσε σαν μια μηχανή συνεχούς μεγέθυνσης σε ένα πεπερασμένο πλανήτη. Αυτό το ανέλαβε αποκλειστικά ο καπιταλισμός πλέον και εμφανίζεται σαν ο κύριος των σημασιών με την αίσθηση της παντοδυναμίας.

Αυτή λοιπόν η αίσθηση της παντοδυναμίας τον οδήγησε στο να επιβάλλει θεσμούς σε όλα τα επίπεδα. Είτε κεντρικές θεσμίσεις, όπως ενιαία γραφειοκρατία, επιβολή εθνοκρατών που συνοδεύονταν από αιματηρές νομοθεσίες, αφανισμούς φυλών, καπιταλιστικούς πολέμους σε όλη τη γη, είτε ακόμη θεσμίσεις σε επιμέρους κοινωνικά πεδία, όπως οικογένεια, εκπαίδευση, εργασιακά δικαιώματα κτλ. Καθολίκευσε τη θέσμιση παντού τροφοδοτώντας την με ένα και μοναδικό νόημα: το κέρδος. Εξαφάνισε έτσι στην πορεία κάθε άλλο νόημα που θα είχε επιβαρυντική επίδραση στο κέρδος. Αδιάκοπη και συνεχής παραγωγή υπερεκμεταλλεύοντας ό,τι ήταν δυνατόν, από ανθρώπους μέχρι τον ορυκτό πλούτο στα έγκατα της γης. Μεγιστοποίηση του κέρδους, μείωση του κόστους· κεντρική σημασία την οποία διαπέρασε σε όλο το πλάτος και το μήκος των θεσμίσεων.

Η απονενοημένη αυτή πορεία εξαφάνισε πλήρως τον βεμπεριανό επιχειρηματία και οδηγήθηκε στη λησταρχική σχέση με την παραγωγή, ενώ δια μέσω των θεσμίσεων την επέβαλε σε όλη την κοινωνία σαν καθολική σχέση στο σύνολο του εποικοδομήματος. Απέναντι σε αυτήν την παντοδυναμία που εξέπεμπε ο καπιταλισμός, σαν κυρίαρχος των σημασιών, ο άνθρωπος όχι μόνο εισήλθε, αλλά διεκδίκησε συνδικαλιστικά τη συμμετοχή του σε αυτή τη λησταρχικότητα και ανορθολογικότητα με καταστροφικό αντίδωρο την εξατομίκευση και το συνακόλουθο τεμαχισμό του. Το σπάσιμο του κοινωνικού δεσμού οδήγησε στην αδυναμία πλήρους αυτοθέσμισης, ακόμη και στα στοιχειώδη. Αναφέρουμε δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα θεσμών.

Ο θεσμός της εκπαίδευσης από τον αρχικό χαρακτήρα της γενικής κουλτούρας προσαρμόστηκε στο λησταρχικό χαρακτήρα του καταμερισμού της παραγωγής και μέσα από τη διαρκή εξειδίκευση μετατράπηκε σε προπέτασμα άνευ νοήματος. Δεν πάω να μορφωθώ παρά για ένα χαρτί, ρίχνοντας τόνους διαφωτισμού στο κάλαθο των αχρήστων. Αυτή είναι η λησταρχική σχέση του ατόμου με τον θεσμό. Κανένα ενδιαφέρον δεν έχει η συμμετοχή στο σχολείο ούτε καν αυτό του εκκοινωνισμού, μιας και έχει εκμηδενιστεί ως φορέας «κοινωνικοποίησης». Η ματαιοπονία των υπουργών Παιδείας σε Ευρώπη και Ελλάδα να προτείνουν κάθε χρόνο α-νοησίες είναι έκδηλη μαζί με την αμηχανία να ομολογήσουν το προφανές. Και συνεχίζουν χωρίς νόημα να διαχειρίζονται ένα σύστημα παιδείας χωρίς νόημα.
Η οικογένεια από πυρηνική μετατράπηκε σε ιδιωτική, αφού η πρόσβαση στο θεσμό απέκτησε τα χαρακτηριστικά της εξατομίκευσης, του τεμαχισμού και του σπασίματος του δεσμού. Οι δυσδιάκριτοι ρόλοι καθώς και η απουσία κοινού προσανατολισμού είναι η επιβεβαίωση της συντριβής του θεσμού, που το πρόσχημα για ένα παιδί δεν είναι αρκετό να τη νοηματοδοτήσει. Όσο και αν στην Ελλάδα παίζει το ρόλο του κοινωνικού κράτους μέχρι τα βαθειά γεράματα, αυτό δεν θα αναδημιουργήσει τον δεσμό, ούτε το πρόσχημα για ένα παιδί θα μπορέσει να συγκροτήσει το θεσμό.

Αυτή η ξέφρενη πορεία του καπιταλισμού οδήγησε μοιραία στον σύγχρονο μηδενισμό, στην πλήρη διάσπαση των δεσμών και στον τεμαχισμό του ατόμου. Αυτή η σχετικότητα των αξιών οδηγεί σε πλήρες αδιέξοδο όχι μόνο τον καπιταλισμό αλλά και την κοινωνία ως λειτουργία και πράτειν.

Μοιραία λοιπόν τίθεται το ζήτημα του αντικαπιταλιστικού διαφωτισμού ως γενικευμένου διαφωτισμού που αφορά τη λειτουργία της ίδιας της κοινωνίας και θα σημάνει την ενηλικίωση, όπως συνέβη με τον πρώτο διαφωτισμό. Αυτός δεν κατάφερε να συνδεθεί, ή μάλλον δεν τόλμησε, με το ελευθεριακό μηδενιστικό «κίνημα» (δεν εννοούμε το ιδεολογικό, το οποίο μόνο μηδενιστικό δεν είναι) του πρώιμου διαφωτισμού. Το vacuum horror (ο φόβος του μηδενός) αναχαίτισε την πορεία προς τον πλήρη αυτοκαθορισμό και εισήγαγε τη θεολογία μέσα στην ιδεολογία. Ήταν τέτοιας έκτασης η κλοπή που υπέστη η θεολογία από την ιδεολογία, που κατόρθωσε να δικαιολογήσει πολλαπλάσια και καθαγιασμένη υποταγή και

βία σε σχέση με τον Μεσαίωνα.

Προϋπόθεση ενός σύγχρονου αντικαπιταλιστικού διαφωτισμού είναι να εισέλθουμε στον κόσμο του αισθητού με ένα ριζικό αθεϊσμό (με την έννοια του καθολικού Είναι). Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορούμε να απαντήσουμε στον καπιταλιστικό μηδενισμό συγκροτώντας ένα άλλο ιδεατό σύστημα αξιών. Κι αυτό όχι επειδή έγινε στο παρελθόν και απέτυχε, αλλά γιατί ο άνθρωπος απέδρασε οριστικά από τον ιδεολογικό στοχασμό. Δεν είναι δυνατόν να αναδημιουργηθούν δεσμοί με παλαιούς όρους. Μόνο ο ενεργητικός μηδενισμός μπορεί να συγκροτήσει και να συμβάλλει στην αναδημιουργία δεσμών προκειμένου να λειτουργήσει η κοινωνία. Με άλλα λόγια το ίδιο το άτομο ως προέκταση του κοινωνικού μπορεί να παράγει αξίες και σημασίες ενεργώντας σε μια διαδικασία διαρκούς αλληλεπίδρασης. Εδώ έρχεται ο ρόλος του *αυτεξούσιου*, που ανάμεσα στην πραγματικότητα και στη νόηση δεν παρεμβάλλονται στερεότυπα και ιδεολογίες αλλά η ορθολογικότητα, η ενδελέχεια και η συνεχής αυτοθέσμιση, αποφεύγοντας τελικούς σκοπούς και τελικές υποσχέσεις, αφού η ενεργητική θέσμιση θα είναι παρούσα. Η επαναδημιουργία δεσμών, απαραίτητη προϋπόθεση για τη λειτουργία οποιασδήποτε συλλογικής ομάδας ή της κοινωνίας στο σύνολό της, θα πραγματώνεται όσο αναδύονται καινούργιοι όροι. Χαρακτηριστικό και ελπιδοφόρο είναι το αμεσοδημοκρατικό (εξω-ιδεολογικό) πρόταγμα ακριβώς γιατί εγγυάται τη συνεχή αυτόθέσμιση και όχι μόνο. Την απουσία μεσολάβησης, την αυτονομία, την ισότητα. Η άμεση δημοκρατία είναι η εγγύηση για το πώς μια αυτοθέσμιση (σοβιέτ), δε θα εκτραπεί σε ένα αλλοτριωτικό κατασκεύασμα.

Σήμερα δε που οι κρίσεις εκπροσώπησης και ενσωμάτωσης έχουν απαξιώσει την ετεροθέσμιση, την ετερονομία, την εξουσία την ίδια, το ευθυτενές βέλος του αυτεξούσιου, της ελευθερίας και της άμεσης δημοκρατίας μπορεί να χτυπήσει στην καρδιά το καπιταλιστικό φαντασιακό. Υπό αυτή την έννοια η άμεση δημοκρατία είναι το πιο σύγχρονο μηδενιστικό πρόταγμα. ■

ΑΥΤΟΙ ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Κώστας Δεσποινιάδης

Ομιλία με θέμα:
«Πρόσφυγας. Διαρρηγνύοντας το έθνος-κράτος»

Nosotros 16-10-2009

Το ζήτημα των μεταναστών και των προσφύγων είναι αναπόσπαστο κομμάτι πλέον της ζωής στις δυτικές κοινωνίες. Ο Δυτικός κόσμος, βασιζόμενος κυρίως στην τεχνολογική και στρατιωτική του υπεροπλία, εδώ και αιώνες εκμεταλλεύτηκε ποικιλοτρόπως τον υπόλοιπο κόσμο. Οι σταυροφορίες, η αποικιοκρατία, η καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση είναι μερικές μόνο μορφές της άπληστης κυριαρχίας της Δύσης. Η ευμάρεια της Δύσης βασίζεται στην εκμετάλλευση των άλλων κι αυτό είναι κάτι που καλό θα ήταν να μην το προσπερνάμε υποκριτικά.

Για χρόνια, τα θλιβερά αποτελέσματα αυτής της πλανητικής λεηλασίας έμεναν μακριά από τα μάτια μας, προτιμούσαμε να κρύβουμε τα σκουπίδια κάτω απ’ το χαλάκι, και οι Δυτικοί έπρεπε να αναμετρηθούμε απλώς με την έλλειψη νοήματος που μάστιζε τις υλικά υπερπλήρεις, αλλά κατά τα άλλα απάνθρωπες κοινωνικές μας δομές.

Τα τελευταία χρόνια τα αποτελέσματα αυτής της λεηλασίας τα βλέπουμε και μπροστά μας, έξω από τα σπίτια μας. Είτε γιατί η ζωή σε πολλές χώρες του πλανήτη είναι απλώς αβίωτη, είτε γιατί ο καπιταλισμός και

η υπερκαταναλωτική μας κοινωνία για να συνεχίσουν την τρελή τους κούρσα απαιτούν φτηνά εργατικά χέρια, ανθρώπους που ουσιαστικά έχουν χάσει την ανθρώπινη ιδιότητά τους και μπορούν να γίνουν θύματα μιας άνευ ορίων και άνευ όρων εκμετάλλευσης, οι ευρωπαϊκές χώρες και μαζί μ' αυτές κι η Ελλάδα έρχονται αντιμέτωπες με χιλιάδες απελπισμένους ανθρώπους που διεκδικούν μια καλύτερη τύχη.
Μοιραίο είναι το καινούργιο αυτό φαινόμενο να προκαλεί ποικίλες και αντιτιθέμενες αντιδράσεις. Από την μια οι ξενόφοβες και ρατσιστικές κραυγές συντηρητικών στρωμάτων της κοινωνίας που στα πρόσωπα των μεταναστών και των προσφύγων βρίσκουν τα ιδανικά εξιλαστήρια θύματα. Για όλα φταίνε οι μετανάστες σε μια κατά τα άλλα κοινωνία αγγέλων όπου όλα λειτουργούν ρολόι. Οι κραυγές αυτές επικουρούμενες από τηλεοπτικά προγράμματα που αδίστακτα εμπορεύονται φόβο και ανασφάλεια ολοένα δυναμώνουν.
Από την άλλη, πολίτες ευαισθητοποιημένοι προσπαθούν να βρουν τρόπους ώστε όλοι να συνυπάρξουμε κατά το δυνατόν αρμονικά, σε έναν κόσμο που ελάχιστες δυνατότητες προσφέρει για κάτι τέτοιο. Ωστόσο, ακόμα κι όσοι δεν συμμερίζονται τις ξενοφοβικές και ρατσιστικές κραυγές που δείχνουν καθημερινά να κερδίζουν έδαφος, φαίνονται αμήχανοι στις προτάσεις τους. Πέρα απόα συνθήματα που λένε το αυτονόητο, ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι, καμία ζωή δεν είναι παράνομη, και ότι όλοι θα πρέπει να έχουμε τα ίδια δικαιώματα, και πέρα από γενικά ευχολόγια, στην πράξη ελάχιστα πράγματα μπορούμε να κάνουμε. Οι γηγενείς πληθυσμοί και οι ξένοι έρχονται ελάχιστα σε επαφή και συχνά μιλάμε για λογαριασμό των μεταναστών, δίχως καν να τους ακούμε ή απλώς χρησιμοποιώντας τους ως πεδίο άσκησης της δικής μας ευαισθησίας ή ως ιδανικό αντικείμενο της δικής μας αποενοχοποίησης.

Στην προοπτική αυτή νομίζω πως είναι επιβεβλημένο να αναζητήσουμε έναν καινούργιο προβληματισμό σχετικά με το ζήτημα των μεταναστών και των προσφύγων, έναν προβληματισμό που αφορά και τους μετανάστες (ή μάλλον αφορά πρωτίστως αυτούς) αλλά και τον τρόπο με τον οποίο εμείς τους αντιμετωπίζουμε.

Θα ήθελα λοιπόν να μιλήσω για δύο κείμενα που έχω δημοσιεύσει στο περιοδικό Πανοπτικόν (στα τεύχη 11 και 13).

Το πρώτο είναι ένα κείμενο της Χ. Αρεντ που δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το 1943 στο μικρό εβραϊκό περιοδικό *Menorah Journal.* Και το δεύτερο είναι ένα κείμενο του Αγκάμπεν που σχολιάζει σχεδόν μισόν αιώνα μετά το κείμενο της Άρεντ. Και τα δύο έχουν κοινό τίτλο: «Εμείς οι πρόσφυγες».

Η Άρεντ όπως και αρκετοί άλλοι γερμανοεβραίοι –όσοι πρόλαβαν και όσοι είχαν αυτή τη δυνατότητάέφυγε το '33 με την άνοδο του Χίτλερ από τη Γερμανία. Αρχικά, και μέχρι το 1939, πήγε στη Γαλλία κι έπειτα στην Αμερική.

Στο κείμενό της η Άρεντ ασκεί μια έντονη κριτική, στα όρια της πολεμικής, στους πρόσφυγες συμπατριώτες της που πασχίζουν πάση θυσία να αφομοιωθούν στο καινούργιο περιβάλλον και κάνουν τα αδύνατα δυνατά για να ξεχάσουν ποιοι ήταν και από πού προέρχονταν. Η Άρεντ επιτίθεται στη φιγούρα του αφομοιωμένου Εβραίου που παριστάνει πως είναι 150% Γερμανός, 150% Γάλλος, 150% Αμερικανός, και τελικά δεν ήταν τίποτα από όλα αυτά. Την ίδια στιγμή, ενώ τα στρατόπεδα συγκέντρωσης λειτουργούν ήδη, και χιλιάδες εβραίοι δολοφονούνται απάνθρωπα, αποτελώντας απλώς νούμερα σε στατιστικές, οι Εβραίοι πρόσφυγες, λέει η Άρεντ, παριστάνουν πως δεν συμβαίνει τίποτα, θέλουν να ξεχάσουν, και βγάζουν προς τα έξω ένα αισιόδοξο πρόσωπο. Η πραγματικότητα όμως γι' αυτούς είναι συντριπτική. Οι διώξεις συνεχίζονται, τα ποσοστά αυτοκτονιών μεταξύ των εβραίων προσφύγων αυξάνονται συνεχώς και οι καινούργιες χώρες υποδοχής δεν είναι όσο φιλόξενες φανταζόντουσαν οι εβραίοι. Στο σημείο αυτό η Άρεντ διατυπώνει μια ριζοσπαστική πρόταση. Προτείνει να αντιστραφεί η κατάσταση του πρόσφυγα και του προσώπου δίχως χώρα –στην οποία και η ίδια ζούσε- και να καταστεί υπόδειγμα (Paradigm) μιας νέας ιστορικής συνείδησης. Ο πρόσφυγας που έχει χάσει όλα του δικαιώματα κι ωστόσο παύει να θέλει να αφομοιωθεί πάση θυσία σε μια νέα εθνική ταυτότητα, γίνεται μεν λιγότερο δημοφιλής, αλλά αποκτά ένα πλεονέκτημα. Γίνεται πλέον έναν δρων υποκείμενο και υπό προϋποθέσεις μπορεί να αποτελέσει την πρωτοπορία του λαού στην καινούργια τους πατρίδα

Στο σημείο αυτό παίρνει τη σκυτάλη ο ιταλός φιλόσοφος Τζόρτζιο Αγκάμπεν, η σκέψη του οποίου χρωστά πολλά στην Άρεντ, και σχολιάζει το κείμενο της τελευταίας περίπου πενήντα χρόνια μετά, το 1995. Ο Αγκάμπεν θεωρεί –απόλυτως δικαιολογημένα κατά τη γνώμη μου– ότι οι προβληματισμοί της Άρεντ για τους Εβραίους την εποχή του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου είναι απολύτως επίκαιροι σήμερα, στην Ευρώπη των μεταναστών, στην εποχή της παρακμής του έθνους-κράτους και της γενικής διάβρωσης των παραδοσιακών νομικο-πολιτικών κατηγοριών. Και μάλιστα ο Αγκάμπεν πάει ένα βήμα παραπέρα και λέει ότι στις παρούσες συνθήκες ο πρόσφυγας είναι ίσως η μόνη φιγούρα του λαού που μπορούμε να φανταστούμε σήμερα. Αν θέλουμε, λέει, να σταθούμε στο ύψος των νέων καθηκόντων ίσως πρέπει να εγκαταλείψουμε χωρίς δισταγμούς τις βασικές έννοιες με τις οποίες έχουμε παραστήσει τα πολιτικά υποκείμενα μέχρι τώρα (δηλαδή: ο πολίτης και τα δικαιώματά του, ο κυρίαρχος λαός, οι εργαζόμενοι »

κλπ.) και να ανακατασκευάσουμε την πολιτική μας φιλοσοφία εκκινώντας από αυτή τη μοναδική φιγούρα. Στη συνέχεια, αφού κάνει μια πολύ σύντομη αλλά περιεκτική επισκόπηση της εμφάνισης των προσφύγων ως μαζικού φαινόμενου, θέτοντας την αφετηρία του φαινομένου αυτού στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, φτάνει –εκκινώντας και πάλι από τη σκέψη της Άρεντ– στην καρδιά του προβλήματος κατ' αυτόν:

Η Χάννα Άρεντ στο βιβλίο της *Ιμπεριαλισμός*, που είναι αφιερωμένο στο πρόβλημα των προσφύγων, έχει ένα κεφάλαιο που φέρει τον τίτλο: «Η παρακμή του έθνους-κράτους και το τέλος των δικαιωμάτων του ανθρώπου». Τη διατύπωση αυτή –που συνδέει αναπόσπαστα τη μοίρα των δικαιωμάτων του ανθρώπου με εκείνη του σύγχρονου εθνικού κράτους, έτσι ώστε το τέλος του τελευταίου να συνεπάγεται απαραίτητα την έκπτωση των πρώτων- πρέπει να την πάρουμε σοβαρά, μας λέει ο Αγκάμπεν. Το παράδοξο εδώ είναι ότι ακριβώς η φιγούρα που θα έπρεπε κατ' εξοχήν να ενσαρκώνει τα δικαιώματα του *ανθρώπου*, ο πρόσφυγας, συνιστά αντίθετα τη ριζική κρίση αυτής της έννοιας. «Η έννοια των δικαιωμάτων του ανθρώπου», γράφει η Άρεντ, «βασισμένη στην υποτιθέμενη ύπαρξη κάποιου ανθρώπινου όντος καθαυτού, κατέρρευσε σε κομμάτια μόλις εκείνοι που την διακήρυσσαν βρέθηκαν για πρώτη φορά αντιμέτωποι με ανθρώπους που είχαν πραγματικά χάσει κάθε άλλη συγκεκριμένη ιδιότητα και δεσμό εκτός από το απλό γεγονός ότι ήταν άνθρωποι». Στο σύστημα των εθνών-κρατών, τα λεγόμενα ιερά και αναφαίρετα δικαιώματα του ανθρώπου αποδεικνύονται τελείως απροστάτευτα ακριβώς τη στιγμή που δεν είναι πλέον δυνατό να χαρακτηριστούν ως δικαιώματα των πολιτών κάποιου κράτους. Αν το καλοσκεφτούμε, αυτό το υπονοεί ήδη η αμφισημία του ίδιου του τίτλου της Διακήρυξης του 1789, «Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη», στον οποίο είναι ασαφές εάν οι δύο όροι ονομάζουν δύο πραγματικότητες, ή εάν αντιθέτως αποτελούν ένα σχήμα, όπου ο δεύτερος όρος στην πραγματικότητα περιέχεται ήδη στον πρώτο.

Και συνεχίζει ο Αγκάμπεν: Είναι καιρός να πάψουμε να βλέπουμε τις Διακηρύξεις των Δικαιωμάτων από το 1789 και μετά σαν να ήταν αιώνιες εξαγγελίες που δεσμεύουν τους νομοθέτες να τις τηρούν. Πολύ περισσότερο που για το σύστημα του έθνους-κράτους ο πρόσφυγας συνιστά ένα ιδιαιτέρως ανησυχητικό στοιχείο επειδή: σπάζοντας την ταυτότητα μεταξύ ανθρώπου και πολίτη, μεταξύ γέννησης και εθνικότητας, ο πρόσφυγας βυθίζει σε κρίση την πρωταρχική μυθοπλασία της κυριαρχίας. Φυσικά, μεμονωμένες εξαιρέσεις στην αρχή αυτή πάντοτε υπήρξαν· η καινοτομία της εποχής μας, που απειλεί τα ίδια τα θεμέλια του έθνους-κράτους, είναι ότι όλο και περισσότερα τμήματα της ανθρωπότητας δεν μπορούν πλέον να εκπροσωπηθούν μέσα σε αυτή. Γι' αυτό –επειδή δηλαδή ο πρόσφυγας αποδιαρθρώνει την παλαιά τριάδα κράτος/έθνος/έδαφος- αυτή η φαινομενικά οριακή φιγούρα αξίζει να θεωρηθεί μάλλον ως κεντρική φιγούρα της πολιτικής μας ιστορίας. Θα ήταν καλό να μην ξεχνάμε ότι τα πρώτα στρατόπεδα στην Ευρώπη χτίστηκαν ως χώροι για τον έλεγχο των προσφύγων, και ότι η χρονική διαδοχή –στρατόπεδα εγκλεισμού, στρατόπεδα συγκέντρωσης, στρατόπεδα εξόντωσης- εκπροσωπεί μια απολύτως πραγματική σχέση καταγωγής. Ένας από τους λίγους κανόνες που οι Ναζί τήρησαν πιστά κατά τη διάρκεια της «τελικής λύσης» ήταν ότι μόνο αφού οι Εβραίοι και οι τσιγγάνοι είχαν χάσει κάθε ιθαγένεια (ακόμη και εκείνη την δεύτερης κατηγορίας ιθαγένεια που διέθεταν μετά τους νόμους της Νυρεμβέργης) μπορούσαν να σταλούν στα στρατόπεδα εξόντωσης. Όταν τα δικαιώματα του ανθρώπου δεν είναι πλέον δικαιώματα του πολίτη, τότε αυτός είναι προορισμένος να πεθάνει.

Είναι ανάγκη, λέει ο Αγκάμπεν, να διαχωρίσουμε αποφασιστικά την έννοια του πρόσφυγα από αυτή «των δικαιωμάτων του ανθρώπου». Ο πρόσφυγας πρέπει να θεωρηθεί ως αυτό που είναι, δηλαδή τίποτα λιγότερο από μια οριακή έννοια που θέτει υπό ριζική διερώτηση τις αρχές του έθνους-κράτους και, ταυτόχρονα, μας βοηθά να καθαρίσουμε το έδαφος για μια ανανέωση των κατηγοριών μας, την οποία δεν μπορούμε να αναβάλλουμε άλλο τη στιγμή που οι ροές μετανάστευσης στην Ευρώπη συνεχώς μεγαλώνουν. Αυτό με το οποίο βρίσκονται αντιμέτωπα σήμερα τα βιομηχανοποιημένα κράτη είναι μια *μάζα μη πολιτών που διαμένουν μόνιμα*, και που ούτε μπορούν, ούτε θέλουν να πολιτογραφηθούν ή να επαναπατριστούν. Γι' αυτούς του μη πολίτες και μόνιμους κατοίκους έχει δημιουργηθεί μάλιστα ο νεολογισμός denizens (από citizens=πολίτες και το deny=αρνούμαι, όρος που σημαίνει δηλαδή την άρνηση της ιδιότητας του πολίτη) στους οποίους εκτός από τους μετανάστες πρέπει να υπολογίζουμε και μεγάλα τμήματα πληθυσμού των ανεπτυγμένων βιομηχανικά κρατών. Και δεν πρέπει να ξεχνάμε, λέει ο ιταλός φιλόσοφος, πως «με βάση τη γνωστή αρχή ότι ουσιαστική αφομοίωση με την ταυτόχρονη παρουσία τυπικών διαφορών εντείνει την έχθρα και την έλλειψη ανοχής, οι ξενόφοβες αντιδράσεις και οι αμυντικές κινητοποιήσεις θα αυξηθούν».

Τι προτείνει ο Αγκάμπεν;

Στρατόπεδα εγκλεισμού μεταναστών και προσφύγων έχουν ανοίξει ήδη στην Ευρώπη και αναμφίβολα το επόμενο βήμα θα είναι τα στρατόπεδα εξόντωσης. Προτού συμβεί αυτό και για να μην συμβεί «πρέπει τα έθνη-κράτη να βρούνε το θάρρος να θέσουν υπό διερώτηση την ίδια

την αρχή της εγγραφής της γέννησης – και την τριάδα κράτος/έθνος/έδαφος που βασίζεται σε αυτήν.

Το μοντέλο που θα μπορούσε να αποτελέσει μια λύση είναι αυτό που κάποιοι προτείνουν για την Ιερουσαλήμ και υιοθετεί ο Αγκάμπεν. Να γινόταν δηλαδή η Ιερουσαλήμ πρωτεύουσα ταυτόχρονα και χωρίς εδαφικούς διαχωρισμούς δύο διαφορετικών κρατών. Αντί για δύο εθνικά-κράτη που τα χωρίζουν αβέβαια και απειλητικά σύνορα θα είχαμε δύο πολιτικές κοινότητες που κατοικούν στην ίδια περιοχή και βρίσκονται σε μία κατάσταση *εξόδου*, όπως χαρακτηριστικά λέει ο Αγκάμπεν, η μία από την άλλη, και που αυτό που πλέον επικρατεί δεν είναι οι πολίτες αλλά οι άνθρωποι. Με την ίδια ακριβώς έννοια μπορούμε να δούμε την Ευρώπη όχι ως μια «Ευρώπη των εθνών», τα καταστρεπτικά αποτελέσματα της οποίας τα βλέπουμε και τα βιώνουμε κάθε μέρα, αλλά ως έναν α-εδαφικό ή καλύτερα εξωεδαφικό χώρο στον οποίο όλοι οι κάτοικοι των ευρωπαϊκών χωρών, ασχέτως καταγωγής, θα τελούσαν σε ένα καθεστώς εξόδου ή καταφυγίου. Μόνο σε ένα έδαφος όπου οι χώροι των κρατών θα έχουν διαπεραστεί και θα έχουν παραμορφωθεί τοπολογικά, και που ο πολίτης θα έχει μάθει να αναγνωρίζει τον εαυτό του ως τον πρόσφυγα που είναι, μόνο σ' έναν τέτοιο χώρο είναι σήμερα νοητή η πολιτική επιβίωση του ανθρώπου. ■

Από το Σιάτλ στο Κάιρο, Παγκόσμια Εξεγερτικά Κινήματα

Richard Day
Σημειώσεις από την ομιλία του στο B-Fest 2011

Ο Richard Day είναι πολιτικός φιλόσοφος και κοινωνιολόγος καναδικής καταγωγής. Είναι καθηγητής στο τμήμα της παγκόσμιας ανάπτυξης στο Queen's University του Kingston, στο Οντάριο του Καναδά. Η έρευνά του επικεντρώνεται στις δυνατότητες για ριζική κοινωνική αλλαγή μέσω της κατασκευής εναλλακτικών κοινοτήτων και πολιτικών οντοτήτων, ειδικά σε πεδία αυτόχθονης αντίστασης, queer και φεμινιστικής οργάνωσης και ακτιβισμού ενάντια στην καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση. Στην Ελλάδα κυκλοφορεί το βιβλίο του «Το τέλος της ηγεμονίας - Αναρχικές τάσεις στα νεότατα κοινωνικά κινήματα», εκδόσεις Ελευθεριακή Κουλτούρα, 2008.

Τι είναι εξέγερση;

Είναι γεγονός ότι υπάρχει μια περιορισμένη λίστα με τους τρόπους που οι άνθρωποι μπορούν να χρησιμοποιήσουν προκειμένου να αλλάξουν τον κόσμο – όπως η διαμαρτυρία, η μεταρρύθμιση, η επανάσταση ή η δημιουργία εναλλακτικών τρόπων απέναντι στις κυρίαρχες επιλογές. Πιστεύω ότι όλοι αυτοί οι τρόποι αποτελούν σημαντικές και χρήσιμες προσεγγίσεις. Εγώ όμως θέλω να επικεντρωθώ στον τρόπο που είναι πιο εμφανής για πάνω από δέκα χρόνια, την εξέγερση. Οι άνθρωποι από όλο τον κόσμο κάνουν εξεγέρσεις και οι θεωρητικοί όλων των ειδών μιλάνε για αυτές. Έτσι θεωρώ ότι είναι σημαντικό να κάνουμε την ερώτηση: τι ακριβώς είναι η εξέγερση και για τι είδους στόχους οι εξεγέρσεις είναι κατάλληλες;

Δεν είμαι σίγουρος για το τι είναι αυτό που δημιουργεί μια εξέγερση, αλλά καταλαβαίνω πολύ καλά ότι είναι μια διαφορετική κατηγορία από όλες τις υπόλοιπες που ανέφερα πιο πάνω. Εδώ είναι χρήσιμο να αναφέρω αυτό που έλεγε ο Ένγκελς για το θέμα πολλά χρόνια πριν. Στο έργο του «Επανάσταση και Αντεπανάσταση στη Γερμανία» αναφέρεται στην εξέγερση ως τέχνη, αλλά επισημαίνει επίσης ότι υπάρχουν «συγκεκριμένοι κανόνες για να ενεργείς, οι οποίοι όταν απορρίπτονται παράγουν τα συντρίμμια της παράταξης που τους απορρίπτει». Σε μια ενδιαφέρουσα διαπίστωση, ο Ένγκελς θεωρεί ότι η εξέγερση είναι «συνάρτηση» με πολλές διαφορετικές μεταβλητές, η αξία των οποίων είναι δυνατό να αλλάζει μέρα με τη μέρα.

Είναι μια εξαιρετικά σημαντική παρατήρηση. Νομίζω ότι θα χρειαζόμασταν απεγνωσμένα, θα επιθυμούσαμε να έχουμε κάτι σαν εξίσωση της εξέγερσης κάτι όπως $F=ma$ ή $E=mc^2$, κάτι που θα εγγυόταν μια νέα παγκόσμια τάξη πραγμάτων... Αλλά αυτό είναι ταυτόχρονα κάτι που δεν μπορούμε να ελπίζουμε ότι μπορούμε να έχουμε. Παρόλα αυτά, νομίζω ότι αξίζει να αναρωτηθούμε: ποια είναι τα ασαφή σημεία, οι μεταβαλλόμενες μεταβλητές, οι οποίες θα εμφανίζονταν στην εξίσωση της εξέγερσης;

Για αρχή, θεωρώ ότι οι περισσότεροι άνθρωποι θα συμφωνούσαν ότι το Σιάτλ του 1999 μάλλον δεν ταιριάζει στην προηγούμενη θεώρηση, επειδή δεν ήταν οι ντόπιοι οι οποίοι ξεσηκώθηκαν αλλά ένα σύνολο επισκεπτών, οι περισσότεροι «επαγγελματίες» ακτιβιστές με τον έναν ή με τον άλλον τρόπο. Πρέπει να σημειώσουμε επίσης ότι το Σιάτλ ήρθε και έφυγε πολύ γρήγορα, τουλάχιστον από την επικαιρότητα. Δεν ήταν ένας αγώνας που κράτησε. Και αυτή η διαμαρτυρία –τοποθετημένη όπως και οι άλλες σε έναν μικρό αλλά μυθικό κύκλο– ήταν καλά σχεδιασμένη.

Αυτά που θεωρούμε ως εξεγέρσεις συμβαίνουν με διαφορετικό τρόπο, όταν κάποιοι άνθρωποι που μένουν σε έναν τόπο λένε «ΦΤΑΝΕΙ» και ξεχύνονται στους δρόμους. Αυτό συνήθως αναγνωρίζουν ως

εξέγερση – ότι δηλαδή είναι ώρα να δραστηριοποιηθούν, κάτι το οποίο κάνουν, μέχρι να το τελειώσουν.

Επίσης θεωρώ ότι είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι εξεγέρσεις σπάνια καθοδηγούνται από ιδεολογίες – και αυτό συμβαίνει επειδή οι άνθρωποι δεν εξεγείρονται επειδή κάποιος ηγέτης τούς είπε να το κάνουν ή επειδή ταυτίζονται με ένα πολιτικό πρόγραμμα, αλλά εξαιτίας κάποιων αναγκών, καθημερινών αναγκών: ανησυχούν για τη δυνατότητά τους να τραφούν αυτοί και οι οικογένειές τους. Δεν αντιμετωπίζονται με έναν αξιοπρεπή τρόπο, οι κοινότητές τους αντιμετωπίζουν μια απειλή πολιτιστικής και φυσικής γενοκτονίας... Ξέρουν ότι δεν θέλουν την υφιστάμενη κατάσταση κι έτσι όλα ξεκινούν.

Γι' αυτούς τους λόγους θα ήθελα να πω: η εξέγερση δεν είναι ούτε στρατηγική ούτε τακτική για ριζική κοινωνική μεταβολή. Είναι ένα συμβάν με την έννοια που έδωσαν κάποιοι πολιτικοί φιλόσοφοι για να περιγράψουν αυτό που συμβαίνει έξω από τον κόσμο που ξέρουμε, το απροσδόκητο, το παράξενο... αυτό που δεν έχει νόημα καθόλου, μέχρι να συμβεί, και τότε πλέον πρέπει να του δώσουμε νόημα.

Αυτό που συμβαίνει στον αραβικό κόσμο αυτή τη στιγμή και ό,τι συμβαίνει στη Λατινική Αμερική τα τελευταία 10 ή 20 χρόνια μοιάζει περισσότερο να ταιριάζει με τον ορισμό της εξέγερσης.

Ποιος θα περίμενε τον πρόεδρο της Βενεζουέλας να κουνάει ένα βιβλίο του Noam Chomsky στον Αμερικανό Πρόεδρο; Ποιος θα περίμενε έναν ιθαγενή να γίνει πρόεδρος της Βολιβίας; Τίποτα από όλα αυτά δεν θα είχε συμβεί αν δεν υπήρχαν για πολλά χρόνια οι αγώνες από χιλιάδες ανθρώπους, που δρουν συλλογικά, για να τοποθετήσουν τους «ηγέτες» τους εκεί που είναι και φυσικά να τους βοηθούν να παραμείνουν εκεί.

Αυτό σημαίνει ότι ο Τσάβες ζει, ο Μοράλες ζει, με τη δύναμη της εξέγερσης. Ακριβώς εξαιτίας του χαρακτήρα της ως συμβάν, η εξέγερση είναι μια ασταθής κατάσταση. Είναι σαν ένα ραδιενεργό στοιχείο, το οποίο δεν μπορεί να μείνει έτσι όπως είναι και πρέπει να μετατραπεί σε κάτι άλλο. Πόσο καιρό μπορεί κάποιος να κατασκηνώσει σε μια πλατεία, να πολεμά τους μπάτσους και να ζει σε σκληρές συνθήκες; Πόσοι άνθρωποι μπορούν να πυροβοληθούν, να ξυλοκοπηθούν, να ανακριθούν, να φυλακιστούν, μέχρι οι υπόλοιποι να παραιτηθούν και να πάνε στο σπίτι;

Παρόλο που η εξέγερση είναι μια τόσο ασταθής κατάσταση, που δεν μας επιτρέπει να προβλέψουμε τι μπορεί να συμβεί σε κάθε περίπτωση, μπορούμε όμως τουλάχιστον να πούμε ποιες είναι οι δυνατότητες γενικά. Για παράδειγμα, μπορούμε να πούμε ότι η εξέγερση θα ακολουθήσει μια από τις πολλές δυνατές πορείες, παρόλο που είναι πιθανές διάφορες παραλλαγές.

Μια εξέγερση μπορεί να μετατραπεί σε *επανάσταση* όταν η εξουσία του κράτους κατακτηθεί δια της βίας από μια μερίδα ανθρώπων διαφορετικών από αυτούς που συνήθως την ασκούν, ίσως μέλη ενός εργατικού κόμματος, όχι όμως στρατηγοί ούτε κάποιος συγκεκριμένος δικτάτορας, αλλά άνθρωποι μιας συγκεκριμένης θρησκείας ή εθνικότητας ή άλλης κατηγορίας.

Δεν έχουμε δει πολλά παρόμοια γεγονότα τελευταία, φυσικά. Από τις μεγάλες σοσιαλιστικές επαναστάσεις, μόνο η Κούβα εξακολουθεί να ζει – και όχι για πολύ από ό,τι φαίνεται. Ο μακρύς και αιματοβαμμένος 20ος αιώνας έδειξε τα όριά του όσον αφορά την κατάληψη της εξουσίας για να επιτευχθούν κοινωνικές αλλαγές, όρια τόσο αυστηρά που πολλοί άνθρωποι σε μαχητικές κινήσεις αυτές τις μέρες –συμπεριλαμβανομένων αυτών που δεν χαρακτηρίζονται ως αναρχικοί– έχουν χάσει την πίστη τους σε αυτό. Γι' αυτό πιθανώς, τα τελευταία χρόνια, οι περισσότερες εξεγέρσεις ακολουθούν έναν από τους πολλούς δρόμους, εκ των οποίων τον πρώτο θα τον ονομάζαμε:

Ουδετεροποίηση, η οποία επιτυγχάνεται μέσω της μαζικής καταστολής και την απομόνωση των πιο μαχητικών– ριζοσπαστικών στοιχείων με ταυτόχρονη αφομοίωση από το κράτος των πιο ρεφορμιστικών σοσιαλδημοκρατικών στοιχείων.

Τίποτα τελικά δεν γίνεται προς την κατεύθυνση ριζοσπαστικών κοινωνικών αλλαγών, αν και μπορεί να υπάρχουν κάποιες ρεφορμιστικές μεταρρυθμίσεις. Αλλά ακόμα κι αυτό δεν είναι βέβαιο, όπως δείχνουν οι αριστερές λαϊκίστικες νεοφιλελεύθερες σαρωτικές αλλαγές στη μετα-εξεγερτική Αργεντινή του Κίρχνερ.

Παρόλα αυτά, νέοι επιπλέον υπερκρατικοί θεσμοί και κοινότητες, νέες στρατηγικές και τακτικές, είναι πιθανόν να δημιουργηθούν... για να προστεθούν στο οπλοστάσιο, κατά κάποιον τρόπο, για μελλοντική χρήση.

Ένας άλλος δρόμος είναι η **Θεσμοποίηση.** Είναι παρόμοια με την ουδετεροποίηση στον τρόπο με τον οποίο το κίνημα διασπάται, αλλά κάποιες σοβαρές αλλαγές μπορούν να συμβούν, όπως η σχετική ριζοσπαστικοποίηση του κράτους. Η Βολιβία του Μοράλες, η Βενεζουέλα του Τσάβες είναι καλά τέτοια παραδείγματα.

Αν τα κράτη πρέπει να υπάρχουν, αυτός είναι ένας καλός τρόπος για να τα διαχειριζόμαστε, αν και σε όλες αυτές τις περιπτώσεις πρέπει κανείς να αναρωτηθεί σχετικά με τους κινδύνους από την άσκηση της κρατικής εξουσίας αντί για τον καταμερισμό της. Πώς θα εξελιχθεί αυτό, μένει να το δούμε.

Ένας άλλος δρόμος είναι όταν η εξέγερση ούτε συντρίβεται οριστικά ούτε οικειοποιείται από την κυρίαρχη τάξη, είναι ο δρόμος της α**ποστασιοποίησης.**
Μπορούμε να δούμε δύο διαφορετικά είδη, αυτό της Οαχάκα και αυτό της Τσιάπας. Στην Οαχάκα, χτυπήθηκε η ραχοκοκαλιά της Λαϊκής Συνέλευσης (APPO) μέσα σε ένα όργιο κρατικής και παρακρατικής βίας, χωρίς καμία απάντηση από ένα, στο μεγαλύτερό του μέρος, μη βίαιο κίνημα.

Φυσικά, πολλά τμήματα συνεχίζουν να αντιστέκονται – όπως λέει ο Gustavo Esteva, το καζάνι ακόμα βράζει και κάποια στιγμή το καπάκι θα πεταχτεί πάνω ξανά.

Στην Τσιάπας, όπου οι επαναστάτες έχουν δικό τους στρατό και ο κόσμος τούς παρακολουθεί με περισσότερη προσοχή, τα πράγματα έχουν φτάσει σε μια διαφορετική ισορροπία. Οι Ζαπατίστας ελέγχουν ένα μεγάλο μέρος της επικράτειας, κι έτσι τους δίνεται η δυνατότητα να συνεχίσουν να πειραματίζονται στην οικοδόμηση μιας άλλης ζωής. Αλλά έχουν, όπως φαίνεται, σε μεγάλο ποσοστό κλειστεί στον εαυτό τους. Και οι βάσεις στήριξής τους σιγά σιγά εξασθενούν από τη φθορά, αλλά επίσης και από τη νεοφιλελεύθερη αποπλάνηση... αναπτυξιακά προγράμματα, έργα υποδομής για να κτίσουν σπίτια, δρόμους που να φέρνουν τις εταιρείες εξόρυξης. Ήμουν εκεί την προηγούμενη χρονιά και είχες την αίσθηση ότι τα πράγματα δεν πάνε καλά.

Αυτή είναι, προφανώς, μόνο η αρχή για τη μερική κατανόηση της εξίσωσης της εξέγερσης. Δεν οδηγεί σε μια ξεκάθαρη εικόνα, αλλά μας κάνει να καταλάβουμε για το πώς τα πράγματα μοιάζουν να είναι. Και με οδηγεί στην ερώτηση: Αν υπάρχουν μακροπρόθεσμα τόσο λίγα θετικά αποτελέσματα να περιμένεις από μια εξέγερση, τίποτα που να μας βγάζει έξω από τους κρατικούς θεσμούς και τον καπιταλισμό, γιατί οι άνθρωποι μπαίνουν στον κόπο να κάνουν εξεγέρσεις;

Λοιπόν, όπως είπα στην αρχή, οι άνθρωποι στην εξέγερση συνήθως αντιδρούν ενάντια στις αφόρητες συνθήκες που βιώνουν, παρά σχεδιάζουν κάτι συγκεκριμένο σε σχέση με το μέλλον. Αλλά υπάρχει και κάτι περισσότερο απ' αυτό. Όπως έχουμε δει ξανά και ξανά, σε όλο τον κόσμο, οι εξεγέρσεις δεν δημιουργούνται από ηγέτες, αλλά, μάλλον, διάφοροι άνθρωποι αναλαμβάνουν διαφορετικές ευθύνες ως αποτέλεσμα της συμμετοχής τους. Το είδαμε στην Οαχάκα και στην Τσιάπας, στη Βολιβία και στην Αργεντινή, και συνεχίζεται στις αραβικές εξεγέρσεις σήμερα. Όταν το κράτος και οι εταιρίες σταματούν να κάνουν τη δουλειά τους, έρχονται οι άνθρωποι να αναπληρώσουν τα κενά.

Παρόλο που μπορεί να μην οδηγούν πουθενά, οι εξεγερτικές πράξεις, σαν χωνευτήρια, μας δείχνουν ποιοι και πώς μπορούμε να είμαστε, ποιοι και πώς θα έπρεπε να είμαστε, αν ζούσαμε έξω, διαφορετικά και καλύτερα από τη ζωή που μας προσφέρει η κυρίαρχη τάξη.

Εξέγερση στον Παγκόσμιο Βορρά;

Έχοντας πει όλα αυτά, δεν μπορώ παρά να τονίσω το γεγονός ότι όλα τα παραδείγματα για τα οποία μίλησα, προέρχονται από το Νότο. Η Ευρώπη; Η Βόρεια Αμερική; Γιατί έχουμε έναν Ομπάμα κι έναν Σαρκοζί αντί για τον Μοράλες και τον Τσάβες; Ίσως υπάρχουν και κάποιοι άλλοι παράγοντες που πρέπει να συμπεριλάβουμε...

Όπως ξέρουμε ήδη κι έχω αναφέρει παραπάνω, οι άνθρωποι που ευθύνονται για την πλειοψηφία των εξεγέρσεων, κυριολεκτικά, αγωνίζονται για την ατομική και συλλογική τους ζωή – έχουν παγιδευτεί στην κοινή τους μοίρα και δεν μπορούν να δραπετεύσουν. Επίσης μοιράζονται την κοινή παράδοση στην αυτοοργάνωση, στον αντικαπιταλισμό και στην αλληλεγγύη, η οποία

είναι πολύ ισχυρή στις ιθαγενικές κοινότητες της Βολιβίας, της Οαχάκα και της Τσιάπας. Φυσικά υπάρχουν κοινότητες στον παγκόσμιο Βορρά οι οποίες αντιμετωπίζουν μαζικές και αναπόφευκτες συμφορές εξαιτίας του καπιταλιστικού ρατσισμού: το κράτος ανασφάλειας, την υποχρεωτική αλλά μη αναγνωρισμένη οικονομική μετανάστευση και τη συνεχή αποικιοκρατία.

Σε πολλές περιπτώσεις, ερχόμαστε κοντά πέρα από φυλές, τάξεις, σύνορα για να δουλέψουμε από κοινού για ένα θέμα ή έργο. Αυτό το είδος δουλειάς για μερικούς από εμάς μπορεί να δημιουργεί ισχυρούς δεσμούς με το πέρασμα του χρόνου, δεσμούς που μπορούν να γεφυρώνουν όλα αυτά που μας χωρίζουν. Ωστόσο, στο τέλος της ημέρας, ό,τι και αν έχει προηγηθεί, είναι καθαρό στον καθένα μας ότι θα επιστρέψει στο μικρόκοσμό του. Μπορεί να δουλεύουμε μαζί, δεν ζούμε όμως μαζί, και έχουμε την τάση να μην εξελίσσουμε κοινές παραδόσεις διακυβέρνησης και αλληλοβοήθειας. Έτσι οι ριζοσπαστικοί ακτιβιστικοί σχηματισμοί στον παγκόσμιο Βορρά έχουν την τάση να είναι κοινότητες επιλογής και όχι κοινότητες κοινής μοίρας. Εξαιτίας αυτού, τα είδη των σχέσεων που είναι απαραίτητες για να διαμορφώσουν καινούργιους κόσμους είναι δύσκολο να υπάρξουν.

Δεν είμαι σίγουρος για το τι σημαίνει αυτό για την εξάπλωση του παγκόσμιου ιού της εξέγερσης. Ίσως δεν είναι η ώρα ακόμα για να συμβούν πολλά στις σχετικά πλούσιες χώρες. Μπορεί να χρειάζονται πολύ περισσότερα από αυτά που βιώνουμε αυτήν την στιγμή – περισσότερη εξαθλίωση και καταπίεση, λιγότερες κοινωνικές υπηρεσίες, εξάλειψη των διαφορών μεταξύ πλουσίων και φτωχών, λευκών και μη λευκών, πολιτών και μη πολιτών, έτσι ώστε περισσότεροι από εμάς να εξαρτώνται από τους άλλους για την κάλυψη των αναγκών, παρά από το κράτος και τις εταιρίες.

Αλλά αυτός είναι ένας εφησυχασμένος και νιχιλιστικός τρόπος σκέψης που φυσικά κάνει τα πράγματα χειρότερα για αυτούς που είναι ήδη σε μειονεκτική κατάσταση. Αντίθετα, εγώ νομίζω ότι αυτό που πρέπει να κάνουμε είναι να αποσπαστούμε περισσότερο από το σύστημα του κράτους και των εταιριών –από επιλογή, που είναι ο μόνος τρόπος που έχουμε, αν και σε διαφορετικό βαθμό για κάθε άνθρωπο– αλλά επίσης να *επανασυνδεθούμε* έξω από τα όρια του συστήματος και στο περιθώριο, να καταβάλουμε ουσιαστικές προσπάθειες για την οικοδόμηση μακροπρόθεσμων κοινοτήτων κοινής μοίρας. Να συνδέσουμε τη μοίρα μας με τέτοιον τρόπο, ώστε όταν έρθει το κακό, να ξέρουμε τι να κάνουμε και πώς να το κάνουμε και να έχουμε κάποιον δίπλα μας να μας βοηθήσει. Αυτό, θεωρώ, είναι το πιο κρίσιμο καθήκον για τους ανθρώπους σαν και μένα, σήμερα.

Συμπέρασμα

Ξέρω ότι υπάρχουν πολλά ερωτήματα σχετικά με αυτά που μόλις είπα, επειδή προσπαθώ να το κάνω αυτό εδώ και 20 χρόνια και μέχρι τώρα έχω μόνο αποτυχίες να επιδείξω. Παρόλα αυτά, από κάθε αποτυχία μαθαίνω, όπως μαθαίνουμε από κάθε εξέγερση, ανεξάρτητα από το αποτέλεσμά της.

Το καζάνι βράζει παντού, ας το κρατήσουμε σε αυτήν την κατάσταση... ■

Κίνηση 136

Οι κυβερνήσεις έχουν αποδείξει περίτρανα ότι, παρά τις εξαγγελίες τους, οι πολιτικές που εφαρμόζουν δεν έχουν σαν σκοπό τους το καλύτερο αύριο των πολιτών και των παιδιών μας. Ενώ οι χρηματιστηριακές οικονομίες καταρρέουν, οι κυβερνήσεις στο βωμό των τραπεζών θυσιάζουν θέσεις εργασίας, μισθούς, συντάξεις, υγεία, παιδεία και όλα τα κοινωνικά αγαθά.
Ακόμη και το νερό που πίνουμε έχει γίνει πεδίο κερδοσκοπίας. Δεν έχει μείνει πλέον ιερό και όσιο. Υπό το βάρος των εξελίξεων και έχοντας γνώση της παγκόσμιας εμπειρίας, οι εργαζόμενοι της εταιρείας ύδρευσης αποχέτευσης Θεσσαλονίκης (ΕΥΑΘ ΑΕ), συλλογικότητες της πόλης και απλοί πολίτες συνεδριάσαμε εχθές Τετάρτη 10 Αυγούστου 2011 και αποφασίσαμε ότι δεν είμαστε διατεθειμένοι να αφήσουμε οποιονδήποτε να παίζει με το νερό που πίνουμε εμείς και οι οικογένειές μας. Δεν θα επιτρέψουμε σε κανένα συμφέρον, εγχώριο ή ξένο, να κερδοσκοπήσει από το νερό μας και να κάνει παιχνίδια με την δημόσια υγεία και το περιβάλλον της περιοχής μας. Το ιδιοκτησιακό καθεστώς της ΕΥΑΘ είναι πλέον θέμα δράσης των πολιτών της Θεσσαλονίκης.

Αποφασίσαμε να ενώσουμε τις δυνάμεις σε έναν κοινό αγώνα με την ονομασία «Κίνηση 136» που σκοπό έχει:
1. την εξαγορά από τους πολίτες του 40% και της διαχείρισης (management) της ΕΥΑΘ.
2. τον κοινωνικό έλεγχο του νερού της πόλης
3. την δημοκρατική λειτουργία της εταιρείας
4. τον μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα της εταιρείας, σε συνδυασμό με την άσκηση κοινωνικής πολιτικής και την προστασία του περιβάλλοντος.

Στον αγώνα αυτό σε καλούμε να συμμετέχεις έμπρακτα. Με 136 εφάπαξ ανά υδρόμετρο/οικογένεια μπορούμε να σταματήσουμε τις πολυεθνικές και να γίνουμε εμείς κύριοι του νερού μας. Αυτό σημαίνει ότι έχοντας τη διαχείριση της ΕΥΑΘ, θα αποφασίζουμε όλοι μαζί αν χρειάζεται να αυξηθούν τα τιμολόγια ή όχι. Θα αποφασίζουμε όλοι μαζί για την ποιότητα του νερού μας και της προστασίας του περιβάλλοντος από τη λειτουργία του Βιολογικού καθαρισμού.

Κάθε συμμετοχή, ακόμη και αν τα χρήματα που θα συνεισφέρει είναι πολλαπλάσια των 136, ισοδυναμεί με μία (1) ψήφο. Έτσι διασφαλίζουμε την πραγματική ισότητα και δημοκρατία, άσχετα με την οικονομική ευχέρεια του κάθε πολίτη. Τελικός σκοπός μας είναι να βγει η ΕΥΑΘ ΑΕ από το χρηματιστήριο και την κερδοσκοπία. Τελικός στόχος μας είναι η άριστη ποιότητα νερού που θα κάνει τον κάθε πολίτη να αντικαταστήσει το εμφιαλωμένο νερό στο τραπέζι του με μια απλή κανάτα που θα γεμίζει σε μηδαμινή τιμή από τη βρύση του. Σκοπός μας η άριστη λειτουργία των εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων για ένα καλύτερο περιβάλλον και έναν Θερμαϊκό ζωντανό και καθαρό.

Η «Κίνηση 136» είναι ανεξάρτητη από κομματικούς μηχανισμούς και δεν κηδεμονεύεται. Στηρίζεται στην αφιλοκερδή συνδρομή πολιτών της Θεσσαλονίκης και μέσα σε αυτήν μπορούν να λειτουργήσουν όλοι όσοι ασπάζονται τις αρχές της, με σχέσεις ισότητας σε ένα Δημοκρατικό περιβάλλον, όπου η Δημοκρατία δεν είναι απλά λέξη.

REBEL WALZ

«Είδα ένα στρατό εξεγερμένων να χορεύουν στον αέρα/
Ονειρεύτηκα καθώς κοιμόμουν, μπορούσα να δω τις φωτιές/
Το τραγούδι της μάχης που γεννήθηκε στις φλόγες/
Και τους εξεγερμένους να χορεύουν βαλς στον αέρα», τραγουδούσαν οι Clash τη δεκαετία του '80 στο υπέροχο Rebel Walz.
Οι σύγχρονοι «άθλιοι» του Λονδίνου (μετά από αυτούς του Παρισιού το 2005) ξεσκέπασαν βίαια τις κοινοβουλευτικές δικτατορίες της «πολιτισμένης» Ευρώπης
– έντρομος ο Κάμερον υποσχέθηκε πλαστικές σφαίρες, στρατό στο δρόμους και αθρόες συλλήψεις. Οι εξαιρεθέντες των δυτικών κοινωνιών
– οι νέοι του Tottenham,του Brixton, του Saint-Dennis… – βγαίνουν με θόρυβο στο προσκήνιο και διεκδικούν να υπάρξουν. Μαζί με τις βιτρίνες που λυσσαλέα σπάνε θρυμματίζεται και η πλαστή μεταπολεμική υπόσχεση για ευημερία και δικαιοσύνη.

Γι. Αλ.

Θα σας εξαφανίσομεν...

Αμέσως μόλις ψηφίστηκε το νέο νομοσχέδιο για την παιδεία βγήκαν παγανιά οι γνωστοί γυρολόγοι του ΛΑΟΣ μαζί με άλλα «δημοκρατικά» στοιχεία και άρχισαν να πανηγυρίζουν για την κατάργηση του ασύλου. Όχι μόνο αυτό αλλά το μόνο που δεν έβγαλαν ήταν φιρμάνι για κήρυξη Ιδιώνυμου, επαναφορά κοινωνικών φρονημάτων και επιβολή στρατιωτικού νόμου. Εκτός των άλλων πανηγύριζαν το γεγονός ότι το νομοσχέδιο το ψήφισε σύσσωμη η Βουλή. Λες και η Βουλή έχει τη νομιμοποίηση της κοινωνίας και εκφράζει αυτή τη στιγμή τη λαϊκή βούληση. Τόση είναι η αλαζονεία και ο λαϊκισμός τους. Αλλά ξεχνούν ότι όσοι σπέρνουν ανέμους, θερίζουν θύελλες. Το σίγουρο είναι ότι πλέον το εξουσιαστικό παράδειγμα έχει αλλάξει πλήρως. Όσοι ονειρεύονται ένα κοινωνικό κράτος που θα αλλάξει την κατάσταση προς το καλύτερο καλά θα κάνουν να ξυπνήσουν. Από την άλλη καλό θα είναι να ξυπνήσουν και όσοι ονειρεύονται ότι με τακτικές «σοκ» θα εγκαθιδρύσουν τη βασιλεία τους. Στο τέλος ξυρίζουν τον παπά...

Ν.Κ.

Κομμουνίσμους και κόκκινα άλογα

«Κάτω από την πλατεία υπάρχει παραλία», έλεγε ένα καταστασιακό σύνθημα του '68. Μετά τον πόλεμο του Συντάγματος, μια ματιά στον πάλαι ποτέ "εξεγερμένο" αναρχικό χώρο αρκεί για να θέσει το ερώτημα: μήπως κάτω από την παραλία υπάρχει πλατεία; Μήπως μέσα από τον ιδεολογικό τουρισμό μπορεί να προκύψει λόγος απελευθερωτικός; Μία από τις λιγότερο σημαντικές συνέπειες του κινήματος των πλατειών είναι ότι έθεσε ένα ξεκάθαρο όριο ανάμεσα στις συντηρητικές και τις ριζοσπαστικές αντιλήψεις. Ανάμεσα στην ιδεολογία και την αναζήτηση. Με λίγα λόγια, όποιος δεν κατάλαβε τι έγινε τους τελευταίους μήνες στο Σύνταγμα, δεν θέλει να καταλάβει. Ανθρώπινο είναι να μη θέλει, αφού εκεί, στο κέντρο της πλατείας, κάθε ιδεολογική ταυτότητα κατέρρευσε. Καμία σημαία για να κρυφτεί από πίσω της η ατομικότητα. Καμία ομογένεια για να κατασκευασθεί μία επιφαινόμενη συλλογικότητα. Το ρυθμό τον έδινε η πράξη και μάλιστα η απελευθερωτική πράξη, η πράξη με θεμέλιο και απόληξη την άμεση δημοκρατία. Γνωστά αυτά.

Μια μικρή λεπτομέρεια, ασήμαντη για την κοινωνία, αλλά ενδιαφέρουσα ίσως για "μυημένους", είναι η κομμουνιστική στροφή ενός μεγάλου κομματιού των αναρχικών. Αφίσες με λέξεις φριχτές όπως «Κομμουνίσμους», αντάρτικα σε εκδηλώσεις και ένας καινοφανής σεβασμός για πατριάρχες του ολοκληρωτισμού όπως ο Τσε ή ο καθ' ημάς Άρης, στοιχειοθετούν το μωσαϊκό της καταφυγής των ιδεολογικών ομάδων στο πλέον ολοκληρωτικό επιστέγασμα της ιδεολογίας, τον κομμουνισμό. Και μάλιστα με τρόπο χυδαίο, με αναλύσεις της πλάκας, με αναζήτηση του βιομηχανικού εργάτη στη μεταβιομηχανική εποχή, με κακοχωνεμένο μαρξισμό και μεγαλοφυείς αναχρονισμούς του τύπου: ταξικός αγώνας, μίσος ταξικό. Πάνε δηλαδή τα γκουλάγκ, ο Λένιν, η εξόντωση κάθε αιρετικού, η ΟΠΛΑ, η μάχη της Βαρκελώνης, κτλ κτλ. Πάνε, όλα διαγράφηκαν. Πάει και η ΕΣΣΔ, η Κούβα, η Β. Κορέα, η Στάζι, κτλ κτλ. Άλλο είναι ο κομμουνισμός, λένε. Είναι κομμουνίσμους. Και το Σύνταγμα είναι απολίτικο, γιατί, τι ταξική συνείδηση έχει;

Αλλά η κοινωνία έχει πραγματικά ζητήματα μπροστά της. Αφού μετατόπισε το εργατικό και οικονομικό ζήτημα στην πραγματική, πολιτική του ουσία, έπαψε να περιμένει τους εργάτες που ποτέ δεν έρχονται, όπως ποτέ δεν ήρθαν και οι Ρώσοι. Έπαψε να ψαρώνει από επαναστατικά υποκείμενα και το μεσσιανισμό μιας ήδη προδιαγεγραμμένης ιστορίας.

Σαν τους μοναχούς λοιπόν μετά τη Γαλλική Επανάσταση, οι ιδεολόγοι κρύβονται στις μονές της επαναστατικής κατήχησης. Και ανακαλύπτουν τον κομμουνισμό στο κελάρι της ιστορίας. Μία μόνο συμβουλή. Ας διαβάσουν τουλάχιστον το Κομμουνιστικό Μανιφέστο και ας μας εξηγήσουν, τι στο διάολο σημαίνει αυτή η «δικτατορία του προλεταριάτου»;

Αλ. Σχισμένος

Ρε γαμώτο...Πόδι δεν πάτησα στην πλατεία! Και δεν έπαιξαν και καθόλου κουκούλες, για να λέω "ήμουν κι εγώ εκεί"...

Στεφ.

ΛΟΝΔΙΝΟ: Το μέλλον είναι τώρα

Ματθαίος Τσιμιτάκης

Ο τίτλος αναφέρεται βεβαίως στο σύνθημα του Δεκέμβρη (είμαστε εικόνα απο το μέλλον) και νομίζω πως συμπυκνώνει μια σειρά απο νοήματα που αφορούν όχι μόνο στην εξέγερση του Λονδίνου πριν λίγο καιρό ή αυτήν των ελληνικών πόλεων κατά το Δεκέμβρη του 2008 αλλά της ιστορικής περιόδου που διανύουμε – μιας δυστοπικής, αντιπολιτικής, ολοκληρωτικής στιγμής του καπιταλιστικού μετασχηματισμού και της ανακατανομής της εξουσιαστικής ισχύος σε παγκόσμια κλίμακα.

Η επέκταση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής προϊόντων, υπηρεσιών, κοινωνικών σχέσεων σε παγκόσμια κλίμακα τον απογυμνώνει απο τον μανδύα της αστικής δημοκρατίας, κατά της οποίας επιτίθεται, μέσω της κρίσης χρέους. Απο τους θεσμούς της ηγεμονίας περνάμε πια σε πολιτικές όλο και πιο άμεσης επιβολής. Είναι αδύνατον όμως να ερμηνεύσουμε την οργανική του κρίση ως αμιγώς οικονομική και ξέχωρα από την κρίση νομιμοποίησης που τη συνοδεύει.

Ένα περίπου μήνα μετά τα «απροσδόκητα» γεγονότα στη βρετανική πρωτεύουσα, όλο και περισσότεροι αποκρούουν την επιχειρηματολογία της κυβέρνησης των συντηρητικών περί «κουλτούρας της εγκληματικότητας». Με αυτή την ερμηνεία η κυβέρνηση Κάμερον επιχείρησε να εξατομικεύσει την αντίδραση των νέων των εργατικών κατοικιών. Όμως στη Βρετανία, όλο και περισσότεροι μιλούν ανοιχτά πια για το εκρηκτικό μίγμα οικονομικής κρίσης, καταναλωτικού προτύπου και πολιτικών πειθάρχησης που ώθησε στην εξέγερση την τάξη των παριών (under class).

Οποιαδήποτε αναγωγή σε σαφή κοινωνικά υποκείμενα ενέχει τον κίνδυνο της ερμηνευτικής διάψευσης, όμως τα ως τώρα στοιχεία (βλ. Guardian) και η αυστηρή ταξική δομή της βρετανικής κοινωνίας (χαμηλότερη κοινωνική κινητικότητα στην Ευρώπη) υπαινίσσονται πράγματι τον τύπο ενός περιθωριοποιημένου πληβείου που επιτέθηκε άτακτα στις οργανωμένες κοινωνικές δομές του άμεσου περιβάλλοντός του από το κοινωνικό περιθώριο, μέσα σε μια έκρηξη θυμού.

Σε αντίθεση με κοινωνίες όπως η ελληνική ή η γαλλική, η έκρηξη αυτή δεν μετασχηματίστηκε σε κανενός είδους έλλογη πολιτική πράξη. Δεν έφερε στο δρόμο δίπλα-δίπλα τους εξεγερμένους νέους με αριστερούς ή αναρχικούς, όπως συνέβη το χειμώνα κατά τη διάρκεια των φοιτητικών κινητοποιήσεων. Αντίθετα παρέμεινε κλειστή μέσα στη συμβολική της γλώσσα, φέρνοντας σε αμηχανία τις περισσότερες πολιτικές ομάδες. Παρότι εκδόθηκαν ανακοινώσεις και επιχειρήθηκαν ερμηνείες, ο κατακερματισμένος και αναιμικός προοδευτικός χώρος παρέμεινε καθ' όλη τη διάρκεια ένας παθητικός παρατηρητής, παίρνοντας σε κάποιες περιπτώσεις αποστάσεις προκειμένου να αποφύγει τη στοχοποίηση.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα η ανακοίνωση της ομοσπονδίας αλληλεγγύης του Βόρειου Λονδίνου, μιας αναρχικής ομάδας, η οποία παρότι έδωσε μια απο τις πιο καθαρές αναλύσεις της κατάστασης, από τις πρώτες κιόλας ημέρες, ταυτόχρονα καταδίκασε τα επεισόδια και κάλεσε τους εξεγερμένους σε συλλογικό δημοκρατικό αγώνα (βλέπε Ελευθεριακός κόσμος). Το πρόβλημα τόσο με αυτήν όσο και με άλλες παρόμοιες ανακοινώσεις είναι ότι στην άλλη πλευρά δεν υπήρχε και δεν υπάρχει παραλήπτης, άλλος απο το σύστημα καταστολής (κυβέρνηση, αστυνομία και τα περισσότερα media). Έτσι, τόσο οι οργανώσεις της αριστεράς όσο και του αναρχικού χώρου βρέθηκαν στην άκρη αυτής της αναμέτρησης, αφήνοντας το χώρο στους συντηρητικούς να μονοπωλήσουν την συζήτηση επί μακρόν. Αυτό το κενό όμως είναι που αποδεικνύει τόσο το γεγονός ότι επρόκειτο για

εξέγερση, όσο και ότι ήταν μία που πέτυχε στην πραγματικότητα τους στόχους της.

Για τέσσερις μέρες νεαροί με κουκούλες, φτηνά τζιν και αποκριάτικες μάσκες επιδόθηκαν σε ένα όργιο καταστροφής κατά περιουσιών (κυρίως) και δευτερευόντως κατά της αστυνομίας. Καταστήματα ρούχων, ηλεκτρονικών και οι κεντρικοί δρόμοι των περιοχών του Λονδίνου έγιναν στόχοι. Σαν να ήταν σκοπός να γίνει ορατή μια κοινωνική τάξη η οποία συνήθως περνάει σαν κομπάρσος από το κυρίως θέατρο της καθημερινότητας. Από την άκρη του πεζοδρομίου. Ακόμα κι αν αυτό σήμαινε πως έπρεπε να υποδυθεί το ρόλο του «κακού» και να πραγματώσει τον εφιάλτη επάνω στον οποίο στηρίζεται ουσιαστικά εδώ και χρόνια ο ευδαιμονικός καταναλωτισμός σε συνδυασμό με την πειθαρχία και την αυστηρή επιτήρηση. Ο «εφιάλτης» αυτός πήρε κινηματογραφικό σχεδόν χαρακτήρα στους δρόμους (εκτός αν το έβλεπες απο εποπτική κάμερα επιτήρησης), όμως απαντήθηκε απο πολιτικά αντανακλαστικά με βαθιά ιστορικά ερείσματα. Έτσι, για παράδειγμα, η ρητορική της κοινής εγκληματικότητας αναζήτησε ευθύνες στους μαύρους και τους μετανάστες, τις συμμορίες, το ίντερνετ, τη διάλυση του θεσμού της οικογένειας και βεβαίως τις κοινωνικές περικοπές. Φυσικά όλες αυτές οι κατηγορίες έχουν μικρότερη ή μεγαλύτερη δόση ευθυνών, όμως μόνο υπό το πρίσμα ενός κεντρικού παρονομαστή. Αυτού της ταξικής ανισότητας, η οποία δεν είναι μόνο οικονομική, αλλά –κυρίως, ίσως – βαθιά κοινωνική με αντανακλάσεις σε όλα τα υπόλοιπα πεδία. ■

Οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοι θα κάνουν τα πάντα ν' αποτρέψουν τη δημοκρατία

Noam Chomsky

Ο Noam Chomsky είναι καθηγητής Γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο ΜΙΤ. Γεννημένος το 1928, είναι ίσως ένας από τους πιο αξιοσέβαστους διανοούμενους του 20ου αιώνα, ακούραστος αγωνιστής για δικαιοσύνη και ειρήνη, ενώ έχει πλούσιο συγγραφικό έργο. Στην Ελλάδα έχουν εκδοθεί μεταξύ άλλων και τα βιβλία: *Περί Αναρχισμού* (Κέδρος, 2009), *Αποτυχημένες Πολιτείες* (Πατάκης, 2007), *Γλώσσα και Νους* (Πολύτροπον, 2008), *Κέρδος και Πολίτης* (Καστανιώτης, 2005). Ενώ από τις *εκδόσεις Εξάρχεια* αναμένεται το 2012 το βιβλίο «The Essential Chomsky» σε επιμέλεια Anthony Arnove.

Το απόσπασμα που ακολουθεί αποτελεί μέρος της ομιλίας του γλωσσολόγου και πολιτικού διανοητή Νόαμ Τσόμσκι που έδωσε κατά τη διάρκεια των εορτασμών της 25ης επετείου του αμερικανικού παρατηρητηρίου για τη Δίκαιη και Ορθή Ενημέρωση. Το άρθρο προέρχεται από το ***http://www.zcommunications.org/the-u-s-and-its-allies-will-do-anything-to-prevent-democracy-by-noam-chomsky.***

Οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί της θα κάνουν ό,τι περνά απ' το χέρι τους για να αποτρέψουν την αυθεντική δημοκρατία στον αραβικό κόσμο. Ο λόγος είναι πολύ απλός. Σε ολόκληρη την περιοχή, η συντριπτική πλειοψηφία του λαού θεωρεί τις Ηνωμένες Πολιτείες ως την κύρια απειλή για τα συμφέροντά του. Στην πραγματικότητα, η αντίθεση στην πολιτική των ΗΠΑ είναι τόσο έντονη που η μεγάλη πλειονότητα θεωρεί πως ο αραβικός κόσμος θα ήταν πιο ασφαλής αν το Ιράν είχε πυρηνικά όπλα. Στην Αίγυπτο, την πιο στρατηγική χώρα, αυτό το ποσοστό είναι 80%. Τα ποσοστά αυτά είναι παρόμοια και αλλού. Υπάρχουν βέβαια και μερικοί στην περιοχή που θεωρούν το Ιράν ως απειλή (περίπου 10%). Λοιπόν, με απλά λόγια, οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί τους δεν πρόκειται ποτέ να υποστηρίξουν κυβερνήσεις που ανταποκρίνονται στη βούληση του λαού. Εάν αυτό συμβεί, όχι μόνο οι ΗΠΑ δεν θα έχουν τον έλεγχο της περιοχής, αλλά θα εκδιωχθούν από αυτή. Αυτό όμως είναι προφανώς ένα μη αποδεκτό αποτέλεσμα.

Η περίπτωση του Wikileaks αποτελεί μια ενδιαφέρουσα πτυχή αυτού του θέματος. Οι αποκαλύψεις από το Wikileaks που έλαβαν τη μεγαλύτερη δημοσιότητα –πρωτοσέλιδα, ενθουσιώδη σχολιασμό κτλ.– ήταν ότι οι Άραβες υποστηρίζουν την πολιτική των ΗΠΑ για το Ιράν. Ουσιαστικά παρέθετε σχόλια Αράβων δικτατόρων. Αυτοί οι δικτάτορες ισχυρίζονταν ότι πράγματι υποστηρίζουν την πολιτική των ΗΠΑ για το Ιράν. Δεν έλαβαν όμως υπ' όψη τον αραβικό λαό, διότι δεν έχει σημασία. Εάν οι δικτάτορες μας στηρίζουν, και ο λαός είναι υπό έλεγχο, τότε ποιο είναι το πρόβλημα; Αυτό είναι μια ιμπεριαλιστική τακτική. Ποιο είναι το πρόβλημα αν λειτουργεί; Όσο μπορούν οι δικτάτορες να ελέγχουν τους λαούς τους, έχει καλώς. Μπορεί ο λαός να διαδηλώνει με μίσος, όμως οι φιλικά προσκείμενοι σε εμάς δικτάτορες θα τον κρατήσουν υπό έλεγχο. Αυτή είναι η αντίδραση όχι μόνο της διπλωματικής υπηρεσίας στο Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ ή των μέσων ενημέρωσης που ανέφεραν αυτό, αλλά επίσης και της ευρύτερης πνευματικής κοινότητας. Δεν υπάρχει κανένα σχόλιο επ' αυτού. Στην πραγματικότητα, η κάλυψη της λαϊκής βούλησης στις δημοσκοπήσεις είναι κυριολεκτικά μηδενική στις Ηνωμένες Πολιτείες. Γίνονται ορισμένα σχόλια στην Αγγλία, αλλά είναι ελάχιστα. Πολύ απλά, δεν έχει σημασία τι πιστεύει ο λαός, αρκεί να είναι υπό έλεγχο.

Λοιπόν, από τις παρατηρήσεις αυτές, μπορείτε να συμπεράνετε αρκετά γρήγορα και εύκολα, ποιες θα είναι οι ασκούμενες πολιτικές. Μπορείτε σχεδόν να τις αποκωδικοποιήσετε. Έτσι, στην περίπτωση μιας πλούσιας σε πετρέλαιο χώρα, ένας αξιόπιστος και υπάκουος δικτάτορας έχει την απόλυτη ελευθερία να κάνει ότι θέλει. Η Σαουδική Αραβία είναι το πιο σημαντικό παράδειγμα. Εκεί βρίσκεται το πιο

καταπιεστικό, εξτρεμιστικό, το πιο σκληροπυρηνικό κέντρο του ισλαμικού φονταμενταλισμού, με φανατικούς προπαγανδιστές (οπαδούς της τζιχάντ κτλ) που διαδίδουν τον ακραίο ισλαμισμό. Αλλά είναι υπάκουοι, είναι αξιόπιστοι, και επομένως μπορούν να κάνουν αυτό που θέλουν. Για να φέρω ένα παράδειγμα: Υπήρξε μια προγραμματισμένη διαμαρτυρία στη Σαουδική Αραβία. Η αστυνομική παρουσία ήταν τόσο υπερβολική και εκφοβιστική που κυριολεκτικά κανείς δεν ήταν πρόθυμος να εμφανιστεί στους δρόμους του Ριάντ. Αλλά αυτό ήταν μια χαρά. Το ίδιο έγινε και στο Κουβέιτ. Υπήρξε μια μικρή διαδήλωση, πολύ γρήγορα κατεστάλθηκε, και σχόλιο ουδέν.

Στην πραγματικότητα, η πιο ενδιαφέρουσα περίπτωση από πολλές πλευρές είναι εκείνη του Μπαχρέιν. Το Μπαχρέιν είναι πολύ σημαντικό για δύο λόγους. Ο πρώτος λόγος, ο οποίος έχει αναφερθεί, είναι ότι εκεί βρίσκεται το βασικό επίνειο του πέμπτου στόλου των ΗΠΑ, η κύρια στρατιωτική δύναμη στην περιοχή. Ένας άλλος, πιο θεμελιώδης λόγος είναι ότι το Μπαχρέιν αποτελείται από περίπου 70% σιίτες, και βρίσκονται ακριβώς απέναντι από την ανατολική Σαουδική Αραβία, η οποία επίσης είναι στην πλειοψηφία της σιίτες και εκεί βρίσκονται τα μεγαλύτερα κοιτάσματα πετρελαίου. Η Σαουδική Αραβία, φυσικά, είναι η κύρια πηγή ενέργειας, ήδη από τη δεκαετία του '40. Κατά μια περίεργη σύμπτωση (ιστορική και γεωγραφική), οι μεγαλύτερες ενεργειακές πηγές του κόσμου βρίσκονται κατά κύριο λόγο σε σιιτικές περιοχές. Οι σιίτες είναι μια μειοψηφία στη Μέση Ανατολή, αλλά τυχαίνει να κατοικούν εκεί που βρίσκεται το πετρέλαιο, ακριβώς έξω από το βόρειο τμήμα του Κόλπου. Δηλαδή την ανατολική Σαουδική Αραβία, το νότιο Ιράκ και το νοτιοδυτικό Ιράν. Και για πολύ καιρό υπάρχει μια ανησυχία των ΗΠΑ ότι θα μπορούσε να υπάρξει ένα κίνημα προς μια κατεύθυνση κάποιου είδους σιωπηρής συμμαχίας για ανεξαρτητοποίηση σε αυτές τις σιιτικές περιοχές, ώστε να έχουν τον έλεγχο του μεγαλύτερου μέρους του παγκόσμιου πετρελαίου. Αυτό είναι προφανώς δεν είναι αποδεκτό.

Έτσι, για να επανέλθω στο Μπαχρέιν, υπήρχε μια εξέγερση, με τους διαδηλωτές να στήνουν παραπήγματα στην κεντρική πλατεία του Ταχρίρ. Όμως, στρατιωτικές δυνάμεις υπό τις εντολές των Σαουδαράβων εισέβαλαν στο Μπαχρέιν, δίνοντας τη δυνατότητα στις τοπικές κατασταλτι- »

κές δυνάμεις να τη συντρίψουν βίαια, να καταστρέψουν τα παραπήγματα, ακόμα και να κατεδαφίσουν τη πλατεία του Περλ, που είναι το σύμβολο του Μπαχρέιν. Εισέβαλαν στο μεγαλύτερο νοσοκομειακό συγκρότημα, έριξαν έξω τους ασθενείς και τους γιατρούς, και συλλάμβαναν καθημερινά ακτιβιστές υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, βασανίζοντάς τους, χωρίς όμως ιδιαίτερη σκληρότητα. Αν λοιπόν οι δράσεις ανταποκρίνονται στους στόχους μας, στρατηγικούς και οικονομικούς, αυτό είναι εντάξει. Μπορούμε να ωραιοποιήσουμε τα πράγματα, αλλά αυτό που έχει σημασία είναι τα γεγονότα.

Αυτά λοιπόν συμβαίνουν σε χώρες πλούσιες σε πετρέλαιο με υπάκουους δικτάτορες. Τι γίνεται με την Αίγυπτο, την πιο στρατηγική χώρα, όχι όμως το βασικό κέντρο της παραγωγής πετρελαίου; Λοιπόν, στην Αίγυπτο και την Τυνησία και άλλες χώρες της εν λόγω κατηγορίας, υπάρχει ένας μπούσουλας, ο οποίος εφαρμόζεται συστηματικά, και είναι τόσο συνήθης που είναι πολύ εύκολο να τον αντιληφθούμε. Όταν υπάρχει ένας δικτάτορας που οι ΗΠΑ υποστηρίζουν (για όσους από εσάς σκέφτεστε να μπείτε στη διπλωματική υπηρεσία, καλό θα είναι να το ξέρετε) και αυτός αρχίζει να έχει προβλήματα, υποστηρίξτε τον όσο το δυνατόν περισσότερο. Όταν καθίσταται αδύνατο να τον υποστηρίξετε (όπως, ας πούμε, όταν ο στρατός ή η ανώτερη τάξη στρέφεται εναντίον του), τότε εξορίστε τον κάπου, εκδώστε ένθερμες διακηρύξεις για την αγάπη σας στη δημοκρατία, και στη συνέχεια προσπαθήστε να αποκαταστήσετε το παλαιό καθεστώς, ίσως με νέα ονόματα. Αυτό γίνεται ξανά και ξανά. Δεν λειτουργεί πάντα, αλλά πάντα δοκιμάζεται: με τον Σομόζα στη Νικαράγουα, με τον Σάχη στο Ιράν, με τον Μάρκος στις Φιλιππίνες, με τον Ντιβαλιέ στην Αϊτή, με τον Τσούν στη Νότια Κορέα, με τον Μομπούτου στο Κονγκό, με τον Τσαουσέσκου (έναν από τους αγαπημένους των Δυτικών) στη Ρουμανία, με τον Σουχάρτο στην Ινδονησία. Είναι κάτι πάρα πολύ συνηθισμένο. Και αυτό ακριβώς συμβαίνει στην Αίγυπτο και την Τυνησία. Εντάξει, τους υποστηρίζουμε μέχρι το τέλος (για παράδειγμα, τον Μουμπάρακ στην Αίγυπτο), μέχρι την τελευταία στιγμή συνεχίστε να τον υποστηρίζετε. Δεν εξυπηρετεί πια; Εξορίστε τον στο Σαρμ ελ-Σέιχ, σταματήστε την προπαγάνδα και προσπαθήστε να αποκαταστήσετε το παλιό καθεστώς. Αυτός είναι στην πραγματικότητα και ο λόγος για τον οποίο γίνεται αυτή η σύγκρουση τώρα. Όπως είπε η Amy Goodman, δεν γνωρίζουμε ποια πρόκειται να είναι η έκβασή της, αλλά ουσιαστικά αυτό συμβαίνει τώρα.

Λοιπόν, υπάρχει και μια άλλη κατηγορία: μια πλούσια σε πετρέλαιο χώρα με ένα δικτάτορα, ο οποίος δεν είναι αξιόπιστος και δεν μπορούμε να τον ελέγξουμε. Αυτή είναι η Λιβύη. Και εκεί υπάρχει μια διαφορετική πολιτική: προσπαθήστε να επιβάλλετε έναν πιο αξιόπιστο δικτάτορα. Και αυτό ακριβώς συμβαίνει. Φυσικά, το περιγράφουν ως μια ανθρωπιστική παρέμβαση. Αυτό είναι παγκοσμίως ιστορικά αποδεδειγμένο. Κοιτάξτε την ιστορία: ουσιαστικά κάθε προσφυγή στη βία, από οποιονδήποτε, συνοδεύεται από μια ρητορική για τις καλύτερες των προθέσεων. Γίνονται όλα για ανθρωπιστικούς σκοπούς: Η κατάληψη της Τσεχοσλοβακίας από τον Χίτλερ, η λεηλασία της βορειοανατολικής Κίνας από τους Ιάπωνες φασίστες, ακόμα και η εισβολή του Μουσολίνι στην Αιθιοπία. Δεν υπάρχει σχεδόν καμία εξαίρεση. Μπορείτε να λειτουργείτε έτσι και τα μέσα ενημέρωσης όπως και οι σχολιαστές, αντανακλαστικά, δεν θα πουν τίποτα.

Σε αυτή την περίπτωση, βέβαια, τα μίντια θα μπορούσαν επίσης να προσθέσουν κάτι άλλο, το οποίο έχει επαναληφθεί ξανά και ξανά και, συγκεκριμένα, ότι οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί της παρεμβαίνουν σε απάντηση αιτήματος του Αραβικού Συνδέσμου. Και, φυσικά, πρέπει να αναγνωρίσουμε τη σημασία αυτού. (Παρεμπιπτόντως, η απάντηση από τον Αραβικό Σύνδεσμο ήταν χλιαρή και πολύ σύντομα ακυρώθηκε, επειδή δεν τους άρεσε αυτό που κάναμε). Αλλά αφήστε το αυτό στην άκρη. Την ίδια στιγμή, ο Αραβικός Σύνδεσμος εξέδωσε ένα άλλο αίτημα. Εδώ είναι μια επικεφαλίδα από εφημερίδα: «Ο Αραβικός Σύνδεσμος κάνει έκκληση για ζώνη απαγόρευσης πτήσεων πάνω από τη Γάζα». Στην πραγματικότητα, παραθέτω ένα απόσπασμα από την εφημερίδα Financial Times του Λονδίνου. Αυτό δεν έχει αναφερθεί στις Ηνωμένες Πολιτείες. Λοιπόν, για να είμαι ακριβής, αναφέρθηκε στην Washington Times, αλλά βασικά αποσιωπήθηκε στις ΗΠΑ, όπως και οι δημοσκοπήσεις της αραβικής κοινής γνώμης που δεν αποτελούν το σωστό είδος των ειδήσεων. Έτσι, εφόσον ο τίτλος «Ο Αραβικός Σύνδεσμος κάνει έκκληση για ζώνη απαγόρευσης πτήσεων πάνω από τη Γάζα» είναι ασύμβατος με την πολιτική των ΗΠΑ, δεν χρειάζεται ούτε να τον προσέξουμε ούτε να του δώσουμε προσοχή, και μπορεί να εξαφανιστεί.

Ωστόσο, υπάρχουν κάποιες δημοσκοπήσεις που έχουν αναφερθεί. Εδώ είναι μια από τους New York Times μερικές ημέρες πριν. Θα την παραθέσω αυτούσια: «Η δημοσκόπηση διαπίστωσε ότι η πλειοψηφία των Αιγυπτίων θέλει να ακυρώσει τη συνθήκη ειρήνης με το Ισραήλ του 1979 που υπήρξε ακρογωνιαίος λίθος της αιγυπτιακής εξωτερικής πολιτικής και της σταθερότητας της περιοχής». Στην πραγματικότητα, αυτό δεν είναι αρκετά ακριβές. Ήταν ο ακρογωνιαίος λίθος της αστάθειας της περιοχής, και αυτός είναι ακριβώς ο λόγος που ο αιγυπτιακός λαός επιθυμεί να την αποκηρύξει. Η συμφωνία ουσιαστικά εξαφάνισε την Αίγυπτο από την αραβο-ισραηλινή διαμάχη. Αυτό σημαίνει ότι εξαλείφτηκε ο μόνος αποτρεπτικός παράγοντας για τη στρατιωτική δράση του Ισραήλ. Και έδωσε την ευκαιρία στο Ισραήλ να επεκτείνει τις παράνομες στρατιωτικές επιχειρήσεις του στα κατεχόμενα εδάφη και επίσης να επιτεθεί στο βόρειο γείτονά της, δηλαδή το Λίβανο. Πράγματι, λίγο μετά, το Ισραήλ επιτέθηκε στο Λίβανο, σκότωσε 20.000 ανθρώπους, κατέστρεψε το νότιο τμήμα του και προσπάθησε να επιβάλλει ένα πελατειακό καθεστώς, αλλά δεν

το πέτυχε πλήρως. Και αυτό ήταν αποδεκτό. Έτσι, η άμεση αντίδραση στη συνθήκη ειρήνης με το Ισραήλ ήταν ότι υπάρχουν πράγματα σ' αυτήν που δεν μας αρέσουν, όπως για παράδειγμα ότι θα χρειαστεί να εγκαταλείψουμε τις εγκαταστάσεις μας στο Σινά, (στην αιγυπτιακή πλευρά του Σινά). Αλλά έχει επίσης και μια καλή πλευρά, διότι τώρα ο μόνος αποτρεπτικός παράγοντας έχει εξαλειφθεί. Μπορούμε να ασκήσουμε βία και πίεση για να πετύχουμε τους άλλους μας στόχους. Και αυτό ακριβώς συνέβη. Και αυτός είναι ακριβώς ο λόγος που ο αιγυπτιακός λαός αντιτίθεται σε αυτό. Βεβαίως, αυτό το καταλαβαίνουν και οι ίδιοι, αλλά και οι υπόλοιποι στην αραβική περιοχή.

Από την άλλη πλευρά, οι Times δεν ψεύδονταν όταν έλεγαν ότι οδήγησε στη σταθερότητα της περιοχής. Και αυτό οφείλεται στην σημασία της λέξης «σταθερότητα» που σαν τεχνικός όρος μοιάζει λίγο πολύ με τη «δημοκρατία»: Σταθερότητα σημαίνει συμμόρφωση με τα συμφέροντά μας. Έτσι, για παράδειγμα, όταν το Ιράν προσπαθεί να επεκτείνει την επιρροή του στις όμορες χώρες (το Αφγανιστάν και το Ιράκ) αυτό ονομάζεται «αποσταθεροποίηση». Είναι μέρος της απειλής του Ιράν. Αποσταθεροποιεί την περιοχή. Από την άλλη πλευρά, όταν οι ΗΠΑ εισβάλλουν σε αυτές τις χώρες, τις καταλαμβάνουν, σχεδόν τις ισοπεδώνουν, αυτό γίνεται για την επίτευξη σταθερότητας. Και αυτό είναι τόσο κοινότοπο, ώστε ένας πρώην συντάκτης του Foreign Affairs να γράψει ότι όταν οι ΗΠΑ ανέτρεψαν τη δημοκρατική κυβέρνηση της Χιλής και εγκαθίδρυσαν ένα φαύλο δικτάτορα, το έκαναν διότι οι ΗΠΑ έπρεπε να αποσταθεροποιήσουν τη Χιλή για την επίτευξη της σταθερότητας!!! Αυτό είναι μια φράση, και κανείς δεν την παρατήρησε, διότι ουσιαστικά αυτό είναι σωστό, αν έχετε κατανοήσει την έννοια της λέξης «σταθερότητα». Ναι, μπορείτε να ανατρέψετε μια κοινοβουλευτική κυβέρνηση, μπορείτε να εγκαταστήσετε μια δικτατορία, να εισβάλλετε σε μια χώρα και να σκοτώσετε 20.000 ανθρώπους, να εισβάλλετε στο Ιράκ και να σκοτώσετε εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους, στην προσπάθεια επιβολής σταθερότητας. Η αστάθεια επέρχεται όταν κάποιος δεν μας αφήνει να υλοποιήσουμε τα σχέδιά μας. ■

Κωνσταντίνα Κούνεβα:
Ζωή με σημασία

Το έμφυλο, εθνικοποιημένο σώμα της Κούνεβα επιχειρεί να διαρρήξει το επιβεβλημένο καθεστώς φόβου και να διεκδικήσει τα δικά του όρια εντός του δημόσιου χώρου και λόγου.

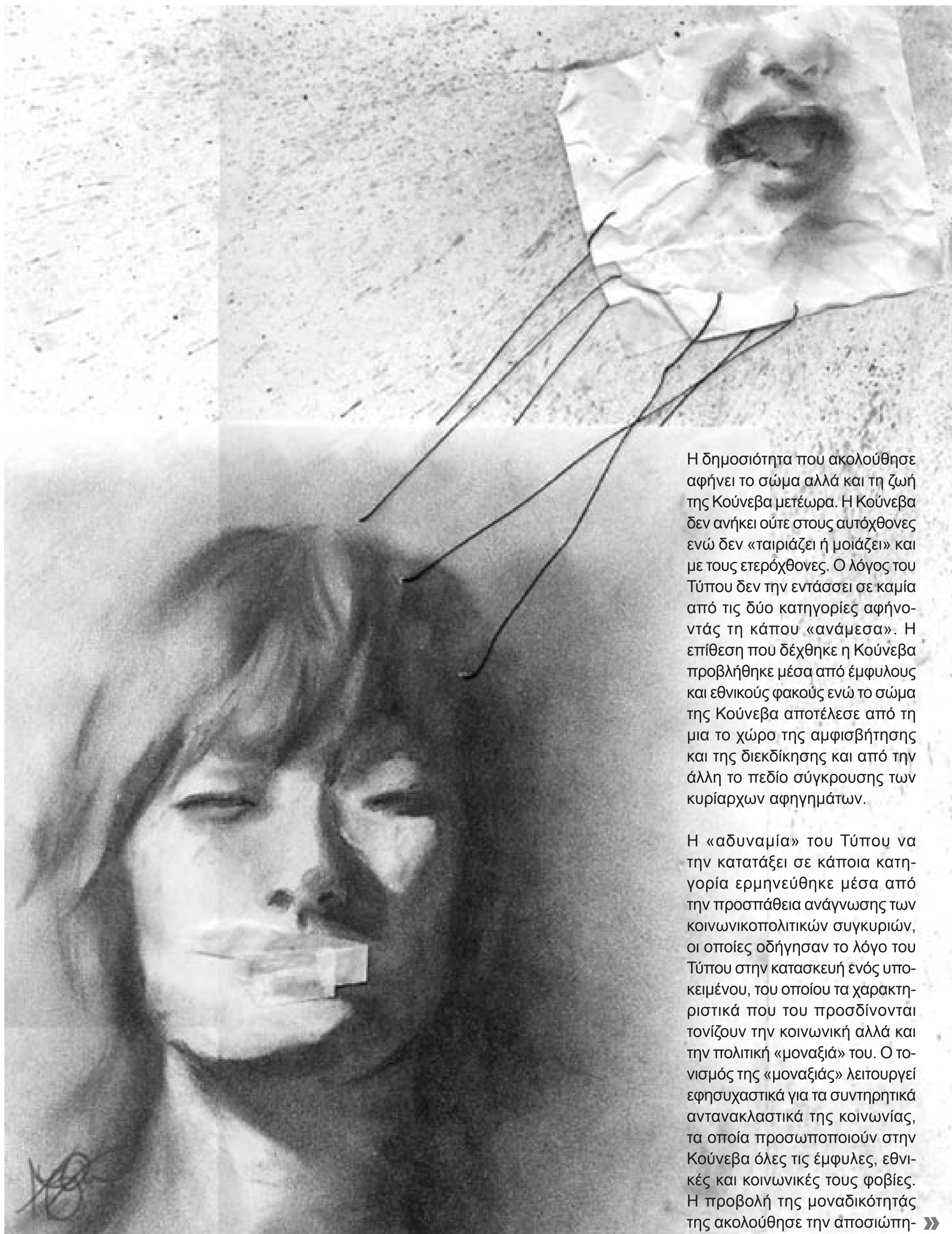
Ελιάνα Καναβέλη

Η Κωνσταντίνα Κούνεβα, στις 22 Δεκεμβρίου 2008 δέχθηκε δολοφονική επίθεση από δύο άνδρες, άγνωστης μέχρι και σήμερα ταυτότητας. Η επίθεση αυτή αποτέλεσε το έδαφος, στο οποίο αρθρώθηκαν διαφορετικά διακυβεύματα και αναδύθηκε ένας διαφορετικός τύπος υποκειμένου, ο οποίος και ανταποκρίνεται στις συγκεκριμένες πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες. Στην κατασκευή αυτού του υποκειμένου συνέβαλε ο λόγος που αναπαράχθηκε από τον Τύπο και ο οποίος δεν πρέπει να μελετηθεί ξέχωρα από το συγκεκριμένο πολιτικό και κοινωνικό συγκείμενο, το οποίο λαμβάνει χώρα τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Τι έχει προηγηθεί της επίθεσης που δέχθηκε η Κούνεβα; Ποιοι λόγοι ηγεμονεύουν και ποιοι τίθενται, έστω προσωρινά, στο περιθώριο; Γιατί η πλειοψηφία των δημοσιευμάτων, αιωρούμενη βέβαια στη δίνη των αντιφάσεων, εκφράζεται θετικά για την Κωνσταντίνα Κούνεβα;

Η επίθεση που δέχθηκε η Κωνσταντίνα Κούνεβα έπεται της εξεγερσιακής διαδικασίας που ακολούθησε την εν ψυχρώ δολοφονία του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου από τον ειδικό φρουρό Επαμεινώνδα Κορκονέα, στις 6 Δεκέμβρη 2008. Στις εξεγερσιακές συνθήκες που διαμορφώθηκαν εκείνο το διάστημα, τόσο τα υποκείμενα που συμμετείχαν σε αυτές τις διαδικασίες όσο και αυτά που τις παρακολουθούσαν από απόσταση «ασφαλείας» ύψωσαν τις φωνές τους, διεκδίκησαν τον δημόσιο χώρο και λόγο και αμφισβήτησαν εμπράκτως τόσο τους κατασταλτικούς μηχανισμούς της εξουσίας όσο και την ίδια εξουσία. Συνειδητοποίησαν ότι τα σώματά τους αλλά και η ζωή τους ήταν υπόθεση του κράτους και όχι δική τους. Συνειδητοποίησαν σε μεγάλο βαθμό, όλοι και όλες ότι η ζωή τους είναι το όριο για τη ζωή που ορίζει η εξουσία.

Οι λόγοι που υπερισχύουν εκείνη τη χρονική στιγμή, είναι λόγοι αντίστασης, αμφισβήτησης, λόγοι που διαρρηγνύουν με τη ριζοσπαστικότητά τους τον κοινωνικό ιστό και τον επαναπροσδιορίζουν. Πάντα βέβαια, εκφραζόταν και ο συντηρητικός αντίλογος, ο οποίος ταυτιζόταν με τα κυρίαρχα αφηγήματα της εθνικής ενότητας, του εθνικού κινδύνου και της εθνικής αστάθειας. Ένα πολύ μεγάλο μέρος της κοινωνίας, ωστόσο, είχε αποκτήσει ριζοσπαστικά αντανακλαστικά. Η επίθεση που δέχθηκε η Κωνσταντίνα Κούνεβα ακολούθησε όλων αυτών των διαδικασιών και επιπλέον συνέβη σε μια περίοδο, που η κοινωνία ζούσε στον απόηχο της εξέγερσης. Τοποθετείται τόσο χρονικά όσο και κοινωνικά και πολιτικά σε μια περίοδο έντονης ανάδυσης και ανάδειξης ριζοσπαστικών λόγων, οι οποίοι έχουν ταυτιστεί από το συντηρητικό συγκείμενο ως απορρυθμιστικοί και αποδιοργανωτικοί.

Ο λόγος που αρθρώνεται από τον Τύπο για την Κωνσταντίνα Κούνεβα, πιστεύουμε ότι αντικατοπτρίζει το συγκεκριμένο κοινωνικό και πολιτικό συγκείμενο. Από τη μια δηλαδή ενισχύεται η άρθρωση ριζοσπαστικού λόγου, ενώ από την άλλη αποδυναμώνεται, μέσω των αντιφάσεων, προκειμένου να μην πυροδοτηθούν εκ νέου ανάλογες αντιδράσεις, οι οποίες θα θέσουν ξανά την εξουσία του κράτους υπό αμφισβήτηση. Θα πρέπει να σημειώσουμε στο συγκεκριμένο σημείο ότι το βίαιο περιστατικό απασχόλησε τον έντυπο Τύπο σχεδόν μια βδομάδα αφού έγινε, χωρίς να του δοθούν οι ανάλογες διαστάσεις, ενώ τα τηλεοπτικά μέσα δεν αναφέρθηκαν σχεδόν καθόλου στο γεγονός. Αυτή η τεχνική της αποσιώπησης, επιβεβαιώνει από τη μια τη διαπλοκή των μίντια με διάφορα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα, τα οποία επιθυμούσαν την απόκρυψη του γεγονότος και από την άλλη ότι η ζωή ενός έμφυλου, θηλυκού, μεταναστευτικού υποκειμένου μπορεί να τεθεί στο περιθώριο, υπενθυμίζοντας ότι η ζωή κάποιων έχει λιγότερη σημασία από τη ζωή κάποιων άλλων.

Η δημοσιότητα που ακολούθησε αφήνει το σώμα αλλά και τη ζωή της Κούνεβα μετέωρα. Η Κούνεβα δεν ανήκει ούτε στους αυτόχθονες ενώ δεν «ταιριάζει ή μοιάζει» και με τους ετερόχθονες. Ο λόγος του Τύπου δεν την εντάσσει σε καμία από τις δύο κατηγορίες αφήνοντάς τη κάπου «ανάμεσα». Η επίθεση που δέχθηκε η Κούνεβα προβλήθηκε μέσα από έμφυλους και εθνικούς φακούς ενώ το σώμα της Κούνεβα αποτέλεσε από τη μια το χώρο της αμφισβήτησης και της διεκδίκησης και από την άλλη το πεδίο σύγκρουσης των κυρίαρχων αφηγημάτων.

Η «αδυναμία» του Τύπου να την κατατάξει σε κάποια κατηγορία ερμηνεύθηκε μέσα από την προσπάθεια ανάγνωσης των κοινωνικοπολιτικών συγκυριών, οι οποίες οδήγησαν το λόγο του Τύπου στην κατασκευή ενός υποκειμένου, του οποίου τα χαρακτηριστικά που του προσδίνονται τονίζουν την κοινωνική αλλά και την πολιτική «μοναξιά» του. Ο τονισμός της «μοναξιάς» λειτουργεί εφησυχαστικά για τα συντηρητικά αντανακλαστικά της κοινωνίας, τα οποία προσωποποιούν στην Κούνεβα όλες τις έμφυλες, εθνικές και κοινωνικές τους φοβίες. Η προβολή της μοναδικότητάς της ακολούθησε την αποσιώπη- »

ση της επίθεσης που δέχθηκε. Αν και προηγήθηκε μια σκανδαλώδης απόκρυψη από τα ΜΜΕ της επίθεσης, η οποία ευθυγραμμίστηκε με τον αστικό εφησυχασμό μιας ολόκληρης κοινωνίας, υπενθυμίζοντας με τον καλύτερο τρόπο ότι οι ζωές κάποιων είναι αναλώσιμες, όταν το θέμα δημοσιοποιήθηκε η Κούνεβα προβλήθηκε ως ένα υποκείμενο, που φέρει ταυτόχρονα τα χαρακτηριστικά της ηρωίδας αλλά και του θύματος. Η αντιφατικότητα στην προβολή ενισχύει την παραδειγματικότητα της επίθεσης εναντίον της Κούνεβα. Το υποκείμενο αυτό φέρει βαριά την προσπάθειά του να διεκδικήσει το δημόσιο λόγο και χώρο. Παρακάμπτοντας τους κανόνες του κοινωνικά και πολιτικά λεχθέντος, συνέχιζε να μιλάει για πράγματα που σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσαν να εκστομιστούν από θηλυκό υποκείμενο, που φέρει την ιδιότητα της μετανάστριας, σε υποκείμενα που δεν έπρεπε να ακούσουν. Και η τιμωρία αυτής; Βιτριόλι. Σιωπή. Στο επίπεδο του άρρητου λόγου, βασικός στόχος της ενέργειας αυτής ήταν η εγκαθίδρυση ενός αδιόρατου καθεστώτος φόβου που αφορά την άρθρωση ριζοσπαστικής κριτικής κατά των καθιερωμένων, κυρίαρχων σχέσεων εξουσίας. Με άλλα λόγια, επιστρατεύεται ο φόβος για να λειτουργήσει ελεγκτικά και σαν μηχανισμός αστυνόμευσης του πεδίου που αφορά το δημόσιο λόγο. Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η επίθεση ενάντια στην Κ. Κούνεβα είναι μια επίθεση στο λόγο, στην άρθρωση του δημόσιου λόγου από ενεργά πολιτικά υποκείμενα, τα οποία θα έπρεπε να παραμείνουν σιωπηλά.

Η προβολή της εικόνας του θύματος, δρα ανασταλτικά για τα υποκείμενα που θα «τολμήσουν» να αρθρώσουν «αιχμηρούς» λόγους. Και φυσικά αυτή η θυματοποίηση έχει έμφυλα χαρακτηριστικά και έμφυλη απεύθυνση. Το θύμα είναι γυναίκα και έχει δεχθεί βία από άνδρες. Σε κανένα από τα δημοσιεύματα που μελετήθηκαν δεν γίνεται λόγος για την έμφυλη διάσταση της βίας, η οποία διατρέχει τη συγκεκριμένη περίπτωση. Η απουσία αναφοράς στην άσκηση έμφυλης βίας αφενός τη φυσικοποιεί και αφετέρου ενισχύει την ηγεμονική αρρενωπότητα, η οποία δρα με εξουσιαστικό τρόπο στα σώματα και στις ζωές των θηλυκών υποκειμένων.

Η αρσενική κυριαρχία στο πεδίο του δημόσιου ενθαρρύνει την αναπαραγωγή και εξέλιξη της έμφυλης ιεραρχίας. Αυτό το επιτυγχάνει με το να ιδιωτικοποιεί πρακτικές της κυριαρχίας, είτε αυτή είναι σεξουαλική είτε είναι κάποιου άλλου είδους άσκηση βίας και παρενόχλησης. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Nancy Fraser (Fraser 1995:287-288, στο Nickolson και Steven Seidman 1995): «Με αυτές τις πρακτικές ενισχύονται τα ιδιωτικά δικαιώματα των ανδρών να “τραυματίζουν” τα έμφυλα θηλυκά υποκείμενα παραμένοντας οι ίδιοι σε καθεστώς ατιμωρησίας και ασυδοσίας, “κηλιδώνοντας” όποια επιχειρήσει να διαμαρτυρηθεί».
Εμείς θα το προχωρήσουμε ένα βήμα πιο πέρα λέγοντας ότι αφού η τιμωρία είναι δεδομένη ακόμα και στην περίπτωση της διαμαρτυρίας για κάποια βίαιη ενέργεια εναντίον τους, τότε η τιμωρία θα θεωρείται φυσικό επακόλουθο στη περίπτωση της διεκδίκησης αυτονόητων δικαιωμάτων. Συνεχίζοντας τη συλλογιστική της Fraser, οι γυναίκες πρέπει να διαλέξουν ανάμεσα στην κακομεταχείριση της σιωπής στον ιδιωτικό χώρο και στην ηχηρή διαλογική κακομεταχείριση στο δημόσιο χώρο. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Catherine MacKinnon (MacKinnon 1993:73): «Ο λόγος ποτέ δεν πρέπει να θυσιάζεται για άλλους κοινωνικούς στόχους. Αλλά ο φιλελευθερισμός ποτέ δεν κατάλαβε ότι ο ελεύθερος λόγος των ανδρών σιωπά τον ελεύθερο λόγο των γυναικών».
Η φυσικοποίηση της αρσενικής βίας δρα επικουρικά και στην ανάδυση του φόβου. Ο φόβος αυτός, εκφραζόμενος όπως είδαμε, από θηλυκά υποκείμενα υπενθυμίζει τα όρια του δημόσιου χώρου δίνοντάς του έμφυλα χαρακτηριστικά. Ο φόβος λειτουργεί ανασταλτικά στην άρθρωση δημόσιου λόγου αλλά και στη χρήση του δημόσιου χώρου. Η Κούνεβα αναδεικνύεται ως ένα θαρραλέο θηλυκό υποκείμενο, το οποίο αψηφεί τα όποια εμπόδια και αρθρώνει αιχμηρούς και ενοχλητικούς λόγους. Τόσο όμως η προβολή της ως θύμα, όσο και η ανάδειξη φοβικών λόγων από θηλυκά υποκείμενα αναπαράγει το κυρίαρχο αφήγημα της ασφάλειας του ιδιωτικού χώρου έναντι του δημόσιου καθώς και των αδύναμων και παθητικών θηλυκών υποκειμένων, οι οποίες υποχωρούν μπροστά στο φόβο.

Ο δημόσιος λόγος λοιπόν τίθεται στο στόχαστρο. Η βίαιη επίθεση που δέχθηκε η Κωνσταντίνα Κούνεβα μπορεί να θεωρηθεί ως μια έσχατη πράξη απαλοιφής της πολιτικής της προσωπικότητας και εξοστρακισμού της από τη γλωσσική επικράτεια. Το πρόσωπο της συνδέθηκε μ' ένα επικίνδυνο παράδειγμα ανυποταξίας ενώ συγχρόνως δεν ταυτιζόταν με το καθεστώς σιωπής και αφάνειας. Αποτελούσε ένα επικίνδυνο παράδειγμα, το οποίο έπρεπε να σωπάσει. Και η σιωπή επιβλήθηκε μ' έναν τρόπο εξαιρετικά «αρρενωπό». Αφού δεν ενέδωσε στα προκαθορισμένα και αδιαμφισβήτητα όρια των ρόλων της ως γυναίκα, καθαρίστρια και μετανάστρια, έπρεπε να «σωπάσει». Και αφού τόλμησε να διασχίσει τα σύνορα και τα όρια, να σηκώσει το κεφάλι της και να υψώσει τη φωνή της, να υπερασπιστεί την αξιοπρέπειά της, έπρεπε να χαραχτεί στο σώμα της η ενοχλητική ετερότητά της και να διωχθεί από το κοινωνικό και πολιτικό σώμα.

Το έμφυλο, εθνικοποιημένο σώμα της Κούνεβα επιχειρεί να διαρρήξει το επιβεβλημένο καθεστώς φόβου και να διεκδικήσει τα δικά του όρια εντός του δημόσιου χώρου και λόγου. Προκύπτει λοιπόν ότι το σώμα,

ως τόπος παρέμβασης, ελέγχου και ρύθμισης καταφέρνει να εντοπίσει τις διεξόδους διαφυγής, προβάλλοντας αντιστάσεις και ακολουθώντας εναλλακτικές επιλογές, οι οποίες αμφισβητούν τις κοινωνικές επιταγές. Το διακύβευμα τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο είναι η εύρεση και διαφύλαξη ενός χώρου ελευθερίας και αυτονομίας όπου τα σώματα των νεωτερικών υποκειμένων, να μπορούν να επινοούν και ν' ακολουθούν μορφές, δράσεις και αντιδράσεις που δεν υπαγορεύονται ή προβλέπονται από τα κοινωνικά και πολιτικά συμφραζόμενα.

Το παρόν κείμενο αποτελεί κομμάτι της αδημοσίευτης διπλωματικής εργασίας μου, που εκπονήθηκε τον Δεκέμβρη του 2009 στο Πάντειο Πανεπιστήμιο με τίτλο: «Οι αναπαραστάσεις της επίθεσης εναντίον της Κωνσταντίνας Κούνεβα στον Τύπο: Φύλο, φόβος και δημόσιος χώρος». ■

Βιβλιογραφία

- Fraser, Nancy (1995). «Politics, culture and the public sphere», στο Nicholson Linda και Steven Seidman, 1995. «Social Postmodernism Beyond Identity Politics». United Kingdom: Cambridge University Press.

- MacKinnon, Catherine (1993), "Only Words", United States of America.

Πόλεμος ενάντια στη Γη

Συνέντευξη **Vandana Shiva**

David Barsamian

Η **Vandana Shiva** είναι μια διεθνής φωνή για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την κοινωνική δικαιοσύνη. Είναι φυσικός, ακαδημαϊκός, κοινωνική ακτιβίστρια και φεμινίστρια. Διευθύνει το ερευνητικό ίδρυμα Επιστήμης, Τεχνολογίας και Φυσικών Πόρων στο Νέο Δελχί κι έχει τιμηθεί με το Right Livelihood Award, ένα εναλλακτικό βραβείο Νόμπελ. Μεταξύ άλλων έχει γράψει τα βιβλία: *Stolen Harvest, Water Wars*, *Earth Democracy* και *Soil Not Oil*. Στα ελληνικά κυκλοφορεί μόνο το βιβλίο της *Η αρπαγή της Σοδειάς* από τις εκδόσεις Εξάρχεια. Το άρθρο προέρχεται από το **http://www.zcommunications.org/war-on-the-earth-by-david-barsamian.**

Ο David Barsamian είναι ιδρυτής και διευθυντής του Εναλλακτικού Ραδιοφώνου (Alternative Radio**). Είναι συγγραφέας πολλών βιβλίων μαζί με τους Noam Chomsky, Howard Zinn, Tariq Ali και Edward Said. Τα πιο πρόσφατα είναι «What We Say Goes» και «Targeting Iran».**

Καθώς παραλαμβάνατε το βραβείο Sydney Peace το Νοέμβριο του 2010, είπατε: «Όταν σκεφτόμαστε για πολέμους αυτόν τον καιρό, το μυαλό μας πάει στο Ιράκ και το Αφγανιστάν, αλλά ο μεγαλύτερος πόλεμος που είναι σε εξέλιξη τώρα είναι ο πόλεμος ενάντια στη Γη. Αυτός ο πόλεμος έχεις τις ρίζες του σε μια οικονομία που παραβιάζει τα οικολογικά και ηθικά όρια». Πείτε μου περισσότερα γι' αυτόν τον πόλεμο.

Αυτός ο πόλεμος διεξάγεται, για παράδειγμα, στην Ινδία, όπου υπάρχουν μεταλλεία που βρίσκονται στα δάση, όπου ζουν διάφορες φυλές. Και πυροδοτείται από τους ίδιους κερδοσκόπους που οδήγησαν την παγκόσμια οικονομία σε κατάρρευση. Η εξόρυξη σιδήρου και βωξίτη αποφέρει μεγάλα κέρδη, που χρησιμοποιούνται στη συνέχεια για να αυξηθεί η κατανάλωση και η χρήση όλο και περισσότερων από αυτούς τους μη ανανεώσιμους πόρους.

Η Ινδία μέχρι πριν 20 χρόνια δεν είχε καθόλου χωματερές. Αλλά τώρα οι νόμοι λένε ότι πρέπει να περάσουμε από το ένα κιλό κατά κεφαλή χρήση αλουμινίου στα 15 κιλά. Δεκαπέντε κιλά επί ένα δισεκατομμύριο Ινδούς σημαίνει ότι κάθε βουνό θα πρέπει να εξορυχτεί, κάθε δάσος πρέπει να καταστραφεί. Αυτό αποτελεί πόλεμο ενάντια στη φύση, γιατί καταστρέφει τα οικοσυστήματα. Αλλά είναι και πόλεμος ενάντια στους ανθρώπους, γιατί κάθε ανθρώπινο δικαίωμα πρέπει να παραβιαστεί, και μια πολεμική οικονομία, με όλη τη σημασία της λέξης, να δημιουργηθεί.

Λέτε ότι ο πόλεμος εναντίον της Γης ξεκινά από το μυαλό. Πώς γίνεται αυτό;

Από τη στιγμή που στη Γη τα συστήματα είναι αμοιβαία συνδεόμενα, όπου τα δάση καθορίζουν τις καιρικές συνθήκες και δημιουργούν τα υδάτινα συστήματα, ενώ η γη μας δίνει την τροφή, μια απλοϊκή, μηχανιστική οπτική του κόσμου κατακερματίζει αυτή την αλληλοσύνδεση. Αυτός ο κατακερματισμός είναι η αρχή του πολέμου στο μυαλό.

Κι αυτός ο «οικο-ιμπεριαλισμός», όπως τον αποκαλείτε, έχει ξεκινήσει περίπου 200 χρόνια τώρα;

Όλο αυτό ήταν ένας συνδυασμός της αποικιοκρατίας, της κατάκτησης του Νότου και της εξαίρεσης των ανθρώπων του Νότου από την ανθρώπινή τους υπόσταση· της κατάκτησης της φύσης επαναορίζοντας την ως ένα νεκρό, ανενεργό, διαχειρίσιμο ζήτημα και της κατάκτησης κάθε θηλυκής πτυχής σε κάθε κοινωνία. Το κυνήγι μαγισσών ήταν μέρος αυτού στην Αμερική και την Ευρώπη, επειδή αυτό που κυνηγούσαν δεν ήταν οι μάγισσες αλλά η ολιστική γνώση και κατάρτιση των γυναικών. Η τριπλή αποικιοκρατία μετράει μόνο μερικές εκατοντάδες χρόνια και έχει φτάσει στα όριά της. Αλλά αυτοί που κέρδισαν από αυτή, είτε πρόκειται για ισχύ είτε για λεφτά, θα ήθελαν να συνεχίσουν λίγο ακόμη αντιμετωπίζοντας κάθε κομμάτι της φύσης ως αναλώσιμο.

Υπάρχουν πολλές κρίσεις που αντιμετωπίζει ο πλανήτης. Είναι προφανές ότι σχετίζονται: η κλιματική αλλαγή, η διατροφική και η οικονομική/πολιτική κρίση.

Στην πραγματικότητα οι σχέσεις αυτές έχουν ισχυροποιηθεί τα τελευταία δυο χρόνια. Παρατηρούμε

την οικονομική κρίση να αναιρεί την οικονομία. Καθημερινοί, σκληρά εργαζόμενοι άνθρωποι πληρώνουν το τίμημα, μερικές φορές και με τις ζωές τους.

Η οικονομική κρίση σχετίζεται με την ενεργειακή κρίση, επειδή μια οικονομία βασισμένη στα ορυκτά καύσιμα μπορεί να αναπτύσσεται μόνο αν μετατρέπει τη ζωντανή γη σε πετρέλαιο, αντί να εφαρμόσει μια εναλλακτική οικονομία βασισμένη σε ανανεώσιμες πηγές, και θέλουν να πάρουν τους ανανεώσιμους πόρους και να τους καταστήσουν μη ανανεώσιμους. Η ραγδαία εξάπλωση των βιοκαυσίμων είναι μέρος αυτού. Κι αυτή οδηγεί στην αρπαγή γης στην Αφρική. Όλο αυτό οδηγεί επίσης στις φυσικές καταστροφές εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής, που επίσης προκαλούν διατροφική ανασφάλεια. Οπότε το 2010 είδαμε φωτιές στη Ρωσία, πλημμύρες στο Πακιστάν, πλημμύρες και κυκλώνες στην Αυστραλία — έπειτα από περίπου έξι χρόνια έντονης ξηρασίας.

Την ίδια στιγμή, το ίδιο κερδοσκοπικό παιχνίδι επενδύει στην τροφή σαν να είναι προϊόν κερδοφορίας, καθορίζει τις τιμές των τροφίμων, το οποίο είναι μεγάλο ζήτημα στην πολιτική ζωή της Ινδίας. Πρόσφατα εννιά αντιμαχόμενα κόμματα συνεργάστηκαν για να αντιμετωπίσουν την αύξηση στην τιμή του ρυζιού. Είμαστε δεμένοι σ' αυτόν το φαύλο κύκλο, όπου η μία κρίση τροφοδοτεί την άλλη. Και οι οικο-ιμπεριαλιστές, που θέλουν να χρησιμοποιήσουν τις πρώτες ύλες του πλανήτη για το κέρδος τους και για να διευρύνουν τη δύναμή τους, τώρα χρησιμοποιούν την κρίση που αυτοί δημιούργησαν και λένε: «Εντάξει, ας αρπάξουμε ό,τι μπορούμε από την Αφρική, ας αρπάξουμε ό,τι μπορούμε από τις αγροτικές περιοχές της Ινδίας. Ας αρπάξουμε τα τελευταία μεταλλεύματα. Ας εκμεταλλευτούμε κάθε τροφή και κάθε σπόρο σ' αυτόν τον πλανήτη». Ποτέ όμως δεν απαντούν στην ερώτηση: «Τι γίνεται με το 80% της ανθρωπότητας;»
[…]

Ένας μεγάλος αριθμός Αμερικάνων αμφιβάλει έντονα ότι υφίσταται το φαινόμενο του θερμοκηπίου και η κλιματική αλλαγή. Έχετε μελετήσει το ζήτημα, είστε επιστήμονας. Είναι η φυσική κάτι χειροπιαστό;

Υπάρχουν λόγοι για τους οποίους θα πρέπει να πάρουμε την επιστήμη του κλίματος σοβαρά. Δεν πρόκειται για έναν-δύο επιστήμονες ή μία σχολή. Η Διακυβερνητική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή είναι μια διεπιστημονική ομάδα 2.500 επιστημόνων. Για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας, 2.500 επιστήμονες, εξειδικευμένοι σε διαφορετικά ζητήματα περιβάλλοντος, πρώτων υλών, κλίματος και ατμόσφαιρας, συνενώνουν τη συλλογική τους πείρα από το 1988 και μετά.

Κάθε οικοσύστημα που αντιμετωπίζει κάποιο επιπρόσθετο πρόβλημα θα έχει διαφορετική συμπεριφορά. Ένα πολύ μολυσμένο ποτάμι γίνεται ένα νεκρό ποτάμι. Μια ατμόσφαιρα πολύ μολυσμένη θα αρχίσει να έχει διαφορετικές συμπεριφορές από αυτές που γνωρίζουμε, πολύ χιόνι εκεί που δεν θα έπρεπε να χιονίζει και καθόλου βροχή εκεί που θα έπρεπε να βρέχει. Όλοι αυτή η απροσδιοριστία χρειάζεται να ιδωθεί ως ένα φαινόμενο που οι άνθρωποι βιώνουν.
[…]

»

Πείτε μου πώς μπορούν να πουληθούν οι ποταμοί;

Η παραγωγή αλουμινίου και χάλυβα είναι πολύ ενεργοβόρες και απαιτητικές σε πρώτες ύλες διεργασίες. Είναι ιδιαίτερα υδροβόρες. Ολόκληροι ποταμοί έχουν εκτραπεί για την παραγωγή χάλυβα και αλουμινίου. Ο ποταμός Shivnath στο Chhattisgarh ρέει ανάμεσα σε περιοχές όπου ζουν διάφορες φυλές. Χρησιμοποιούμε τους ποταμούς για να καθαρίζουμε τα ρούχα μας, να κάνουμε μπάνιο. Τα βουβάλια και οι αγελάδες μας πηγαίνουν στο ποτάμι. Το ποτάμι αναζωογονεί όλα τα υπόγεια ύδατα στην περιοχή. 22 χιλιόμετρα του ποταμού Shivnath έχουν ιδιωτικοποιηθεί, για να υδροδοτούν τις εγκαταστάσεις παραγωγής χάλυβα στο Jindal. Αφού ιδιωτικοποιήθηκε, οι άνθρωποι δεν είχαν πρόσβαση στο νερό του ποταμού και δεν μπορούσαν να ποτίσουν τους αγρούς και να το μαζέψουν στα πηγάδια.

Είναι ακριβώς ότι συνέβη με την ιδιωτικοποίηση του νερού στη Βολιβία, όπου όταν η Bechtel συνάντησε αντίσταση, είπε στους ανθρώπους: «Δεν μπορείτε να μαζεύετε νερό στις στέγες σας, δεν μπορείτε να το μαζεύετε στα πηγάδια σας». Και οι Βολιβιανοί είπαν: «Ώστε τώρα σας ανήκει η βροχή και τα υπόγεια νερά;» Αυτό είπαν και οι άνθρωποι από το Chhattisgarh. Το έργο ακυρώθηκε. Αυτή ήταν μια απευθείας νόμιμη μεταβίβαση του ποταμού σε μια ιδιωτική επιχείρηση.

De facto ιδιωτικοποιήσεις συμβαίνουν παντού. Είτε πρόκειται για την περίπτωση της Vedanta, για το εργοστάσιο αλουμινίου της οποίας άλλαξε η ροή του ποταμού Indravati που έρεε προς το νότο και μετακινήθηκε προς το βορρά, για να καταλήγει στον ποταμό που ονομάζεται Hati Tel και να εξυπηρετεί τις ανάγκες του τεράστιου χυτηρίου αλουμινίου. Η Tatas, όταν επέκτειναν το εργοστάσιο Jamshedpur, έκανε φράγματα σε δυο παραπόταμους του Suvernarekha , και έτσι παρεχόταν το 100% του νερού για το Jamshedpur. Παλέψαμε ενάντια στην ιδιωτικοποίηση του νερού στο Δελχί, που θα έφερνε νερό πάνω στα Ιμαλάια από το φράγμα Tehri, και η Suez στη συνέχεια θα το πουλούσε 10 φορές περισσότερο από την τιμή που πληρώνουμε κανονικά για το νερό. Οπότε, είτε πρόκειται για πόλη είτε για εργοστάσια χάλυβα ή αλουμινίου, όλα αυτά διψούν τόσο για νερό που πρέπει να το κλέψουν από τους ανθρώπους και τη φύση.

Αλλά αυτή η ιστορία της ανερχόμενης οικονομίας, του γίγαντα με 9% ανάπτυξη, είναι ένα κοινό κατασκεύασμα της ινδικής ελίτ και της παγκόσμιας ελίτ. Η παγκόσμια ελίτ, φυσικά, ρίχνει λάδι στη μηχανή της παγκοσμιοποίησης. Η παγκόσμια ελίτ χρειάζεται την επιτυχία του μοντέλου της παγκοσμιοποίησης, του ελεύθερου εμπορίου, των οικονομιών που καθοδηγούνται από τις επιχειρήσεις. Πρέπει συνεχώς να πουλούν το μοντέλο αυτό.

Στην αρχή προσπάθησαν να το πουλήσουν στην χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας. Θυμάστε που υπήρχε μια περίοδος που οι τίγρεις τις Ανατολικής Ασίας και οι δράκοι ήταν τα σύμβολα στις αφίσες της παγκοσμιοποίησης. Το 1997 αυτό κατέρρευσε. Η Δύση είχε τον εαυτό της για σύμβολο στην αφίσα.
Μετά το 2008 κατέρρευσε. Επομένως, αν η φτιαχτή ιστορία της παγκοσμιοποίησης και του ελέγχου των επιχειρήσεων θέλει να επιβιώσει, πρέπει να βρουν νέα σύμβολα. Και κρέμονται απεγνωσμένα πάνω από την Ινδία του σήμερα, με τους ανερχόμενους δισεκατομμυριούχους, αλλά συνεχώς με όλο και περισσότερους φτωχούς ανθρώπους. Έχουμε μερικούς από τους πλουσιότερους ανθρώπους σήμερα, τους αδερφούς Ambani, τους Mittals και τον Anil Agarwal που βρίσκεται στην Αγγλία. Χρησιμοποιούν την ιστορία της Ινδίας σαν ένα κομμάτι της ιστορίας της παγκοσμιοποίησης.

Αλλά κανένας δεν λέει ότι αυτό έχει αναγκάσει τα μισά παιδιά της Ινδίας σε υποσιτισμό, καθώς κάθε 4ος Ινδός σήμερα είναι πεινασμένος. Κανείς δεν λέει ότι οι πόλεμοι για τη γη διεξήχθησαν μεταξύ των φτωχών, που θέλουν να κρατήσουν ένα στρέμμα γης που τους άνηκε, ενάντια στους πλούσιους, που εμπλέκονται στη μεγαλύτερη αρπαγή γης.

Μιλάτε επίσης για τη γεωργία και τη στρατικοποιημένη γλώσσα.

Η Συνθήκη της Κοπεγχάγης για την κλιματική αλλαγή θα έπρεπε να μας οδηγήσει στο επόμενο βήμα για τη σύναψη δεσμευτικών νομικών συνθηκών για τον περιορισμό των εκπομπών αερίων, καθώς το χρονικό περιθώριο που ορίζει το Πρωτόκολλο του Κιότο πλησιάζει στο τέλος του. Οι κλιματικές καταστροφές εντείνονται και πρέπει να γίνει κάτι. Αντίθετα, ο πρόεδρος Ομπάμα ήρθε, κορόιδεψε τις τέσσερις χώρες — τις αποκαλούμενες ανερχόμενες δυνάμεις, την Κίνα, την Ινδία, τη Νότια Αφρική και τη Βραζιλία — και υπέγραψε τη Συνθήκη, που δεν αποτελεί συμφωνία από την άποψη των δεσμευτικών νομικών συμφωνιών.

Ο κόσμος περιμένει ένα άλλο παράδειγμα, μια άλλη άποψη του κόσμου, έναν άλλο τρόπο διαβίωσης. Η Δύση το χρειάζεται, γιατί οι οικονομίες της καταρρέουν. Ο Νότος το χρειάζεται για να αποτρέψει τον αφανισμό των οικονομιών του, γιατί πιστεύω ότι ο πολιτισμός τους, που καθορίζει τα δικαιώματά τους μέσω της γης, έχει να δώσει τη μεγαλύτερη μάχη. Το έχω δει σε κάθε κίνημα για τη γη.

Υπάρχει κάποια σύνδεση ανάμεσα στον καπιταλισμό και στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος;

Υπάρχει μια πολύ στενή σχέση ανάμεσα στην άνοδο του καπιταλισμού και στη λεηλασία της φύσης, γιατί ο καπιταλισμός βασίζεται στο κεφάλαιο το οποίο είναι ένα κατασκεύασμα. Είναι στην ανθρώπινη φαντασία. Κι επέτρεψε σε αυτούς που είχαν κεφάλαιο να αρχίσουν να διεκδικούν και τις πρώτες ύλες της γης. Η ιδιωτικοποίηση των ποταμών, η ιδιωτικοποίηση και η κατοχύρωση δικαιωμάτων στους σπόρους (η βάση της εργασίας μου στη Navdanya), η ιδιωτικοποίηση της ατμόσφαιρας για το εμπόριο των εκπομπών αερίων, όλες αυτές οι ιδιωτικοποιήσεις προασπίζουν τα δικαιώματα του κεφαλαίου να επεκτείνει τον έλεγχό του, γιατί το κεφάλαιο είναι κάτι αόριστο.

Δεδομένου του επείγοντος της

κατάστασης, έχω την εντύπωση ότι τα άτομα είναι περιορισμένα στο τι μπορούν να κάνουν και απαιτείται συλλογική δράση.

Τα άτομα που δρουν συνειδητά σαν μέλη της κοινωνίας και των συλλογικοτήτων είναι αυτό που έχουμε ανάγκη. Δύο πράγματα χρειαζόμαστε, τα οποία ο καθένας μπορεί να κάνει: πρώτον, μια αλλαγή στον τρόπο σκέψης. Αν αυτοί οι πόλεμοι είναι πόλεμοι στο μυαλό, τότε το μέρος, όπου πρέπει να επικρατήσει ειρήνη, είναι στο μυαλό, ειρήνη στη φύση και ειρήνη με τον καθένα. Η δημιουργία ζωντανών οικονομιών, μια κίνηση που προσπαθήσαμε να χτίσουμε εδώ στη Navdanya, οι τοπικές οικονομίες, αλλά και ένα πολύ δυνατό κίνημα στις ΗΠΑ είναι κάτι που οι άνθρωποι μπορούν να ξεκινήσουν σήμερα. Αν δεν το κάνουν, δεν έχουν πού αλλού να στραφούν. Οι υπολογισμοί μας δείχνουν ότι παρόλο που οι πολυεθνικές έχουν τη δύναμη να βάλουν στο χέρι και την τελευταία πρώτη ύλη, έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν εργασία μόνο στο 3% της ανθρωπότητας. Δεν μπορείς να έχεις ένα σύστημα όπου το 100% των πρώτων υλών ανήκει σε 15 με 20 επιχειρήσεις και το 3% των ανθρώπων προσλαμβάνονται από αυτές για να κλέψουν τον πλούτο του πλανήτη. Οπότε πρέπει να βρούμε άλλους τρόπους για να συντηρήσουν οι άνθρωποι τους εαυτούς τους.

Δεν μπορείς να το κάνεις αυτό ατομικά. Μπορείς να ξεκινήσεις να σκέφτεσαι διαφορετικά, αλλά η δημιουργία άλλων οικονομιών και άλλων τρόπων οργάνωσης της κοινωνίας είναι συλλογικό εγχείρημα, γιατί αυτό που καταστράφηκε με την ιδιωτικοποίηση της οικονομίας ήταν η συλλογική ταυτότητα, η ταυτότητα με την οποία είμαστε συνδεδεμένοι. Όταν η Μάργκαρετ Θάτσερ λέει, «δεν υπάρχει κοινωνία, υπάρχουν μόνο άτομα», είναι μέρος του ατομικισμού της αγοράς, για να μας καταστήσει μόνους, απομονωμένους και να μας πει εντέλει ότι δεν έχουμε πουθενά να στραφούμε.

Όπως ακριβώς ο Evo Morales κατήργησε την αποκλειστικότητα στα δικαιώματα της Μητέρας Γης, η Ινδία είναι ένας πολιτισμός βασισμένος στην αναγνώριση της Γης ως ένα ζωντανό σύστημα και στήριγμά μας και στην ειρήνη με τη Γη ως υποχρέωσή μας.

Αυτή η αρχαία προσευχή αποτελεί πάντα πηγή της έμπνευσής μου. Είναι από το Bhoomi Sutra του Athara Veda. Και λέει:

Μακάρι να υπάρχει ειρήνη
με το χώρο και τους ουρανούς,
ειρήνη με την ατμόσφαιρα,
ειρήνη με τα νερά.
Μακάρι να υπάρχει ειρήνη
με τη γη.
Μακάρι να υπάρχει ειρήνη με τα βότανα, τα φυτά, τα δέντρα.
Μακάρι η ειρήνη να διαποτίζει όλα τα θεία πλάσματα.
Είθε η ειρήνη που διαποτίζει όλη τη δημιουργία
να είναι μαζί σας. ■

Αίρεση στη Βοημία:
Το πείραμα των θαβωριτών του 15ου αιώνα

Ανδρέας Κοφινάκης

Κατά τη διάρκεια του 14ου και του 15ου αιώνα εμπεδώνεται στην Ευρώπη η κρίση του φεουδαρχικού συστήματος. Πρόκειται για μία μακρά διαδικασία που είχε ξεκινήσει ήδη από πολύ νωρίς, σχεδόν από την ίδια τη γέννηση της φεουδαρχίας αμέσως μετά τις μεγάλες «βαρβαρικές» επιδρομές των πρώτων τεσσάρων αιώνων του Μεσαίωνα. Η λήξη των μεγάλων πολεμικών συγκρούσεων με την ακόλουθη εγκατάλειψη του νομαδικού τρόπου ζωής οδήγησε στη μόνιμη εγκατάσταση των φυλών και στην πρωτοφανή δημογραφική έκρηξη του ευρωπαϊκού πληθυσμού. Από τον 10ο αιώνα κι έπειτα οι ευρωπαϊκοί πληθυσμοί οργανώνονται εκ νέου γύρω από τα μεγάλα άστεα, παράλληλα με τη διατήρηση της φεουδαρχικής οργάνωσης της υπαίθρου. Οι ευρωπαϊκές πόλεις θα «ξεπηδήσουν» μέσα από το ίδιο το φεουδαρχικό σύστημα, καθώς θα συσταθούν στα μεγάλα φέουδα γύρω από τις διάσπαρτες επισκοπικές έδρες και τα κάστρα των κοσμικών ηγεμόνων. Με τη μεγάλη εμπορική ανάπτυξη του 11ου και του 12ου αιώνα, αποτέλεσμα της σχετικής ειρήνης και της δημογραφικής αύξησης, θ' αναδειχθεί και ο μελλοντικός ηγεμονικός ρόλος της ανερχόμενης αστικής τάξης. Η συσσώρευση πλούτου, χάρη στην επανεισαγωγή της νομισματικής οικονομίας, θ' αποτελέσει ίδιον τόσο του φεουδάρχη όσο και του αστού. Δίπλα σε αυτήν την εξέλιξη θα έρθει αργότερα να προστεθεί και η ατομική ιδιοκτησία, «λάφυρο» των μεγάλων αστικών εξεγέρσεων εναντίον των φεουδαρχών. Πρέπει να υπογραμμιστεί πως δεν πρόκειται για μία ενιαία στο χώρο και στο χρόνο ιστορική εξέλιξη. Αντίθετα, κάποιες περιοχές θα προπορευτούν, δημιουργώντας άριστα δείγματα προβιομηχανικού αστικού καπιταλισμού ήδη από τον 12ο αιώνα (π.χ. Φλάνδρα) ενώ σε άλλες η φεουδαρχία θα αντισταθεί σθεναρά μέχρι και τον 19ο αιώνα, με καλύτερο το παράδειγμα της Ρωσίας. Σύντομα με τη συνδρομή και της καπιταλιστικής ηθικής του προτεσταντισμού η αστική τάξη θα ιδρύσει τη δικιά της πολιτική, οικονομική αλλά και πολιτιστική ηγεμονία εντός των μεγάλων ευρωπαϊκών πόλεων, αμφισβητώντας τα πρωτεία της φεουδαρχίας.

Είναι σύνηθες και απολύτως λογικό έως ένα βαθμό, οι πρώτες ριζοσπαστικές «απαντήσεις» σε αυτήν την αστική και φεουδαρχική ηγεμονία ν' αναζητώνται στα γεγονότα και στις ιδέες που εμφανίστηκαν στα χρόνια γύρω από την Άνοιξη των Λαών του 1848 ή στη Γαλλική Επανάσταση του 1789. Αδιαμφισβήτητα ο «μακρύς 19ος αιώνας» (η περίοδος από τη Γαλλική Επανάσταση το 1789 μέχρι την κήρυξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1914) είναι η περίοδος ζύμωσης και ανάδειξης των επαναστατικών πολιτικών ιδεολογιών που ορίζουν μέχρι και το παρόν. Παρ' όλα αυτά, μπορεί ν' αναρωτηθεί κανείς κατά πόσο κάποια πρώτα ψήγματα ριζοσπαστικής πολιτικής σκέψης και κοινωνικής οργάνωσης ανιχνεύονται ήδη από την περίοδο κρίσης της φεουδαρχίας του ύστερου Μεσαίωνα. Υπήρξαν άραγε προτάσεις –έστω και σε πρωτόλειο επίπεδο– που αναγνώριζαν ή επιδίωκαν έναν διαφορετικό κοινωνικό ρόλο στο υποκείμενο από εκείνον που πρότασσε η φεουδαρχική οργάνωση; Υπήρξαν μήπως κινήματα στο μεσαιωνικό παρελθόν της Ευρώπης που να εξέφρασαν τις επιθυμίες του διογκωμένου αστικού κοινωνικού περιθωρίου; Για τον ιστορικό του Μεσαίωνα τα ερωτήματα αυτά μπορούν ν' αναζητηθούν στα *λαϊκά αιρετικά κινήματα* της περιόδου. Η σύνδεση αυτή σίγουρα ξενίζει τον νεωτερικό αναγνώστη που αντιλαμβάνεται την αίρεση και τη θεολογικά αποκλίνουσα σκέψη ως ένα ξεκάθαρα θρησκευτικό φαινόμενο. Όμως, μέχρις ότου ο οικονομικός, πολιτικός και επιστημονικός Λόγος αντικαταστήσουν το θρησκευτικό Λόγο στις ανθρώπινες κοινωνίες, η εκδήλωση της *αίρεσης* δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως ένα αυστηρά θρησκευτικό φαινόμενο αλλά αντίθετα ως ένα θεσμικό κοινωνικό φαινόμενο, που αναδείχτηκε πρωταρχικά στη θρησκεία λόγω της κεντρικής θέσης της τελευταίας στη διακυβέρνηση του ανθρώπινου Λόγου τη συγκεκριμένη ιστορική στιγμή. Γι' αυτό το λόγο δεν πρέπει να αγνοούνται οι κοινωνικές αφετηρίες της αίρεσης, που πολλές φορές οδήγησαν –κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα– στη διατύπωση ριζοσπαστικών κοινωνικών ή και πολιτικών προτάσεων.

Μία τέτοια πρόταση διατυπώθηκε στην περιοχή της Βοημίας τον 15ο αιώνα την επαύριο της εκτέλεσης ως αιρετικού του θρησκευτικού μεταρρυθμιστή Γιαν Χους το 1415. Οι διάφορες αιρετικές ομάδες που συνέχισαν να υποστηρίζουν τις θέσεις του Χους μετά και την παράδοσή του στην πυρά συνηθίζουν να ονομάζονται *Ουσίτες*. Επιτίθονταν στη διεφθαρμένη Καθολική εκκλησιαστική ιεραρχία με τις πολυτελείς κοσμικές κτήσεις και διέδιδαν την αναγκαιότητα επιστροφής της θρησκείας και της ανθρώπινης κοινωνίας σε απλούστερες μορφές. Η προπαγανδιστική τους δράση παρακινούσε το λαό της Βοημίας να επιδείξει ανυπακοή στην παπική ιεραρχία απορρίπτοντας τις εξουσιαστικές της αξιώσεις. Η δράση τους είχε ως αποτέλεσμα την εξέγερση της πλειοψηφίας του πληθυσμού της Βοημίας εναντίον της παπικής και κατ' επέκταση της αυτοκρατορικής Γερμανικής εξουσίας, οδηγώντας στις πολυετείς συγκρούσεις γνωστές ως ο Πόλεμος των Ουσιτών (1419-34). Η πλειοψηφία της αίρεσης προερχόταν από τα χαμηλά κοινωνικά αστικά στρώματα, δηλαδή τους χειρώνακτες εξειδικευμένους εργάτες, όπως οι υφαντουργοί και οι σιδηρουργοί. Το ριζοσπαστικότερο όμως κομμάτι των Ουσιτών συγκροτήθηκε γύρω από τα κατώτερα λαϊκά στρώματα· την ετερογενή μάζα εκείνων που συνέρεαν στα αστικά κέντρα ελπίζοντας να βρουν εργασία κι αντί αυτού έβρισκαν την εξαθλίωση που προκαλούσαν οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες. Ήδη τον 14ο αιώνα ο αστικός υπερπληθυσμός με τις συνέπειές του, ήταν γεγονός. Τον 15ο αιώνα η Πράγα, πρωτεύουσα της Βοημίας, διέθετε ένα πλήθος αστέγων που αποτελούνταν από περιπλανώμενους επαίτες, υπηρέτες με σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου, πόρνες, ανειδίκευτους εργάτες και κακοποιούς κάθε φύσης. Τα χρόνια πριν την εξέγερση των Ουσιτών, η μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού της Πράγας, που τότε αριθμούσε από 30.000 έως 40.000 κατοίκους, ζούσε σε αυτοσχέδιες παραγκουπόλεις και επιβίωνε με μισθούς πείνας. Η ριζοσπαστική πτέρυγα της αίρεσης θα επανδρωθεί με μέλη αυτού του αστικού προλεταριάτου. Παράλληλα θα ενισχυθεί από τους ακτήμονες και τους ανειδίκευτους εργάτες της υπαίθρου, που πολύ σύντομα έγιναν δεκτικοί στα μηνύματα ανατροπής των Ουσιτών, οι οποίοι θα «κυνηγηθούν» από τη Γερμανική Αυτοκρατορία ως ταραξίες-στασιαστές και από την Καθολική Εκκλησία ως αιρετικοί. Παρά τους διωγμούς, οι ιερείς τους συνέχισαν να κηρύττουν από τις κορυφές των λόφων της νότιας Βοημίας, συγκεντρώνοντας πλήθη κόσμου. Ανεξάρτητα από τις δογματικές ιδεοληψίες και τις χιλιαστικές προσδοκίες της αίρεσης, η εξέλιξη αυτών των συγκεντρώσεων αποδεικνύει τις κοινωνικές της προεκτάσεις. Το πλήθος εμπνευσμένο από τα αιρετικά μηνύματα ανατροπής αποφάσισε την οργάνωσή του σε μόνιμες κοινότητες –εντός και εκτός των πόλεων– που θα λειτουργούσαν »

στα πρότυπα της πρώτης χριστιανικής κοινότητας, αναδεικνύοντας τις αρχές της κοινοκτημοσύνης και της πλήρους ισότητας των μελών σε θεμέλιους λίθους του εγχειρήματός τους. Δημιούργησαν έτσι μία εμβρυονική κοινωνία έξω από το φεουδαρχικό σύστημα. Τα μέλη της θρησκόληπτης αυτής ομάδας ονομάστηκαν *Θαβωρίτες* από το βιβλικό όρος Θαβώρ.

Ο χιλιασμός των Θαβωριτών είναι κάτι παραπάνω από προφανής. Πυξίδα τους υπήρξε η πίστη στην επικείμενη έλευση της Δευτέρας Παρουσίας. Για τους Θαβωρίτες, όμως, η Δευτέρα Παρουσία σήμαινε την αποκατάσταση της *φυσικής κατάστασης* του ανθρώπου, που δεν ήταν άλλη από την απόλυτη ισότητα, φανερώνοντας έτσι τις κοινωνικές συνεκδοχές της αίρεσης. Περιγραφόταν ως μία κατάσταση απόλυτης κοινοκτημοσύνης των αγαθών, όπου θα καταργούνταν κάθε είδους ιδιωτική περιουσία, φόροι και χρέη: *«Δεν υπάρχουν δικά μου και δικά σου... όλα τα αγαθά είναι κοινά, έτσι όλοι οι άνθρωποι οφείλουν να κατέχουν τα πάντα από κοινού και κανείς να μη διαθέτει ιδιωτική περιουσία· όποιος διαθέτει ιδιωτική περιουσία διαπράττει θανάσιμο αμάρτημα»*. Σε αντίθεση με τις προγενέστερες μεσαιωνικές θεωρίες αποκήρυξης της ατομικής ιδιοκτησίας, οι Θαβωρίτες δεν περιορίστηκαν στη διάγνωση της ύπαρξης μιας προγονικής –προ της Πτώσης– φυσικής κατάστασης ισότητας, αλλά επιχείρησαν την ανασύστασή της με πρώτο βήμα την αποκατάσταση των κοινονικο-οικονομικών αδικιών που οι ίδιοι βίωναν. Στις κοινότητές τους μοιράζονταν κάθε αγαθό, ενώ απουσίαζε οποιαδήποτε μορφή ανθρώπινης εξουσίας: *«οι άνθρωποι οφείλουν να ζουν ενωμένοι σαν αδέρφια, και κανείς δεν οφείλει υποταγή στον άλλον»*. Ονειρεύονταν μία αταξική κοινωνία σε τοπικό αλλά και σε εθνικό επίπεδο. Κήρυξαν ένα είδος ταξικού πολέμου ενάντια στους πλούσιους αστούς και στους φεουδάρχες, θεωρώντας τη σφαγή των τελευταίων ως απαραίτητη προϋπόθεση για την πραγμάτωση της αταξικής κοινωνίας: *«κάθε άρχοντας, αριστοκράτης και ιππότης πρέπει να αφανιστεί και να κυνηγηθεί σαν παράνομος»*. Μάλιστα δεν ήταν τόσο ο παλιού τύπου μεσαιωνικός φεουδάρχης που συγκέντρωνε τα πυρά τους, αλλά κυρίαρχα ο πλούσιος έμπορος, ο μεγαλοϊδιοκτήτης αστικών κτημάτων και ο ανερχόμενος μεγαλοαστός. Αυτόν αναγνώριζαν ως βασική αιτία και πηγή της καταπίεσής τους. Για τα μεγάλα αστικά κέντρα, δε, τόπο της εξαθλίωσής τους, πίστευαν πως έπρεπε να καταστραφούν συθέμελα ώστε κανείς άνθρωπος να μην βιώνει την αδικία που προκαλούσαν.

Το αναρχοκομμουνιστικό κοινωνικό πείραμα των Θαβωριτών απέτυχε αρκετά σύντομα, καθώς αφ' ενός δεν στηριζόταν στην ταξική συνείδηση των μελών της αίρεσης αλλά στην ανάγκη διαφυγής τους από τα κοινωνικοοικονομικά αδιέξοδα που βίωναν, ενώ αφ' ετέρου είχε παραβλεφθεί η ανάγκη για παραγωγή. Όταν το 1420 δημιουργήθηκαν οι πρώτες κοινότητες, μεγάλα σεντούκια τοποθετήθηκαν σε κεντρικά σημεία. Εκεί πέρα εναπόθεσαν τα μέλη –όσοι από αυτούς διέθεταν– τα περιουσιακά τους στοιχεία. Όσοι κατείχαν ακίνητη περιουσία προχώρησαν στην εκποίησή της, ενώ πολλοί κατέστρεψαν συθέμελα τις οικίες τους προτού ενσωματωθούν στις κοινότητες των Θαβωριτών. Με αυτόν τον τρόπο χιλιάδες άνθρωποι από τη Βοημία και τη Μοράβια δημιούργησαν κοινοτικά ταμεία. Την ίδια στιγμή, όμως, θεώρησαν την εργασία απαξιωτική. Γι' αυτούς η εργασία αντιπροσώπευε όλα εκείνα από τα οποία προσπαθούσαν ν' αποδράσουν: τους μισθούς πείνας, την υποδούλωση στους άρχοντες και στους εμπόρους, την ανυπόληπτη κοινωνική θέση, την ανυπαρξία συμμετοχής στη διακυβέρνηση και στην πολιτική. Έτσι, ως μοναδική πηγή εσόδων διατήρησαν τα κοινοτικά ταμεία που ενισχύονταν με την είσοδο των μελών. Καθώς, όμως, αυτή με το πέρασμα του χρόνου ελαττωνόταν, μειώνονταν και τα έσοδα, ώσπου κάποια στιγμή εξαντλήθηκαν. Η λύση δόθηκε με τη νομιμοποίηση του δικαιώματος στη ληστεία των περιουσιών όλων όσων δεν ήταν Θαβωρίτες. Έτσι πολύ σύντομα μετατράπηκαν σε οικονομικούς δυνάστες των ανυπεράσπιστων όμορων αγροτικών κοινοτήτων. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε στο σταδιακό εκφυλισμό των Θαβωρίτικων ιδανικών της κοινοκτημοσύνης και της ισότητας, τα οποία παρέμειναν ζωντανά –συνδυασμένα με την ελευθεριακή σεξουαλική συμπεριφορά και την αλόγιστη χρήση τυφλής βίας– για λίγο ακόμα καιρό σε ένα μικρό εξτρεμιστικό κομμάτι, τους *Αδαμίτες*.

Παρά τη βραχύβια ύπαρξή τους –οι περισσότερες κοινότητες δεν ξεπέρασαν το έτος–, οι Θαβωρίτικες κοινότητες αναδεικνύουν την ύπαρξη μίας μάζας ανθρώπων έτοιμης να εγκαταλείψει τη φεουδαρχική και αστική οργάνωση της κοινωνίας του 15^{ου} αιώνα. Η απελπιστική οικονομική κατάσταση της πλειοψηφίας του πληθυσμού, απόρροια των ανισοτήτων που καλλιεργούνταν στις ακμάζουσες πόλεις και στη φεουδαρχική ύπαιθρο, την είχε καταστήσει δεκτική σε διδάγματα αμφισβήτησης και ανατροπής της καθεστηκυίας τάξης. Δεν πρόκειται για πολιτικό κίνημα, καθώς πέρα από τις αρχές της κοινοκτημοσύνης και της ισότητας –εμπνευσμένες πάντα από το Ευαγγέλιο– οι Θαβωρίτες δεν διατύπωσαν συγκεκριμένες πολιτικές προτάσεις, που θα αναγνώριζαν και θα αναδείκνυαν το πολιτικό υποκείμενο ως ιστορικό δρώντα. Επίσης φαίνεται πως οι περισσότεροι από αυτούς αποδέχονταν μία μορφή άτυπης ιεραρχίας εντός των κοινοτήτων τους, με επικεφαλής τούς Θαβωρίτες ιερείς, συνέπεια της κεντρικότητας του αιρετικού Λόγου στο κοινωνικό τους πείραμα. Εν τούτοις, δεν μπορεί να παραβλεφθεί το γεγονός πως, παρά την απουσία ξεκάθαρου πολιτικού λόγου, οι Βοημοί Θαβωρίτες διατύπωσαν ανατρεπτικά προτάγματα και πρότειναν μία ριζοσπαστική

–για την εποχή– μορφή κοινωνικής οργάνωσης. Ακόμα δεν πρέπει να παραβλεφθεί ο αντίκτυπος του κινήματος. Κατόρθωσαν να σπείρουν τον πανικό και την αμφιβολία στους πλούσιους και στους προνομιούχους, εκκλησιαστικούς και λαϊκούς, οι οποίοι καταλήφθηκαν από το φόβο μίας ενδεχόμενης γενικευμένης επανάστασης των φτωχών καταπιεσμένων αστικών και αγροτικών στρωμάτων, που ως στόχο θα είχε τους ίδιους και τις περιουσίες τους. Αυτοί οι φόβοι ανατροπής της κοινωνικής τάξης μπορεί να ήταν υπερβολικοί στην παρούσα φάση, καθώς όμως η Θαβωρίτικη παράδοση διαδιδόταν με το πέρασμα του χρόνου, αποκτώντας υποστηρικτές σε χώρες όπως η Γαλλία και η Ισπανία, οι ανησυχίες των εύπορων κοινωνικών στρωμάτων εντείνονταν. Με τον Πόλεμο των Χωρικών στη Γερμανία του 16ου αιώνα θα αποδεικνυόταν πως, αν και πρώιμοι, οι φόβοι αυτοί δεν ήταν εντελώς αβάσιμοι. Η αίρεση των Θαβωριτών είναι μία από τις πολλές απόπειρες των ετερόκλητων λαϊκών στρωμάτων του ύστερου μεσαίωνα να αμφισβητήσουν μέσω της αιρετικής απόκλισης και να διεκδικήσουν νέες κοινωνικές πραγματικότητες, δημιουργώντας κινήματα ανατροπής και ρήξης. ■

Ενδεικτική βιβλιογραφία άρθρου:

- **Bloch Marc**, *“Η φεουδαλική κοινωνία: η διαμόρφωση των σχέσεων εξάρτησης, οι τάξεις και η διακυβέρνηση των ανθρώπων”,* 1987, Κάλβος.
- **Canning Joseph**, *“A History of Medieval Political thought: 300-1450”,* 2005, Digital Printing.
- **Cohn Norman**, *“The Pursuit of the Millennium: Revolutionary Millenarians and Mystical Anarchists of the Middle Ages”,* 2004, Pimlico.
- **Duby Georges,** *“Μεσαιωνική Δύση: κοινωνία και ιδεολογία”,* 2003, Ε.Μ.Ν.Ε.-Μνήμων.
- **Kautsky Karl,** *“Communism in Central Europe in the time of the Reformation”*, 2010, Kessinger Publishing.
- **Kurtz R. Lester**, “The Politics of Heresy”, *The American Journal of Sociology,* τ. 88, ν. 6 (Μάϊος, 1983), σ. 1085-1115.
- **Leff Gordon**, *“Heresy in the Later Middle Ages : the relation of heterodoxy to dissent c.1250-c.1450”*, 1999, Manchester University Press.
- **Le Goff Jacques,** *“Ο πολιτισμός της Μεσαιωνικής Δύσης”*, 1991, εκδόσεις Βάνιας.
- **Mollat Michel,** *“The poor in the Middle Ages: an essay in social history”*, 1986, Yale University Press.
- **Nicholas David,** *“Η εξέλιξη του μεσαιωνικού κόσμου: κοινωνία, διακυβέρνηση και σκέψη στην Ευρώπη 312-1500”*, 1999, Μ.Ι.Ε.Τ.
- **Pirenne Henri**, *“Οι πόλεις του Μεσαίωνα”*, 2003, Βιβλιόραμα.
- **Skinner Quentin**, *“Τα θεμέλια της νεότερης πολιτικής σκέψης”,* 2005, εκδ. Αλεξάνδρεια.
- **Thompson Westfall James**, “The Development of the Idea of Social Democracy and Social Justice in the Middle Ages”, *The American Journal of Sociology*, τ. 28, ν. 5 (Μαρ., 1923), σ. 586-605.

ANONYMOUS

Ιχνηλατώντας το Πλήθος στον Κυβερνοχώρο

Αντώνης Μπρούμας

Έγιναν παγκοσμίως πρώτη είδηση το Δεκέμβρη του 2010, όταν σε απάντηση της προσπάθειας φίμωσης της οργάνωσης wikileaks από κυβερνήσεις και πολυεθνικούς κολοσσούς και της σύλληψης του εκπροσώπου της Julian Assange διεξήγαγαν γενικευμένες ψηφιακές διαμαρτυρίες υπό το όνομα «Επιχείρηση Εκδικηθείτε τον Assange». Αποτέλεσμα αυτών ήταν να πλημμυρίσουν από κίνηση και τελικά να απωλέσουν πρόσκαιρα τη λειτουργικότητά τους οι ιστότοποι των Amazon, PayPal, MasterCard, Visa και της Ελβετικής τράπεζας PostFinance, πολυεθνικών που πρωτοστάτησαν στην απόπειρα φίμωσης του wikileaks. Αποτελούν έναν από τους βασικούς λόγους για την αναβάθμιση από την CIA των κυβερνοεπιθέσεων ως δεύτερης μεγαλύτερης απειλής για την εθνική ασφάλεια των ΗΠΑ μετά το πυρηνικό ολοκαύτωμα. Εναντίον τους εξαπολύθηκε παγκόσμια επιχείρηση καταστολής σε πολλές χώρες με περισσότερους από 70 συλληφθέντες για πράξεις κυβερνοακτιβισμού. Οι ίδιοι ορκίζονται στην προάσπιση της ελεύθερης έκφρασης και ροής πληροφοριών, αυτοπροσδιορίζονται ως απλοί διαδικτυακοί χρήστες και δηλώνουν ότι δεν θα αφήσουν καμία απόπειρα λογοκρισίας από κράτη ή εταιρείες αναπάντητη. Δεν είναι άλλοι από τους Anonymous, έναν συντονισμό ομάδων και χρηστών του διαδικτύου, οι οποίοι κινητοποιούνται με βάση κοινώς αποδεκτές ιδέες και στηρίζονται στην άμεση δράση μέσω της ψηφιακής και διαδικτυακής διαμαρτυρίας. Μπορεί τα κραταιά ΜΜΕ και οι κρατικές αρχές να τους παρουσιάζουν σχεδόν ως τρομοκράτες, συγκροτούν όμως κάτι σαν συλλογική συνείδηση της παγκόσμιας κοινότητας των χρηστών του διαδικτύου, που έρχεται ως απάντηση στις επίσης παγκοσμιοποιημένες αδικίες του κυρίαρχου

συστήματος εξουσίας.

We Are Anonymous And So Are You (Είμαστε Ανώνυμοι, το Ίδιο και Συ).

Όσοι αναζητούν στους anonymous μία πολιτική συλλογικότητα με παραδοσιακούς όρους, δηλαδή με παραδεδεγμένες αρχές, πολιτικούς στόχους, μέλη και συγκεκριμένη λειτουργία, θα απογοητευτούν. Κατά δήλωσή τους ανώνυμος (anon) μπορεί να γίνει ο οποιοσδήποτε επιθυμεί να κινητοποιηθεί στη χρήση του διαδικτύου για ψηφιακή διαμαρτυρία. Ακόμη και η ονομασία «anonymous» λειτουργεί λιγότερο ως ομπρέλα οργανώσεων/ομάδων/παρεών και περισσότερο ως ετικέτα, την οποία επικολλούν κατά βούληση οι συμμετέχοντες σε κυβερνοακτιβισμούς, για να δείξουν τις κοινές ιδέες, από τις οποίες εμπνέονται. Έτσι, το κίνημα των anonymous μοιάζει περισσότερο με κουλτούρα του κυβερνοχώρου, η οποία εμπνέεται από ένα κοινό αξιακό σύστημα και έχει αποκτήσει πολιτικά χαρακτηριστικά, παρά ως πολιτική συλλογικότητα. Αυτό βέβαια το χαρακτηριστικό είναι και ένας από τους λόγους, που η καταστολή των anonymous έχει αναδειχθεί σε πρώτης τάξεως πονοκέφαλο για τις απανταχού αστυνομίες αυτού του κόσμου. Οι ίδιοι κυριολεκτούν, όταν ανταπαντούν στο κύμα συλλήψεων εναντίον τους : «Δεν μπορείτε να συλλάβετε ιδέες». Η χαλαρή αυτή ωστόσο δομή τούς αφήνει εκτεθειμένους σε ενέργειες που ηθελημένα ή μη μπορεί να διαστρεβλώνουν τους σκοπούς τους και ενδεχομένως επιτρέπουν την ευκολότερη παγίδευση ακτιβιστών από κρατικές υπηρεσίες. Εντούτοις, η κουλτούρα της άμεσης διαδικτυακής δράσης για πολιτικούς λόγους, όπως κομίζεται από τους anonymous, ήρθε για να μείνει. Η δράση τους μάλιστα δεν περιορίζεται στον κυβερνοχώρο. Έχουν διεξάγει επανειλημμένα ταυτόχρονες offline συγκεντρώσεις – διαμαρτυρίες, συνήθως ολιγομελείς, σε πολλά μέρη του πλανήτη, όπου συγκεντρώνονται κατά κανόνα με πλακάτ και μάσκες Guy Fawkes, όπως έγιναν γνωστές από το κόμικ «V for Vendetta».

We do not forgive.
We do not forget. Expect us
(Δεν Συγχωρούμε,
δεν Ξεχνάμε,
Να μας Περιμένετε).

Η ιστορία της κουλτούρας των anonymous ξεκινά το 2003 από τον ιστότοπο 4CHAN. Το είδος του ιστοτόπου αυτού ίσως βοηθά στο να γίνει αντιληπτό τι είναι οι anonymous. Πρόκειται για μία ιδιόμορφη διαδικτυακή κοινότητα μοιράσματος φωτογραφιών και συζήτησης, η οποία φτιάχτηκε το 2003 από έναν 15χρονο χρήστη με το ψευδώνυμο «moot» και ήταν αρχικά αφιερωμένη σε θέματα manga/anime. Το 4CHAN στηρίζεται στην ανώνυμη/ψευδώνυμη έκφραση, καθώς αποτελεί γενικά παραδεδεγμένη αρχή των χρηστών του ότι κανείς πρέπει να κρίνεται από το τι λέει και όχι από το ποιος είναι. Ανάμεσα στους χρήστες του παρατηρείται μία έντονα κοινή κουλτούρα έκφρασης και γραφής, η οποία χαρακτηρίζεται από χιούμορ/σάτιρα, την διακωμώδηση των κυρίαρχων ηθικών κανόνων έκφρασης και από ένα γενικότερο πνεύμα ελευθεριότητας.

Από το 2003 η ετικέτα anonymous διασπείρεται σε πολλές άλλες διαδικτυακές κοινότητες, φόρουμ, wiki, ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης, ιστοσελίδες μοιράσματος φωτογραφιών κτλ και αποκτά συγκεκριμένο περιεχόμενο. Τουτέστιν, η διάδοση της ετικέτας αυτής υποκρύπτει την αυξανόμενη δημοφιλία πολιτικών μηνυμάτων και αξιών, όπως η προστασία της ανωνυμίας στο διαδίκτυο, η ανάγκη διεύρυνσης της ελευθερίας στην διαδικτυακή έκφραση, η αντίσταση ενάντια σε κάθε μορφή λογοκρισίας και ελέγχου αλλά και η διαπάλη για την ελεύθερη ροή πληροφοριών στα νέα μέσα επικοινωνίας. Σταδιακά, η απόκληση ενός χρήστη από κάποιον άλλο ως anon(ymous) αποκτά το νόημα της παραδοχής όλων των ανωτέρω πολιτικών θέσεων και της διάθεσης για την προάσπισή τους.

Οι ψηφιακές διαμαρτυρίες των anonymous ξεκινούν το 2006, αποκτούν όμως δημοσιότητα με τις επιθέσεις κατά της Εκκλησίας της Σαϊεντολογίας το 2008 με τη μορφή κυβερνοδιαμαρτυριών (DDOS), τηλεφωνικών φαρσών και πλημμυρίδας FAX. Το 2009 σε συνεργασία με το EBAY και Ιρανούς χάκερ δημιουργούν την ιστοσελίδα Anonymous Iran με στόχο την παροχή τεχνολογικών πόρων και υποστήριξης προς τους Ιρανούς πολίτες αλλά και τη διάδοση πληροφοριών για τα τεκταινόμενα στο Ιράν. Το 2010 – 2011 όμως οι anonymous κλιμακώνουν τις διαμαρτυρίες τους τόσο για το wikileaks όσο και για ζητήματα διανοητικής ιδιοκτησίας, ενώ παρατηρείται μία διεύρυνση της παρέμβασης του κινήματος για ζητήματα σε συγκεκριμένες χώρες, όπως στις κινητοποιήσεις τους ενάντια στην εγκαθίδρυση τεχνολογιών φιλτραρίσματος από το τουρκικό κράτος στους εγχώριους παρόχους πρόσβασης στο διαδίκτυο. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι κινητοποιήσεις τους έχουν πολιτικά αίτια »

και μηνύματα. Όπως αναφέρουν, «υποστηρίζουμε την ελεύθερη ροή της πληροφορίας …… αυτό καθιστά απαραίτητη την ελεύθερη έκφραση στο Διαδίκτυο, στη δημοσιογραφία, στους δημοσιογράφους και στους πολίτες όλου του κόσμου», «είμαστε ενάντια σε οποιονδήποτε υποστηρίζει τη λογοκρισία …… είμαστε ενάντια σε κάθε οντότητα που εργάζεται για την υποβάθμιση της ελεύθερης έκφρασης ή/και της ελεύθερης ροής πληροφοριών». 'Η, «(ο)ι anonymous δεν είμαστε ομάδα χάκερ. Είμαστε μέσοι πολίτες του διαδικτύου και το κίνητρό μας είναι ένα συλλογικό αίσθημα ασφυξίας για όλες τις μικρές και μεγάλες αδικίες που βιώνουμε κάθε μέρα».

Τα συμπεράσματα για το φαινόμενο των anonymous μπορεί να αποκλίνουν σημαντικά. Το σίγουρο είναι όμως πως αποτελούν μαζικό και «από τα κάτω» πολιτικό κίνημα παγκόσμιας σύνθεσης και εμβέλειας, που δημιουργεί νέα δεδομένα για την κοινωνία της πληροφορίας.

We are Legion
(Είμαστε Πλήθος).

Η ακτιβιστική δράση των anonymous ακολουθεί συγκεκριμένα μοτίβα. Συνήθως, επιλέγεται ένας στόχος και ένας τρόπος διαμαρτυρίας και στη συνέχεια απευθύνεται ανοιχτό διαδικτυακό κάλεσμα για την εκτέλεσή του. Γι' αυτό τον λόγο κάθε δράση λαμβάνει την ονομασία «επιχείρηση» και μία ειδικότερη ονομασία, συνήθως με έντονα σατυρικό χαρακτήρα, όπως «titstorm» (θύελλα βυζιών), σατιρίζοντας τις επιχειρήσεις στρατών και μυστικών υπηρεσιών. Είναι άλλωστε εκπεφρασμένη θέση των anonymous ότι αντιμετωπίζουν τις δράσεις τους ως χαβαλέ, θέλοντας έτσι όμως να αναδείξουν με αμφίσημο τρόπο τον σοβαρό πολιτικό τους χαρακτήρα.

Δομές επικοινωνίας και συνεύρεσης των anonymous, όπου συναποφασίζονται οι δράσεις τους, αποτελούν, πέρα από τις προαναφερόμενες ιστοσελίδες και φόρουμ, διάφορα εργαλεία άμεσης επικοινωνίας (IRC) και επιγραμμικής συνεργασίας (wiki). Με τους anonymous συντονίζονται κατά καιρούς ή συνεργάζονται με χαλαρούς δεσμούς και διάφορες συλλογικότητες και ομάδες χάκερ, όπως τα chaos computer club και peoples liberation front. Η δε υποομάδα anonops παρέχει στο κίνημα τα εργαλεία επικοινωνίας και γενικότερης τεχνολογικής υποστήριξης, ενώ αναλαμβάνει κατά βάση και τις προς τα έξω (μμε) επικοινωνίες.

Το γεγονός πως οι anonymous συγκροτούνται ως υποκείμενο δράσης περισσότερο γύρω από μία πολιτική ταυτότητα και διαδικτυακή κουλτούρα παρά μέσω κάποιας μορφής οργάνωσης, τους προσδίδει μία ιδιαίτερα ευέλικτη και αποκεντρωμένη δικτυακή δομή. Αρκεί η γενική συμφωνία για μία ακτιβιστική ενέργεια, ώστε να συντονιστούν διάφοροι κόμβοι του δικτύου προς την κατεύθυνση της εκτέλεσής της. Αν δε κάποιοι κόμβοι δεν συμφωνούν, απλώς δεν λαμβάνουν μέρος στην κινητοποίηση. Όπως λένε, «έχουμε μία πολύ χαλαρή και αποκεντρωμένη δομή οργάνωσης που λειτουργεί στη βάση ιδεών παρά εντολών». Έτσι, το κίνημα των anonymous μπορεί να συγκροτείται ως πολιτικό υποκείμενο ικανό προς δράση, αλλά να διατηρεί την πολλαπλότητα και τη διαφορετικότητα των μερικότερων στοιχείων που το απαρτίζουν.

Όταν το 2004 οι Hardt, Negri έγραφαν το «Πλήθος», το δεύτερο μέρος της μακρόπνοης τριλογίας τους, που ξεκίνησε με την «Αυτοκρατορία» (2000) και ολοκληρώθηκε με το «CommonWealth» (2009), δεν θα μπορούσαν να είχαν ακούσει για τους anonymous. Ωστόσο, φωτογράφισαν με τον πιο γλαφυρό τρόπο την ανάδυση νέων πολιτικών υποκειμένων, όπως οι anonymous, που θα συντονίζονται μέσα από την πολλαπλότητά τους για τη ριζοσπαστική δημοκρατική κοινωνική αλλαγή. «We are Legion», δηλαδή είμαστε πλήθος ανθρώπων/διαφορετικοτήτων/ιδεών/απόψεων απαντούν οι anonymous, οργανώνοντας την πολλαπλότητά τους ώστε να ισορροπεί ανάμεσα στην ικανότητα πολιτικής δράσης και στην διατήρηση της διαφορετικότητας κάθε κόμβου του δικτύου τους.

Υστερόγραφο – Μεταλλάσσοντας την Κυριαρχία

Μία από τις πιο εμπνευσμένες θέσεις της Ιταλικής Αυτονομίας είναι αυτή σύμφωνα με την οποία οι μεταλλάξεις του κεφαλαίου είναι αποτέλεσμα της αντίστασης της εργασίας. Αν οι μαρξιστές ως καλοί οικονομιστές (και ας σχίζουν μερικοί τα ιμάτιά τους περί του αντιθέτου) έχουν ως βασικό τους εργαλείο την πολιτική οικονομία, για την αντιεξουσιαστική σκέψη το βασικό εργαλείο για την ανάλυση του κόσμου είναι η ανατομία των σχέσεων και των συσχετισμών εξουσίας.

Οι anonymous είναι επικίνδυνοι για την κυριαρχία, όχι γιατί δήθεν προξενούν ιδιαίτερη υλική ζημία στις κυρίαρχες δομές εξουσίας, αλλά επειδή, πρώτον, anonymous είμαστε εν δυνάμει όλοι μας και, δεύτερον, επειδή η χρήση του διαδικτύου πρέπει πάση θυσία να περιοριστεί στην υλική κατανάλωση και στη διάδοση

των αξιών του καπιταλιστικού τρόπου ζωής. Συνεπώς, οποιαδήποτε τήρηση της κυρίαρχης τάξης στην κοινωνία της πληροφορίας περνά μέσα από την ποινικοποίηση της πολιτικής χρήσης του διαδικτύου, είτε αυτή αφορά άμεση δράση είτε διάδοση πολιτικών μηνυμάτων επικίνδυνων για την ελεύθερη ροή του εμπορεύματος.

Η δράση των anonymous κομίζει ένα μήνυμα πολιτικής δραστηριοποίησης στον μέσο χρήστη του διαδικτύου, ένα μήνυμα που σε συνδυασμό με το παράπλευρο μήνυμα της οριζοντίωσης των δικτύων αντίστασης ενδέχεται να αποτελέσει ασύμμετρη απειλή για τους ιεραρχικά διαρθρωμένους κατασταλτικούς μηχανισμούς των κρατών και των εταιρειών απανταχού της γης. Αν η δράση των anonymous γενικευτεί, θα είναι σαν να πολεμά μία αρκούδα ένα σμήνος μελισσών.

Ωστόσο, στην εποχή μας η καταστολή παίρνει και αυτή την οργανωτική μορφή παγκόσμιων δικτύων, προκειμένου να ανταπεξέλθει στην παγκοσμιοποιημένη αντίσταση των από κάτω.

Μέσω διακρατικών οργανισμών (πχ ΝΑΤΟ), διεθνών αστυνομιών (πχ. Interpol, Europol), συνεργαζόμενων μυστικών υπηρεσιών (πχ CIA, M15), διεθνοποιημένων βάσεων δεδομένων (SIS, Συμφωνίες κρατών μελών – ΕΕ – ΗΠΑ) οι εντολές της καταστολής μπορούν να διαδίδονται ταχύτατα μέσα από δίκτυα πληροφοριών και συνεργασίας ανάμεσα στις εθνικές αστυνομικές αρχές, ώστε να κινητοποιούν μέχρι και το τελευταίο γρανάζι καταστολής. Όπως απέδειξε η δριμεία παγκόσμια αντεπίθεση καταστολής προς τους anonymous, που εκτυλίχθηκε με κινηματογραφικό τρόπο σε δεκάδες χώρες και είχε ως αποτέλεσμα δεκάδες συλλήψεις, τα κράτη έχουν την ικανότητα να μεταλλάσσονται και να υιοθετούν δικτυωμένες μορφές καταστολής απέναντι στο πλήθος. Σε εμάς τους χρήστες μένει να γενικεύσουμε την αντίσταση σε κάθε μικρή και μεγάλη αδικία και να πολιτικοποιήσουμε με κάθε τρόπο την καθημερινή χρήση του διαδικτύου. ■

Η ΤΕΧΝΗ ΜΕ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Δημήτρης Κωνσταντίνου

Μέρος Α΄: ***Φωτεινή Σιωπηλή Στάσις***

Κάθε ορθολογική προσπάθεια προσέγγισης και εξερεύνησης της βαθύτερης ουσίας της τέχνης μπορεί να είναι ελλειμματική ή ακόμη και καταστροφική, επειδή προσπαθούμε με τη χοντροκοπιά της λογικής ν' αγγίξουμε το τόσο εύθραυστο προϊόν του φαντασίας· ωστόσο, γίνεται ιδιαίτερα διαφωτιστική αν πάνω στον καμβά της λογικής μας αφήσουμε τους καλλιτέχνες να μας παραστήσουν την πράξη δημιουργίας όπως τη βλέπουν οι ίδιοι. Μέσα από τις γραμμές αυτές, και αναγκαστικά σε πολλές συνέχειες, θα προσπαθήσουμε να δούμε την *τέχνη με τα μάτια της τέχνης*, έχοντας κεντρικά σημεία αναφοράς τους δύο πιο εμβληματικούς λογοτέχνες του 20ου αιώνα, τον Τζέιμς Τζόυς και τον Μαρσέλ Προυστ, από τα έργα των οποίων, παραφράζοντας ελαφρά τον Τ. Σ. Έλιοτ, «κανείς μας δεν μπορεί να ξεφύγει.»

Ξεκινώντας το ταξίδι μας στα δαιδαλώδη μονοπάτια της βαθιά καλλιεργημένης σκέψης του Τζόυς, αρχίζει ν' αποκρυσταλλώνεται μέσα μας η απάντηση στο ερώτημα τι είναι τέχνη. Όπως αναφέρει ο συγγραφέας δια στόματος Στήβεν στο *Πορτραίτο του Καλλιτέχνη σε Νεαρά Ηλικία*, «τέχνη είναι η ανθρώπινη διάταξη αισθητού ή διανοητικού υλικού για αισθητικούς σκοπούς… Η ομορφιά, όμως, που εκφράζεται από τον καλλιτέχνη δεν είναι αυτή που ξυπνά μέσα μας ένα συναίσθημα κινητικό ή μια αίσθηση μόνο σωματική (όπως ο πόθος ή η φρίκη των πορνογραφικών ή διδακτικών έργων που είναι σωματικά αντανακλαστικά και μας παρακινούν να κατακτήσουμε ή ν' αποδράσουμε από κάτι). Αντίθετα, ξυπνάει, ή οφείλει να ξυπνάει, ή προκαλεί, ή οφείλει να προκαλεί μια *αισθητική στάσις* (ελληνικά στο πρωτότυπο), έναν ιδεατό οίκτο ή έναν ιδεατό τρόμο, μια στάσις που εκπορεύεται, επιμηκύνεται και τελικά διαλύεται απ' αυτό που αποκαλώ ρυθμό της ομορφιάς.»

Αλλά πώς ορίζεται η ομορφιά; Ο Στήβεν επικαλείται τον ορισμό του Θωμά Ακινάτη: «όμορφο είναι αυτό που *η πρόσληψή του* μας ευχαριστεί», δηλαδή όμορφο είναι ότι μας αρέσει, και δέχεται κατάμουτρα την ειρωνεία ενός ιερέα: «Αυτή η φωτιά εμπρός μας θα είναι ευχάριστη στο μάτι. Θα είναι επομένως κι όμορφη;»
– «Στο βαθμό που προσλαμβάνεται από τα μάτια, το οποίο εδώ σημαίνει με την αισθητική νόηση, θα είναι όμορφη… Στο βαθμό που ικανοποιεί το ζώο που λαχταράει ζεστασιά είναι ένα αγαθό, ένα πρακτικό καλό. Στην κόλαση, ωστόσο, είναι κάτι σατανικό.» Και παρακάτω διασαφηνίζει ακόμη περισσότερο την έννοια της ομορφιάς: «… η αλήθεια και η ομορφιά είναι συγγενικές. Η αλήθεια γίνεται ορατή από εκείνη τη νόηση που γοητεύεται από τις πιο ικανοποιητικές σχέσεις του νοητού· η ομορφιά γίνεται ορατή από εκείνη τη φαντασία που γοητεύεται από τις πιο ικανοποιητικές σχέσεις του αισθητού… Το πρώτο βήμα προς την έννοια της ομορφιάς είναι να κατανοήσουμε τη δομή και το πεδίο της φαντασίας, να καταλάβουμε την ίδια την πράξη της αισθητικής πρόσληψης.» Αυτό, σύμφωνα με τον Τζόυς, μας βοηθάει να καταλάβουμε γιατί η ιδανική γυναικεία ομορφιά, για παράδειγμα, είχε διαφορετική μορφή στους Έλληνες, τους Τούρκους, τους Κινέζους, τους Κόπτες και τους Οττεντότους. «Παρόλο που το ίδιο αντικείμενο μπορεί να μη φαίνεται όμορφο σε όλους τους ανθρώπους, όλοι οι άνθρωποι που θαυμάζουν ένα όμορφο αντικείμενο βρίσκουν σ' αυτό ορισμένες αισθητικές σχέσεις που ικανοποιούν και συμπίπτουν με τα στάδια κάθε αισθητικής πρόσληψης. Αυτές οι σχέσεις του αισθητού, ορατές σ' εσένα μέσω μιας μορφής και σε μένα μέσω άλλης, πρέπει επομένως να είναι τα αναγκαία χαρακτηριστικά της ομορφιάς.»

Σύμφωνα με το Θωμά Ακινάτη, τρία χαρακτηριστικά ορίζουν την ομορφιά*: ακεραιότητα, αρμονία, διαύγεια*, που, κατά τον Τζόυς, συμπίπτουν με τις πιο ικανοποιητικές σχέσεις του αισθητού και κατ' επέκταση με τα στάδια πρόσληψης αλλά και σύλληψης του έργου τέχνης. Κι επειδή ο σκοπός της τέχνης είναι αισθητικός,

ΣΚΙΤΣΟ: John Coulthart

αποτελεί το μοναδικό ανθρώπινο μέσο αποτύπωσης και κοινωνίας της ομορφιάς, κανένα πραγματικό έργο τέχνης δεν μπορεί να ξεφύγει από αυτά τα τρία κριτήρια: πρέπει να είναι ένας ακέραιος κόσμος από μόνο του, να ενώνονται ερωτικά τα μέρη του και να συντελούν αρμονικά το όλον, να προκαλεί έκσταση η καθαρότητα της τελικής αποκάλυψης του Είναι του.

Σύμφωνα με τα στάδια του Τζόυς, αφού κάνουμε τη σύνθεση της άμεσης αισθητικής εικόνας, νιώσουμε πως είναι ένα πράγμα μέσω της ακεραιότητάς της, μετά αναλύουμε την πρόσληψη αυτή και καταλαβαίνουμε το ρυθμό της δομής της, πως είναι ένα κάποιο πράγμα, «σύνθετο, πολλαπλό, διαιρετό, διακριτό, αποτελούμενο εκ των μερών του, αποτέλεσμα και σύνολο των μερών του, σε αρμονία.» Τελικά, αφού το μυαλό μας έχει ακινητοποιηθεί από την ακεραιότητα και μαγευτεί από την αρμονία της αισθητικής εικόνας, καταλήγει στην κατάσταση της διαύγασης, της «φωτεινής σιωπηλής στάσεως», της αποκάλυψης του Είναι της αισθητικής εμπειρίας, ότι «είναι αυτό που είναι και τίποτε άλλο». «Αυτό το ανώτερο χαρακτηριστικό βιώνεται από τον καλλιτέχνη, όταν »

η αισθητική εικόνα συλλαμβάνεται για πρώτη φορά στη φαντασία του. Μια διανοητική κατάσταση όπου το μυαλό του καλλιτέχνη μοιάζει, σύμφωνα με τον Σέλεϊ, με πυρωμένο κάρβουνο που σβήνει.» Είναι η πρωταρχική στιγμή που το αισθητό μεταμορφώνεται σε λόγο, η στιγμή που το έργο αποκτάει τη μοναδική αύρα του και ο καλλιτέχνης γίνεται Δημιουργός: παράγει κάτι που δεν υπήρχε πριν. Είναι η στιγμή της γέννησης του καινούριου.

Η τέχνη δεν μπορεί παρά να είναι το αντίθετο του μηρυκασμού και της κοινοτοπίας. Αποκτάει νόημα ως μοναδικότητα, ως εξωτερίκευση ενός ακέραιου θραύσματος υποκειμενικού, ασυνείδητου κόσμου που αναδύεται από τα βάθη μίας ανθρώπινης ψυχής αποκτώντας μορφή. Είναι η μορφή της ατομικότητας. Είναι η πρωτοτυπία μέσα μας. Περιγράφοντας τα εφηβικά χρόνια του Μαρσέλ, ο Προυστ στο «Αναζητώντας το Χαμένο Χρόνο» ορίζει τη σχέση της πρωτοτυπίας με τον άνθρωπο και το χρόνο, με αφορμή ένα μουσικό έργο:

«Στη σονάτα του Βεντέιγ, οι ομορφιές που ανακαλύπτεις πρώτα είναι αυτές που πρώτα θα τις βαρεθείς και ίσως για τον ίδιο λόγο: επειδή διαφέρουν λιγότερο απ' ό,τι γνώριζες από πριν. Όταν όμως αυτές απομακρυνθούν, μας απομένει ν' αγαπήσουμε μια κάποια φράση που η διάταξή της, υπερβολικά νεοτερική για να προσφέρει στη σκέψη μας άλλο από σύγχυση, μας την είχε κάνει αδιόρατη και την είχε διατηρήσει άθιχτη· τότε, εκείνη η φράση που περνούσαμε μπροστά της κάθε μέρα δίχως να το ξέρουμε και που είχε μείνει κρυμμένη, που με τη δύναμη της ομορφιάς της και μόνο είχε γίνει αόρατη κι είχε παραμείνει άγνωστη, εκείνη μας πλησιάζει τελευταία. Αλλά και τελευταία θα την εγκαταλείψουμε. Και θα την αγαπήσουμε περισσότερο καιρό από τις άλλες γιατί μας χρειάστηκε περισσότερος καιρός για να την αγαπήσουμε. Αυτός ο χρόνος, άλλωστε, που χρειάζεται ένα άτομο –όπως τον χρειάστηκα εγώ απέναντι σ' αυτή τη Σονάτα– για να εισχωρήσει σ' ένα έργο κάπως βαθύ, δεν είναι παρά η σύντμηση και ίσως το σύμβολο απ' αυτά τα χρόνια, αυτούς τους αιώνες κάποτε, που κυλούν πριν μπορέσει το κοινό ν' αγαπήσει ένα αριστούργημα πραγματικά καινούριο. Κι έτσι, για να μη νιώσει την αδιαφορία του πλήθους, μια μεγαλοφυία αναλογίζεται ίσως πως, καθώς λείπει από τους σύγχρονους η απαραίτητη απόσταση, τα έργα τα γραμμένα για τον αυριανό κόσμο θα 'πρεπε να διαβάζονται μόνο απ' αυτόν, γιατί είναι σαν ορισμένους πίνακες ζωγραφικής που τους κρίνεις άσχημα αν τους κοιτάξεις από πολύ κοντά. Στην πραγματικότητα όμως κάθε άνανδρη προφύλαξη για ν' αποφύγεις τις λαθεμένες κρίσεις είναι περιττή, αυτές δεν αποφεύγονται. Αν το έργο μια μεγαλοφυίας δύσκολα προκαλεί αμέσως το θαυμασμό, είναι γιατί αυτός που το 'γραψε ξεφεύγει από το συνηθισμένο μέτρο, είναι γιατί λίγοι του μοιάζουν. Μόνο το ίδιο το έργο, γονιμοποιώντας τα λιγοστά πνεύματα που είναι σε θέση να το καταλάβουν, θα τα κάνει ν' απλωθούν, να πολλαπλασιαστούν. Είναι τα ίδια τα κουαρτέτα του Μπετόβεν (αριθμός 12, 13, 14 και 15) που χρειάστηκαν πενήντα χρόνια για να κάνουν να γεννηθεί, για να μεγαλώσουν το κοινό των κουαρτέτων του Μπετόβεν, πραγματοποιώντας έτσι όπως όλα τ' αριστουργήματα μια πρόοδο, αν όχι στην αξία των καλλιτεχνών, τουλάχιστον στην κοινωνία του πνεύματος, που την αποτελούν σήμερα σε μεγάλο αριθμό αυτοί που δεν υπήρχαν όταν πρωτοφάνηκε το αριστούργημα, δηλαδή άνθρωποι σε θέση να το αγαπήσουν… Γι' αυτό πρέπει ο καλλιτέχνης –κι αυτό είχε κάνει ο Βεντέιγ– αν θέλει το έργο του να μπορέσει ν' ακολουθήσει το δρόμο του, να το εκσφενδονίσει εκεί όπου υπάρχει αρκετό βάθος, καταμεσής στο μακρινό μέλλον.»

Αυτή η διάσταση της πρωτοτυπίας και η σχέση του έργου τέχνης και του δημιουργού με το χρόνο και τους συγκαιρινούς του, φέρνει στο νου το ευαίσθητο ζήτημα της στρατευμένης τέχνης. Αν για τα ζητήματα της αισθητικής και της πρωτοτυπίας έχουν αναπτυχθεί θεωρίες που συγκλίνουν στα συμπεράσματά τους, αντίθετα η σχέση της τέχνης με το υπάρχον στο πεδίο της πολιτικής παραμένει ακανθώδης. Τα ολοκληρωτικά καθεστώτα του παρελθόντος και του μιντιακού παρόντος είδαν την τέχνη ως μέσο προπαγάνδας, πολλοί επαναστάτες καλλιτέχνες ζήτησαν ν' αλλάξουν τον κόσμο με την τέχνη τους και πολλοί κοινωνικά ευαίσθητοι άνθρωποι κατηγόρησαν εκείνους που λένε ότι κάνουν τέχνη για την τέχνη. Η θέση του Μίλαν Κούντερα πάνω στο ζήτημα είναι κατηγορηματική: «… Αν, αντί για την αναζήτηση "του ποιήματος", του κρυμμένου "κάπου εκεί πίσω", ο ποιητής "αναλαμβάνει την ευθύνη" να υπηρετήσει μια αλήθεια εκ των προτέρων γνωστή, η οποία προσφέρεται αφ' εαυτής και βρίσκεται "εκεί μπροστά", αποποιείται την ίδια την αποστολή της ποίησης. Και λίγο ενδιαφέρει αν η προκατασκευασμένη αλήθεια ονομάζεται επανάσταση ή αμφισβήτηση, χριστιανική πίστη ή αθεϊσμός, αν είναι περισσότερο ή λιγότερο δίκαιη. Ο ποιητής, στην υπηρεσία μιας άλλης αλήθειας από εκείνη που χρειάζεται *ν' ανακαλυφθεί* (η οποία είναι *θάμπωμα*), είναι ένας ψεύτικος ποιητής.» Για το λόγο αυτό θεωρεί ότι «η τεράστια κοινωνική, πολιτική, "προφητική" εμβέλεια των μυθιστορημάτων του Κάφκα έγκειται ακριβώς στη "μη συμμετοχή τους", δηλαδή στην απόλυτη αυτονομία τους σε σχέση με όλα τα πολιτικά προγράμματα, τις ιδεολογικές αρχές, τις μελλοντολογικές προγνώσεις.»

Πράγματι, η τέχνη είναι ερώτηση και όχι απάντηση. Η τέχνη είναι αμφισβητίας και όχι ψιμυθιολόγος δογμάτων. Σκοπός της είναι ν' αποτυπώνει τις αποχρώσεις στη ζωή, αλλά και τις αντιφάσεις που μας φοβίζουν, να διαρρηγνύει τα στεγανά και να παρακινεί το δέκτη να παίξει το ρόλο της σύνθεσης και της απόφασης. Σκοπός της τέχνης είναι να θέτει ερωτήματα που πηγαίνουν την ύπαρξη όχι προς τα εμπρός ή προς τα πίσω στο χρόνο, αλλά που την εξυψώνουν κάθετα, προκαλώντας ρωγμή στη μέχρι τότε γραμμική κατεύθυνση του υποκειμενικού της χρόνου. Έτσι κι αλλιώς, η πολιτική στάση στον πυρήνα της έχει τελικά δύο μορφές: ή θα καθοδηγείται από δόγματα και ιδεολογίες, κουρνιάζοντας φοβισμένη και άτολμη στη δηλητηριώδη ασφάλεια των στερεότυπων και προκαταλήψεων ή θα θεμελιώνεται στην ανθρώπινη κρίση που δεν φοβάται τις αντιφάσεις, αμφισβητεί, αναζητάει, παίζει, συνθέτει και αποφασίζει. Μόνο με αυτή την έννοια η τέχνη, στη βαθιά της ουσία, είναι στάση πολιτική· δεν επιβάλει τον προορισμό, αλλά μας δείχνει το δρόμο. ■

Marcel Proust

James Joyce

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- *Αναζητώντας το χαμένο χρόνο,* Μαρσέλ Προυστ, μετ. Παύλος Ζάννας, Εκδόσεις Εστία & Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών.
- *Οδυσσέας,* Τζέιμς Τζόυς, μετ. Σωκράτης Καψάσκης, Εκδόσεις Κέδρος.
- *Πορτραίτο του Καλλιτέχνη σε νεαρά ηλικία*, Τζέιμς Τζόυς, μετ. Άρης Μπερλής, Εκδόσεις Πατάκη.
- *Ulysses, Οδηγός Ανάγνωσης,* Άρης Μαραγκόπουλος, Εκδόσεις Τόπος.
- *Η τέχνη του μυθιστορήματος*, Μίλαν Κούντερα, μετ. Φίλιππος Δρακονταειδής, Εκδόσεις Εστία.

Underground 2

Michael Snow και Στούντιο Bela Balazs

Γιάννης Ακτήμωνας

Στο προηγούμενο τεύχος στάθηκα σε μια πιο γενική πρώτη παρουσίαση αυτού που ήταν το underground cinema σαν μια γενικότερη ματιά αλλά κυρίως μέσα από το πρίσμα του κινηματογραφικού μέσου και των πλέον προωθημένων παρελθοντικών στιγμών του. Αναπόφευκτα εστίασα σε συγκεκριμένες τάσεις και ρεύματα, έτσι όπως είναι περισσότερο γνωστά στο σχετικά εξειδικευμένο κοινό, που βρίσκεται στα όρια ανάμεσα στην αισθητική «πρωτοπορία», αλλά και την αντικουλτούρα με όλα τα κοινά στοιχεία που αυτό προϋποθέτει δίπλα στις δεδομένες, εξαιτίας και του ριζοσπαστικού πολιτικού προσανατολισμού της αντικουλτούρας, διαφορές.

Νομίζω πως σε αυτό το δεύτερο κομμάτι αυτής της σειράς κειμένων που αναφέρονται στο παρόν και στο παρελθόν του underground ως συνολικού ρεύματος, εξέχουσα είναι η παρουσία του ιδιαίτερου δημιουργού που εγώ τουλάχιστον βρίσκω στο έργο του Καναδού Μάικλ Σνόου, δίπλα όμως σε μια εξαιρετικά σύντομη αλλά αναπόφευκτη αναφορά στη μεγαλειώδη πολυμορφία της ανατολικής σχολής δημιουργών, όπου σε πολλές περιπτώσεις και ενώ είχαν σε αντίθεση με αμερικάνους ή βρετανούς δημιουργούς πολύ λιγότερη ελευθερία κινήσεων στα πλαίσια των ολοκληρωτισμών του γραφειοκρατικού σοσιαλισμού, κατάφερναν να αξιοποιούν με πρωτοτυπία και ιδιαίτερες ματιές, κάθε «ρωγμή» που η εκεί καθημερινή πραγματικότητα θα μπορούσε να δώσει, δίνοντας κομψοτεχνήματα σε πολλές περιπτώσεις αξεπέραστα αν και όχι ιδιαίτερα γνωστά στο δυτικό κοινό ακόμα και σήμερα.

Η περίπτωση του Σνόου

Κινηματογραφιστής, εικαστικός αλλά και μουσικός ο Σνόου, άνοιξε ειδικά στα τέλη της δεκαετίας του '60, μια ολόκληρη νέα συζήτηση πάνω στο ύφος του πειραματικού και πρωτοποριακού κινηματογράφου αλλά και της αισθητικής της αντικουλτούρας, παρά το ότι ο ίδιος ποτέ δεν αποτέλεσε και κομμάτι των υπόλοιπων αναζητήσεων του ολιστικού και επαναστατικού αυτού ρεύματος που είχε αγγίξει σαν μια διάχυτη μοντέρνα αναγέννηση κάθε κομμάτι της πολιτιστικής, κοινωνικής και πνευματικής ζωής για σχεδόν δύο δεκαετίες. Πέραν όλων των υπόλοιπων δραστηριοτήτων του, η θεωρία και η πρακτική αυτού που ονομάστηκε δομικός κινηματογράφος, και που εμφανίστηκε σαν σύνθεση αλλά και αντίδραση απέναντι στη διαφαίνουσα τότε νέα πολυπλοκότητα των τότε νεότερων καλλιτεχνών όπως η Μάγια Ντέρεν, ήταν σε σημαντικό βαθμό κομμάτι του κινηματογραφικού προβληματισμού του. Ο χώρος μας είναι ελάχιστος, αλλά αναφερόμενοι στα δύο κορυφαία του έργα, τα «wavelength» και «la region central», μπορούμε να κατανοήσουμε έστω και φευγαλέα την κορυφαία αισθητική τομή που προσέφερε ως δημιουργός, στη ματιά μιας ολόκληρης γενιάς οπτικών ριζοσπαστών. Στο wavelength έχουμε τέσσερα στιγμιότυπα σε ένα δωμάτιο που θα μπορούσε να είναι ένα ονειρικό ακίνητο ζουμ σαν την κάμερα που το βλέπει, 5 πρόσωπα με ενορχηστρώτρια των τεσσάρων σκηνών μια γυναίκα εμφανίζονται στην αλληλουχία αυτής της μη δράσης, και μάλιστα ένας από αυτούς καθώς μπαίνει στο κάδρο πεθαίνει ξαφνικά χωρίς να δίνεται καμία αιτιολογία, ο φωτισμός αλλάζει ελάχιστα σε μια μινιμαλιστική αφαιρετική αποθέωση διάρκειας 45 λεπτών. Είναι αφήγηση αυτό που έχουμε παρακολουθήσει; Και ναι και όχι, περισσότερο είναι μια αφήγηση που δεν έχει να κάνει με την εξιστόρηση κάποιου συμβάντος αλλά με ένα καθαυτό σχόλιο πάνω στην καταγραφική, οπτική και χρονική δυνατότητα του ίδιου του κινηματογραφικού μέσου.

Η περίπτωση του δεύτερου φιλμ, La region central, προχωράει τα πράγματα ακόμα πιο πέρα καθώς, σαν ένας σύγχρονος Τζίγκα Βέρτωφ, ο Σνόου τοποθετεί ένα μηχάνημα με ένα ρομποτικό βραχίονα σε κάποια προεξοχή των βουνών του Κεμπέκ, στέλνοντάς μας σε ένα τρίωρο ταξίδι οπτικοακουστικής καταγραφής των εικόνων του

Michael Snow Wavelength (1967)

Michael Snow, «The Central Region», 1970

τοπίου πότε με ταχύτητα πότε λιγότερο γρήγορα και σε απόλυτη ενότητα με την εμπειρία του ήχου. Εδώ μιλάμε πλέον για την ίδια τη δομή της σύνθεσης και της προβολής του κινηματογραφικού χρόνου μέσα από τους δικούς του κανόνες αλλά και ταυτόχρονα για την απουσία του δημιουργού σκηνοθέτη τη στιγμή της καταγραφής, πέρα από την κατασκευή του μέσου που θα χρησιμοποιούταν για την κινηματογράφηση αλλά και αργότερα της διαδικασίας του editing, καθώς όταν είχε ολοκληρωθεί η ταινία υπήρχε ήδη ένα συνεχόμενο υλικό 24 ωρών.

Έτσι, η απουσία πέρα από το πριν και το μετά της εμφάνισης του ανθρώπινου παράγοντα, οδηγεί σε συλλήψεις και ενατενίσεις γύρω από την ίδια την ενσωμάτωση του τεχνικού κομματιού, μέσα στην ευρύτερη ambience της φύσης. Εδώ ο Σνόου στέλνει ένα υπέροχο μείγμα ευφυούς χρήσης της τεχνολογίας κατευθείαν στο αναζητόν συνειδησιακό του θεατή και συνθέτοντάς την ευθέως με την παραγωγή της κινηματογραφικής γραφής αλλά και το ηχητικό περιβάλλον σε διαλεκτική σχέση με τα στοιχεία των πλαστικών τεχνών.

Η περίπτωση του στούντιο Μπέλα Μπάλαζ

Στην ανατολική Ευρώπη, από την άλλη πλευρά, η Ουγγαρία ήταν μια χώρα που δεν θα την έλεγε κανείς και την πλέον φιλελεύθερη από τις πρόσφατα τότε προσαρτησθείσες χώρες στο στρατόπεδο του υπαρκτού σοσιαλισμού, τουλάχιστον έως το 1956. Εκεί βρέθηκε μετά από το σχετικό άνοιγμα που ακολούθησε η ηγεσία Καντάρ το '59, και έχοντας υπόψη τα πολύ αιματηρά γεγονότα που είχαν συμβεί κατά την επανάσταση του '56, ένα ολόκληρο κομμάτι από καλλιτέχνες που δεν άνηκαν πάντοτε στον αυστηρά προσκείμενο στον κινηματογράφο χώρο, το οποίο θα εκμεταλλευόταν την συγκριτικά πολύ καλύτερα διαμορφωμένη κατάσταση σε ό,τι συνέβαινε εκεί σε σχέση με άλλες ανατολικές χώρες, για να δημιουργήσει μια σειρά ταινιών με πολύ πρωτοποριακή ματιά, κυρίως με βάση το στούντιο του Μπέλα Μπάλαζ. Στο Μπέλα Μπάλαζ υπήρχε μια δομή βασισμένη σε συχνές συνελεύσεις, αλλά και μια λογική κομμούνας που επιχειρούσε ανοίγματα και σε άτομα τα οποία δεν είχαν γίνει τακτικά μέλη. Αυτό οδηγούσε σε ρηξικέλευθους συνδυασμούς καλλιτεχνών, θεωρητικών, γλωσσολόγων αλλά και ατόμων που έρχονταν από το χώρο της φιλοσοφίας. Έτσι έχουμε δουλειές μιας ποιότητας που αγγίζει δυσθεώρητα ύψη, παίζοντας πότε με τον ρεαλισμό, πότε με την κρυμμένη μαγεία και την αφαίρεση και πότε με την υπνωτική σύντμηση εικαστικού και αμιγώς κινηματογραφικού.

Στο στούντιο, το οποίο είχε μάλιστα δημόσιο χαρακτήρα, καθώς επισήμως υπαγόταν στην Ένωση Δημιουργών Κινηματογράφου και τηλεόρασης, ιδρυτικά μέλη ανάμεσα σε άλλα ήταν ο Μίκλος Γιάντσο, ο πολύ σημαντικός Παλ Γκαμπόρ και ο Ιστβάν Ζάμπο, ενώ αργότερα θα γινόταν μέλος κάποιος …Μπέλα Ταρ. Η λογική απέναντι στο καθεστώς αλλά και στην εξάρτηση από τους Σοβιετικούς, ήταν πως απλά... δεν υπήρχαν. Οι δημιουργοί προσπαθούσαν να παράγουν σαν αυτό να μη συνέβαινε καν. Αυτό ήταν εμφανές σε έναν από τους πλέον κορυφαίους καλλιτέχνες που έδρασαν μέσα από αυτό. Τον μεγάλο ασυμβίβαστο Μίκλος Ερντέγι του χαμένου από τη λογοκρισία φιλμ «παρτίτα» αλλά και των «relaxation» και «vernal execution». Εμβληματική μορφή του στούντιο μαζί με τον Γκαμπόρ Μπόντι και διοργανωτής αρκετών χάπενινγκ τόσο στην Ουγγαρία όσο και στο εξωτερικό, όντας ένας εμβληματικός θεωρητικός αλλά και αυτό που κάποιοι σήμερα θα έβαζαν κάτω από τον τίτλο του πολυεκφραστικού καλλιτέχνη. Ο δε Γκαμπόρ Μπόντι θα χαρακτηριζόταν ήδη απο τα μέσα της δεκαετίας του '70 ένας από τους πρωτεργάτες της βίντεο αρτ, συνδυάζοντας ταυτόχρονα ένα ισχυρό

Underground2

Family Nest (Bela Tarr, 1977)

Dog's Night Song (1983, Gábor Bódy)

θεωρητικό κομμάτι με μια εξίσου δυνατή ποιητική και φιλοσοφική ματιά. Παρά τον πρόωρο θάνατό του σε ηλικία 39 ετών το '85, έργα του όπως οι τέσσερις μπαγκατέλες θα βρίσκονται πάντοτε εκεί για να μας θυμίζουν πώς ο κινηματογράφος του υπόγειου ρεύματος, κατάφερε να νικήσει πολλές φορές όλα τα εξωτερικά ζητήματα, διατηρώντας μια ακλόνητη δημιουργική ματιά αναζήτησης και μπολιάζοντας κομμάτια της αντικουλτούρας που έδρασαν σε πολύ διαφορετικούς χώρους.

Σε αυτό το δημιουργικά φλέγον κλίμα, μέσα σε 40 χρόνια, παρήχθησαν πάνω από 500 ταινίες, που συνδύασαν κάθε τομέα της τέχνης. Στο αριστουργηματικό αρχαϊκό κορμί, ο Πέτερ Ντουμπάι προσεγγίζει έναν αθλητικό τύπο που επηρεασμένος από θέσεις για το σοσιαλισμό που αναφέρονταν στην ισορροπία σώματος και πνεύματος, επιχειρεί να ζήσει με τα πρότυπα ενός αρχαίου έλληνα αθλητή αλλά και φιλοσόφου. Στην πορεία του φιλμ, η αναγνώριση κάτω από τη βαριά φιλοσοφία του ευγονικού σοσιαλισμού ενός βαθιά ευαίσθητου αποξενωμένου όντος καταλήγει σε ένα σπαρακτικό σχόλιο, που δεν στερείται μαύρου χιούμορ, για το μέλλον τέτοιων εξωτερικών ουσιαστικά προσπαθειών να θεραπευτεί ο υπαρξιακός πόνος της ανθρωπότητας. Η ματιά της ομάδας του κοινωνιολογικού κινηματογράφου, όπου ανήκει και ο Γκαμπόρ Μποντί, ήταν ένα ρεύμα που επιδίωκε μια συνθετική ματιά πάνω στην ψυχοκοινωνιολογία του ανθρώπινου όντος, με όχημα τον κινηματογράφο. Εκεί που στη δύση οι καταστασιακοί έσπαγαν την τέχνη αγκαλιάζοντας την επανάσταση, το φλούξους μιλούσε για τη ζωή-τέχνη και οι δομιστές ή οι αποδομιστές για τις κρυμμένες λειτουργίες της εικόνας και της δημιουργίας του κινηματογράφου, οι Ούγγροι σαν τον Ντουμπάι, χωρίς φανφάρες και με διαρκή την πιθανότητα μιας επικείμενης καταστολής, επέστρεφαν στην αισθητική λειτουργία του μέσου, ως μεθόδου αναγνώρισης του ανθρώπινου όντος! Και όλα αυτά ενώ το κράτος πολλές φορές έκανε το παν για να εμποδίζει αυτές τις δουλειές από τη διανομή τους. Πολύ ενδιαφέρουσες θα χαρακτήριζα επίσης τις δουλειές «Ποίηση» του Γιάνος Τόθ, όπως και το εξαιρετικό «Βίσους» του Πέτερ Τιμάρ και τα εξαιρετικά φορμαλιστικά κομψοτεχνήματα του Άντρας Σίρτες, «Πουλιά» και «Χαραυγή», που φυσικά και δεν είχαν απολύτως τίποτε να ζηλέψουν από ανάλογες δυτικές δουλειές. Θα έλεγα μάλιστα πως τις περισσότερες από αυτές, ειδικά τις περισσότερο γνωστές, τις υπερέβαιναν παρασάγγας! Η προσπάθεια του Μπέλα Μπάλαζ, λοιπόν, χωρίς να είναι τέλεια, καθώς και εδώ υπήρχαν ειδικά εξαιτίας τις ιδιότυπης ουγγρικής πραγματικότητας της εποχής ανάγκες για υπερβάσεις, αντιφάσεις, υπερβολές και κάποιες φορές παιχνίδια δύναμης ανάμεσα στις ομάδες ή τα ρεύματα που είχαν κατά καιρούς μεγαλύτερη ισχύ, ήταν από τις σημαντικότερες προσπάθειες για τη διαμόρφωση μιας πολυσχιδούς κινηματογραφικής γλώσσας, έτοιμης να συντεθεί διαλεκτικά με τα κομμάτια των κινήσεων και κινημάτων στη δύση που αναζητούσαν, το ΝΕΟ ΒΛΕΜΜΑ. Ένα ΒΛΕΜΜΑ που θα επιχειρούσε ειδικά το '60 και το '70 να ανατρέψει τα πάντα, ενώ στα χρόνια που θα ακολουθούσαν θα άφηνε έντονο το ίχνος μέσα στην underground θεώρηση!

Υ.Γ. Ευχαριστώ το φίλο και σύντροφο στις υπόγειες ματιές μας για τον κόσμο του αισθητικού Β. Μπουρίκα και για τις πολύτιμες συζητήσεις μας για το ανατολικό κομμάτι της κινηματογραφικής υπόγειας πρωτοπορίας, που σήμερα είχαμε την ευκαιρία αναφερθούμε στο εν πολλοίς άγνωστο ουγγρικό κομμάτι της.

Έπεται συνέχεια... ■

μικρά μουσικά...

Αναμφίβολα είδηση της χρονιάς στα καθ' ημάς ο άδοξος θάνατος της Amy Winehouse. Αλλά πότε, αλήθεια, είναι άδοξος ένας θάνατος και πώς μπορούμε να χαρακτηρίσουμε έτσι αυτόν της Amy; Ήταν σπουδαία, με ξεχωριστή ικανότητα να γράφει τραγούδια που απευθύνονται στον κάθε άνθρωπο, σπάζοντας τα δεσμά των όποιων μουσικών συνόρων, κάτι που αποδεικνύεται απ' τη σχεδόν οικουμενική αποδοχή που απέκτησε μετά το αριστουργηματικό «Back to Black» του 2006. Όλοι διέθεσαν ευχαρίστως ένα μέρος του μυαλού και της καρδιάς τους για την Amy των χιλίων προβλημάτων. Δυστυχώς την ταλάνιζαν τυπικά προβλήματα των stars, χωρίς ποτέ της να επιθυμήσει το σταριλίκι. Δεν είναι τυχαίο που καταφύγιο έβρισκε στα μπαρ και τις παμπς της γειτονιάς της στο Camden του Λονδίνου ανάμεσα σε καθημερινούς ανθρώπους. Αλίμονο όμως και η επιχείρηση «πουλάμε την Amy» που στήθηκε πίσω της δεν έμελλε να της επιτρέψει τη γαλήνη. Περιοδείες, απανωτές εμφανίσεις, υπερέκθεση για ένα κορίτσι που κάπου φανερά έφτασε στα όριά του, κάπου η κλωστή τέντωσε επικίνδυνα. Διότι η Amy Winehouse δεν πέθανε, απλώς έσπασε τη λεπτή κλωστή που ως μαριονέτα την έδενε σ' ένα κανιβαλιστικό παιχνίδι εξουσίας που τρέφεται με το ταλέντο και τα όνειρα ανθρώπων. Για όλα αυτά κι άλλα πολλά, είμαι πεπεισμένος πως για μια γενιά ανθρώπων η ημερομηνία του θανάτου της θα χαραχτεί ως ορόσημο. Πάντοτε θα θυμόμαστε που ήμασταν και τι κάναμε τη στιγμή που πρώτη φορά μάθαμε το δυσάρεστο νέο.

Στέφανος Μπατσής

Δίχως να υπεισέρχομαι σε συγκρίσεις που δεν αφορούν το κείμενο, οι συναυλίες των Roger Waters, Bon Jovi, Πυξ Λαξ είχαν κάτι εμφανέστατα κοινό και φυσικά αναφέρομαι στις στρατηγικές προώθησης που χρησιμοποίησαν οι εταιρείες που διοργάνωσαν τις συναυλίες, για να προσελκύσουν το μέγα πλήθος. «Συναυλία της χρονιάς», «εμπειρία ζωής», «σίγουρο sold-out» και άλλα διάφορα βαρύγδουπα που σου έλεγαν μέσες άκρες ότι έχεις την ευκαιρία να ζήσεις κάτι ανεπανάληπτο μαζί με χιλιάδες κόσμου. Νομίζω ότι οι εταιρείες σε αυτές τις περιπτώσεις δεν προσπαθούσαν να πουλήσουν ούτε τη μουσική, ούτε το θέαμα αλλά πρωτίστως τη δυνατότητα να λες «ήμουν κι εγώ εκεί», τη δυνατότητα να επιδεικνύεις το απόκομμα του εισιτηρίου, τη δυνατότητα να συζητάς από θέση ισχύος με όσους για κακή τους τύχη έχασαν τη «συναυλίας της χρονιάς».

Κι άλλος εξαιρετικός δίσκος αστικής ποίησης απ' το Boy, του οποίου το αστέρι συνεχίζει να λάμπει το ίδιο έντονα από τις πρώτες του δουλειές μέχρι και σήμερα. «Ηλιοθεραπεία» το όνομά του και σ' αυτό συνεχίζει από κει που είχε σταματήσει την ακτινογραφία της Αθήνας, της μεγάλης πόλης

Οι **Pornostroika dadaifi** είναι μία από τις πιο περίεργες και εναλλακτικές ελληνικές μπάντες. Δημιουργήθηκαν το 1999 και έχουν κυκλοφορήσει έκτοτε αρκετές δουλειές τις οποίες κυκλοφορούν ελεύθερα στο διαδίκτυο. Μετά από 3 χρόνια λοιπόν οι Pornostroika dadaifi επιστρέφουν με το νέο τους album: Pornotroika.Ο έρωτας στα χρόνια της πορνείας.
Ανατρεπτικό, ηλεκτρονικό, νταντιαστικό και αυθόρμητο, δύσκολα θα αρέσει στους πολλούς. Αλλά αυτό εσάς σίγουρα δεν σας αποθαρρύνει. Στο album αυτό οι Pornostroika ανακατεύουν την πολιτική και κοινωνική σάτιρα με την επιστημονική φαντασία. Το νέο τους πόνημα κυκλοφορεί δωρεάν στο διαδίκτυο και μπορείτε να το κατεβάσετε από τα site του group στο myspace και στο facebook. Στο album αυτό ξεχωρίζουν το «Ναραχία», το «Πιθηκάνθρωποι» και τα «Ρομπότ» (βασισμένο στο έργο του Μάκη Πανώριου).
http://www.reverbnation.com/pornostroikadadaifi
http://www.facebook.com/pages/PORNOSTROIKA-DADAIFI/127302647885

Βαγγέλης Νάνος

Ένα trivia για το τέλος σχετικό με τον Καστοριάδη, ο οποίος εκτός από πηγή έμπνευσης για το Ρασούλη επηρέασε, κατά πώς φαίνεται, τόσο την Laetitia Sadier, δηλαδή το ένα μισό των υπέροχων Γάλλων Stereolab, ώστε να ονομάσει την επόμενη μπάντα της «Monade», δανειζόμενη τον όρο «ψυχική μονάδα», τον οποίο χρησιμοποιούσε ο Καστοριάδης, και τον πρώτο της δίσκο «Socialisme ou Barbarie: The Bedroom Recordings», αποδίδοντας φόρο τιμής στην πολιτική ομάδα που ίδρυσε ο φιλόσοφος στο Παρίσι το 1949. Η εν λόγω μπάντα μετρά ήδη δεκαπέντε χρόνια παρουσίας απ' το 1996 και πιθανώς να επιφυλάσσει κι άλλες εκπλήξεις παρόμοιας υφής στο μέλλον.
Σας χαιρετώ, όσο περιμένω να έρθει το φθινόπωρο με τις αρκετές καλές συναυλίες του…

Νταβός Πάραλλαξ Α'

Ένα Παραμύθι εμπνευσμένο από τον Στάνισλαβ Λεμ

Richard Barbrook

Καθώς το διαστημόπλοιό τους ταξίδευε μακριά από τον υδάτινο πλανήτη, ο Trurl στράφηκε προς τον Klapaucius και αναφώνησε: «Κάναμε πολύ καλή δουλειά!»

Ο σύντροφός του χαμογέλασε : «Παίξαμε σίγουρα ένα εξαιρετικό παιχνίδι σε μερικούς πολύ δυσάρεστους τύπους. Η φυλή μας επικράτησε πάνω στους άρχοντες της Terra χωρίς βία ή πόνο. Η Ιστορία θα καταγράψει ότι η G20-CMP-MMORPG είναι ένα από τα ωραιότερα δημιουργήματα της δουλειάς μας!».

Όλα άρχισαν όταν, τη στιγμή που το μπλε φεγγάρι βρέθηκε στο τρίτο τεταρτημόριο του κόκκινου ήλιου, μια επείγουσα κλήση έφτασε για τους δύο κατασκευαστές από την εξωτερική σπείρα του Γαλαξία μας. Μια σύμβαση με μεγάλο αντίτιμο προσφέρθηκε για μια πολύ ευαίσθητη αποστολή. Ο Trurl και ο Klapaucius – πάντα ευτυχείς να εξυπηρετήσουν κάθε υπερβολικά πρόθυμο πελάτη – κατευθύνθηκαν προς τον μακρινό κόσμο των παχουλών χλωμοπροσώπων. Με την άφιξή τους τους οδήγησαν με ασφάλεια στην κορυφή ενός βουνού και τους παρουσίασαν στην κυρίαρχη ελίτ της Terra.

«Καλώς ήλθατε στο Νταβός τιμημένοι επισκέπτες από έναν εξωγήινο κόσμο!» δήλωσε ένα παχουλό και κομψό σαρκώδες πλάσμα με σταθερή φωνή. «Εγώ είμαι ο πρώτος τη τάξει εκπρόσωπος των πιο σημαντικών αρχόντων αυτού του πλανήτη. Σε αυτή την ετήσια συγκέντρωση είναι μαζεμένοι οι λίγοι και εκλεκτοί που κρατούν στα χέρια τους το πεπρωμένο της ανθρωπότητας. Γνωρίστε τον επικεφαλή του ΔΝΤ και τον πρόεδρο της Παγκόσμιας Τράπεζας. Εδώ είναι οι ηγέτες των ΗΠΑ, της ΕΕ, της Κίνας, της Ρωσίας και της Βραζιλίας. Ιδού οι διευθύνοντες σύμβουλοι των Goldman Sachs, Morgan Stanley, Deutsche Bank, HSBC και UBS. Υποδεχτείτε τον Ανώτατο Ηγέτη των Μασόνων, τον Πάπα, τον Δαλάι Λάμα και τον Εμίρη της Αλ-Κάιντα. Επιτρέψτε μας να σας παρουσιάσουμε τους Διευθύνοντες Συμβούλους των Google, Time-Warner, Sony, News International, Microsoft και Facebook. Χαιρετίστε τον βασιλιά της Σαουδικής Αραβίας, τον Αγιατολάχ του Ιράν και τους προέδρους των Exxon, BP, Shell και Total. Χαιρετήστε τα αφεντικά του μεξικανικού καρτέλ ναρκωτικών, της ιαπωνικής Yakuza και του Αφγανικού εμπορίου οπίου. Έχουμε επίσης εδώ φιλοσόφους, καλλιτέχνες του πλανήτη και επιστήμονες, αλλά μπορείτε να τους αγνοήσετε επειδή είναι ακριβώς εδώ για διακόσμηση. Οι μόνοι που μετράνε στην Terra κάθονται γύρω από αυτό το τραπέζι μπροστά σας».

Μπερδεμένοι από αυτή την πληθώρα των τίτλων και των θεσμών οι Trurl και Klapaucius προχώρησαν γρήγορα στην ουσία του θέματος : «Γιατί μας καλέσατε εδώ με τέτοια επιμονή; Τι είναι αυτό που θέλετε, το οποίο απαιτεί τις ειδικές μας δεξιότητες; Μπορείτε να πληρώσετε σε ένα νόμισμα που να είναι αποδεκτό σε όλο τον γνωστό κόσμο;»

«Εξαιρετικές ερωτήσεις – χαιρόμαστε να κάνουμε μπίζνες με ανθρώπους που επιθυμούν να κάνουν μπίζνες», σχολίασε ένας μεγιστάνας των μέσων ενημέρωσης με ρυτιδωμένο δέρμα από το πίσω μέρος του δωματίου.

«Είμαστε ρομπότ, δεν είμαστε άνθρωποι», απάντησε χαμογελώντας ο Klapaucius.

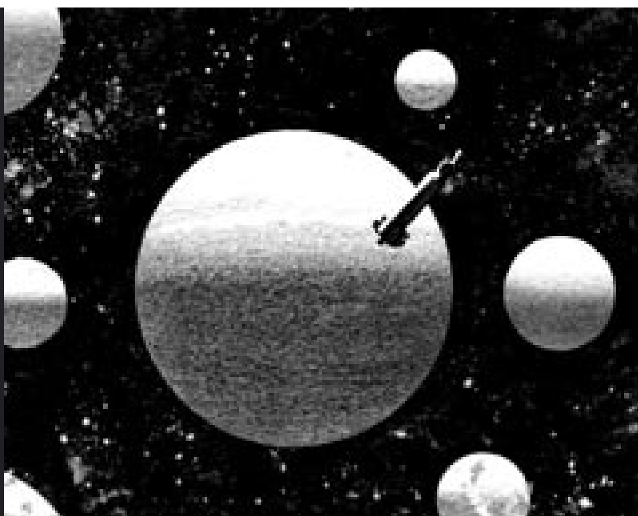
«Ρομπότ που είναι όμως εξαιρετικά στο να κάνουν μπίζνες», πρόσθεσε ο Trurl διπλωματικά.

«Ελπίζουμε ότι δεν παρεξηγήσατε τα λόγια μας», δήλωσε ο πρώτος τη τάξει εκπρόσωπος με μια κατευναστική φωνή. «Επιτρέψτε μου να σας εξηγήσω το πρόβλημά μας και πώς μπορείτε να μας βοηθήσετε. Όσον αφορά την πληρωμή, η γενναιοδωρία μας σε σπάνιες πέτρες και μέταλλα θα σας ενθουσιάσει, αν είστε επιτυχείς!»

«Τότε θα ακούσουμε προσεκτικά ...», είπε το ένα ρομπότ.

«... Με όλες τις πολλαπλές συσκευές ακρόασής μας», συμπλήρωσε σαν ηχώ το άλλο.

«Για να αντιληφθείτε το δύσκολο έργο που θέλουμε να εκτελέσετε, θα πρέπει να σας διηγηθούμε πρώτα την ιστορία του είδους μας», ξεκίνησε ο εκπρόσωπος των Τερρανών. «Κατά το 90% της ύπαρξής της σε αυτό τον πλανήτη, η ανθρωπότητα ζούσε σε μικρές ομάδες των περίπου 150 ανθρώπων, που επιβίωναν από το κυνήγι άγριων ζώων και από την

O Richard Barbrook είναι ο συγγραφέας του βιβλίου "Imaginary Futures" καθώς και μιας σειράς δοκιμίων για τη σύγκρουση μεταξύ εμπορευματικοποίησης και ελεύθερης συνεργασίας στο Διαδίκτυο. Με σπουδές σε Cambridge, Essex και Kent, ο Barbrook είναι σήμερα Λέκτορας Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Westminster.

αναζήτηση τροφής από τη φύση. Στη συνέχεια, περίπου 400 γενιές πριν, οι αριθμοί μας μεγάλωσαν τόσο που ήμασταν αναγκασμένοι να ανακαλύψουμε νέα μέσα επιβίωσης. Οι πρόγονοί μας σταδιακά έμαθαν πώς να εξημερώνουν τα ζώα και να καλλιεργούν τα φυτά. Από τα πλεονάσματα που παράγονταν από αυτή την αγροτική επανάσταση προέκυψαν οι πρώτες ταξικές κοινωνίες. Ενώ η πλειοψηφία του πληθυσμού εργαζόταν ως αγρότες στα χωράφια, μια μειοψηφία προνομιούχων έγιναν πολεμιστές και ιερείς και κυριάρχησαν πάνω στους πρώτους. Γενιά με γενιά, πολλά βασίλεια ήκμασαν και κατέρρευσαν, πολλές θρησκείες εξαπλώθηκαν και εξαφανίστηκαν, αλλά το κοινωνικό σύστημα παρέμεινε σταθερό. Η γεωργία ήταν η πηγή όλου του πλούτου. Οι πολεμιστές και οι ιερείς ζούσαν από την εργασία της αγροτιάς. Τότε ξαφνικά, 20 γενιές πριν, τα πάντα άρχισαν να αλλάζουν. Οι αριθμοί μας άρχισαν και πάλι ν' ανεβαίνουν δραματικά. Ξέραμε πώς να πετύχουμε πολύ περισσότερα από ό,τι πριν. Τότε, η ανθρωπότητα πέρασε έναν άλλον τραυματικό κοινωνικό μετασχηματισμό. Οι πολεμιστές και οι ιερείς έγιναν καπιταλιστές και διευθυντές. Οι αγρότες μετατράπηκαν σε προλετάριοι. Μετά από πολλή ταλαιπωρία και πόνο μια πιο εξελιγμένη ταξική κοινωνία είχε τελικά γεννηθεί. Γύρω από αυτή την τράπεζα στο Νταβός βλέπετε την κυβερνώσα ελίτ αυτού του νέου μετασχηματισμού. Η ανθρωπότητα ξεκίνησε ως μια φυλή 150 ατόμων και τώρα υπάρχουν 7 δισεκατομμύρια από εμάς. Είμαστε οι λίγοι που αποφασίζουν για την τύχη των πολλών!»

«Ευχαριστούμε για το ενδιαφέρον μάθημα ιστορίας, αλλά ακόμη δεν γίναμε σοφότεροι ως προς το τι επιθυμείτε από εμάς», είπαν εν χορώ οι δύο κατασκευαστές.

«Μην ανησυχείτε, θα μάθετε εντός ολίγου. Απλώς πρέπει οπωσδήποτε να γνωρίζετε αυτές τις πληροφορίες, προκειμένου να κατανοήσετε την παρούσα δυσχερή μας κατάσταση», απάντησε ο ανώτατος εκπρόσωπος των Τερρανών. «Κατά τη διάρκεια των τελευταίων πεντακοσίων γήινων ετών, ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής έχει εξαπλωθεί αργά αλλά σταθερά σε όλες τις γωνιές του πλανήτη. Οι ανάγκες και οι πολυτέλειες της ζωής τώρα αγοράζονται και πωλούνται στην αγορά. Τα πάντα - και όλοι - έχουν το τίμημά τους. Για τους προκατόχους μας, ήταν σχετικά εύκολο να κυριαρχούν πάνω σε αυτή τη νέα μορφή ταξικής κοινωνίας. Ήμασταν ενωμένοι από την επιθυμία μας για πλούτο και δύναμη. Εκείνοι που εκμεταλλευόμασταν χωρίζονταν με τόσους πολλούς τρόπους : εισόδημα, δεξιότητες, φύλο, εθνικότητα, γλώσσα, σεξουαλικότητα, ιδεολογία, παιδεία και θρησκεύματα. Εάν οι προλετάριοι απειλούσαν να ενωθούν εναντίον μας, οι προκάτοχοί μας ενστικτωδώς ήξεραν πώς να υποδαυλίσουν πολέμους, να ενθαρρύνουν τη μισαλλοδοξία και να συσσωρεύσουν μίση, προκειμένου να κρατηθούν στη θέση τους. Δυστυχώς, τα πράγματα είναι πολύ πιο δύσκολα τώρα. Είμαι αναγκασμένος να ομολογήσω ότι φταίει εν μέρει και η δική μας απληστία. Θα έπρεπε να το σκεφτόμασταν καλύτερα πριν τους πουλήσουμε φθηνά ταξίδια, μέσα επικοινωνίας και υπολογιστές. Θα έπρεπε να είχαμε υποθέσει ότι, όταν τα ίδια αγαθά και υπηρεσίες θα γίνονταν διαθέσιμα παντού, μια κοινή ταυτότητα θα προέκυπτε. Προς μεγάλη μας φρίκη αυτοί, που κάποτε κρατούσαμε διαιρεμένους και υποταγμένους, ενώνονται και αποκτούν αυτοπεποίθηση. Τώρα αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους ως μέλη ενός πολυ-πολιτισμικού, πολυ-σεξουαλικού, διακρατικού προλεταριάτου! Κοιτάξτε έξω από τις πύλες αυτού του ξενοδοχείου. Δεν μπορούμε πλέον να πραγματοποιήσουμε την ετήσια συνάντησή μας, για να αποφασίσουμε πώς αυτός ο πλανήτης θα κυβερνιέται, δίχως ένοπλους φρουρούς να μας προστατεύουν από έναν όχλο διαδηλωτών, που απαιτούν παγκόσμια δικαιοσύνη. Αυτή τη στιγμή, σε πόλεις σε όλο τον κόσμο, τεράστια πλήθη μαζεύονται για να καταγγείλουν τους πολιτικούς ως κλέφτες και τους τραπεζίτες ως απατεώνες. Αυτή η ταπείνωση πρέπει να σταματήσει - και να σταματήσει τώρα!»

Ακόμη όμως και μετά το άκουσμα των λεγομένων του ηγέτη των Τερρανών, οι Trurl και Klapaucius ήταν ακόμη μπερδεμένοι.

«Πώς θα μπορούσαν δύο κατασκευαστές από άλλον πλανήτη να μεταστρέψουν τη μεγάλη αφήγηση της ανθρώπινης ιστορίας;» ρώτησε ο ένας από τους δύο.

»

«Εμείς το μόνο που ξέρουμε είναι να ανακαλύπτουμε νέες τεχνολογίες όχι νέα είδη ζωής», είπε ο άλλος.

Σκουπίζοντας τον ιδρώτα από το σαρκώδες του μέτωπο, ο ανώτατος εκπρόσωπος ξανάρχισε την λογοδιάρροιά του.

«Υπάρχει μια δοκιμασμένη στρατηγική που μπορεί να διατηρήσει τον πλούτο και τη δύναμη μας: η τάξη των νέων υποκειμένων. Κατά τη γέννηση του καπιταλισμού οι πρωτοπόροι του ανακάλυψαν τυχαία τον πιο αποτελεσματικό τρόπο για τη διαίρεση του εργατικού δυναμικού τους. Ξεχώριζαν όσους είχαν κάνει νέα πράγματα με νέους τρόπους με τη βοήθεια της τεχνολογίας. Επικροτούσαν αυτή την ομάδα ως οικοδόμους του μέλλοντος στο παρόν. Για τους προκατόχους μας η μετασχηματιστική δύναμη του εργοστασίου προσωποποιήθηκε από τις τάξεις των νέων υποκειμένων: οι βιομηχανικοί εργάτες, η εργατική αριστοκρατία, ο «φορντικός» εργαζόμενος. Το καλύτερο απ' όλα, υπήρχαν ορισμένοι της κατηγορίας των νέων υποκειμένων, που θα μπορούσαν να αφομοιωθούν στις ελίτ: ο αυτοδημιούργητος άνθρωπος, το κόμμα της πρωτοπορίας, οι τεχνοκράτες. Όταν οι παππούδες μας τελικά αναγκάστηκαν να αποδεχθούν μια πιο δίκαιη κατανομή των κερδών του εργοστασιακού συστήματος παραγωγής, πρέπει να ομολογήσω ότι δοκιμάσαμε μια σύντομη περίοδο φόβου. Πάντα ελλόχευε ο κίνδυνος μία κατηγορία των νέων υποκειμένων να αποφασίσει να αναδιοργανώσει την κοινωνία προς το συμφέρον των πολλών και όχι των λίγων: η γενική νόηση, το εργατικό κίνημα, οι μηχανικοί. Με τη μαζική παραγωγή πολλών και κοινωφελών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές, πάρα πολλοί από τους καταπιεζόμενούς μας μολύνθηκαν με αυτές τις ανατρεπτικές ιδέες: οι χίπις, η νέα εργατική τάξη, οι παραγωγοί – καταναλωτές (produsumers). Ωστόσο, διατηρήσαμε την αυτοκυριαρχία μας και συνειδητοποιήσαμε ότι η σωτηρία μας θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσα από τη σύγκλιση των μέσων μαζικής ενημέρωσης, των τηλεπικοινωνιών και της πληροφορικής, που είχε ως αποτέλεσμα τη γέννηση του διαδικτύου. Σύντομα ανακτήσαμε την ιδιοκτησία του κοινωνικού φαντασιακού και η κοινωνία της πληροφορίας έγινε η υπόσχεσή μας για τις καλύτερες μέρες που έρχονται. Αποκτήσαμε τη δυνατότητα να δημιουργούμε πιο εξελιγμένα χάσματα μέσα στο παγκόσμιο προλεταριάτο, εντοπίζοντας καινούργιες κατηγορίες των νέων υποκειμένων: τους μετα-μοντερνιστές, τους χάκερ, τους αυτόνομους. Αποκτήσαμε τη δυνατότητα να προσλαμβάνουμε και πάλι από τις τάξεις των καταπιεσμένων αυτούς που θα εργάζονταν για την ενίσχυση ημών, των καταπιεστών τους: την εικονική τάξη, τους ψηφιακούς πολίτες, τους bobos. Για δεκαετίες αυτός ο έξυπνος ελιγμός μας εξυπηρέτησε καλά. Χρησιμοποιώντας τεχνολογίες δικτύων, έχουμε κατασκευάσει μια χρηματοοικονομική αγορά που επιβάλλει τους κανόνες της με σιδερένια γροθιά πάνω σε ολόκληρο τον πλανήτη. Οι μάζες μπορεί να ψηφίζουν για υψηλότερους μισθούς και καλύτερη κοινωνική πρόνοια, αλλά είναι τα δικά μας χρήματα που αποφασίζουν για την τύχη των οικονομιών των εθνών τους. Δεν υπάρχει καμία εναλλακτική πέρα από το νεοφιλελεύθερο καπιταλισμό!»

Οι Trurl και Klapaucius κοιτάχτηκαν με νόημα. Οι ηγέτες της Τέρρα πρέπει να έχουν μεγάλο πρόβλημα, για να φωνάζει έτσι δυνατά ο ηγέτης τους όταν περιγράφει την αδυναμία αντίστασης στα σχέδιά τους.

«Τότε, γιατί χρειάζεστε τη βοήθειά μας, αφού όλα εδώ πάνε τόσο καλά;» ρώτησε ο Trurl ευγενικά.

«Φαίνεται τελικά ότι το ταξίδι μας στην άλλη άκρη του Γαλαξία δεν ήταν πραγματικά απαραίτητο», πρόσθεσε ο Klapaucius με σαρκαστική διάθεση.

«Το παγκόσμιο προλεταριακό αντάρτικο χρησιμοποιεί τώρα τεχνολογίες δικτύων εναντίον μας!», φώναξε ο ανώτατος εκπρόσωπος με οργή. «Οργανώνουν εκδηλώσεις διαμαρτυρίας, εξεγέρσεις και εκλογές, με τις οποίες ανατρέπουν τους νόμιμους κυβερνήτες τους! Ήδη λείπουν από το φετινό συνέδριο στο Νταβός οι δικτάτορες της Τυνησίας, της Αιγύπτου και της Λιβύης. Ποιοι από εμάς σε αυτό το τραπέζι θα είναι οι επόμενοι; Με την παροχή ηλεκτρονικών υπολογιστών, κινητών τηλεφώνων και δυνατότητας διαρκούς διασύνδεσης στις μάζες έχουμε ακούσια επιτρέψει στην ανθρωπότητα να αντιληφθεί το εναλλακτικό φαντασιακό που κομίζει η κοινωνία της πληροφορίας. Το μέλλον είναι τώρα! Το χειρότερο από όλα, οι νέες κατηγορίες των νέων υποκειμένων που αναδύονται είναι αποφασισμένες να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες του διαδικτύου για τη συμμετοχική δημοκρατία και τον κυβερνητικό [cybernetic] κομμουνισμό: οι ψηφιακοί τεχνίτες, το πλήθος, το πρεκαριάτο. Γνωρίζουμε ότι μια μικρή ελίτ τραπεζιτών και γραφειοκρατών δεν μπορεί να επικρατήσει μόνη της ενάντια στη ενωμένη θέληση ολόκληρης της ανθρωπότητας. Η μόνη μας ελπίδα είναι μια τεχνολογική λύση που θα αποτρέψει αυτόν τον θανάσιμο κίνδυνο για τον πλούτο και τη εξουσία μας. Ζητούμε επειγόντως την επόμενη αναβάθμιση του διαδικτύου που θα μας παραδώσει και πάλι την κυριότητα του συλλογικού φαντασιακού και θα μας δώσει ξανά τη δυνατότητα να σφετεριστούμε μια προνομιακή μερίδα του εργατικού δυναμικού, ανάγοντάς την σε καινούργια κατηγορία των νέων υποκειμένων. Καλεστήκατε εδώ γιατί γνωρίζουμε ότι έχετε τις δεξιότητες για να μας βοηθήσετε σε αυτή την περίοδο κρίσης. Η φήμη σας έχει φτάσει ακόμα και στις δικές μας ακριτικές περιοχές του γαλαξία. Έχουμε ακούσει για το πώς δημιουργήσατε το Gargantius, τον Metainformationator και τις Μηχανές που Προβλέπουν το Μέλλον. Σας καλούμε να εφαρμόσετε τις γνώσεις σας, για να εφεύρετε μια νέα γενιά τεχνολογίας υπολογιστών, και θα ανταμειφθείτε πλουσιοπάροχα. Είμαστε βέβαιοι ότι μπορείτε να επινοήσετε για λογαριασμό μας μια καινούργια κατηγορία νέων υποκειμένων που θα διατηρήσει το παγκόσμιο προλεταριάτο διαιρεμένο ενάντια στον εαυτό του!»

Συνεχίζεται… ■

ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟ
ΤΖΕΤ ΣΥΝΕΤΡΙΒΗ
ΣΤΗΝ ΠΙΝΔΟ...

ΕΥΤΥΧΩΣ ΓΙΑ
ΤΗ ΧΩΡΑ, Ο ΚΥΡΙΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΕΠΕΖΗΣΕ...

ΗΤΑΝ ΣΤΟ ΠΟΥΘΕΝΑ
ΚΑΙ ΔΕΝ ΕΙΧΕ ΝΑ ΚΑΝΕΙ
ΤΙΠΟΤΑ...
"ΣΑΝ ΝΑ 'ΜΟΥΝ
ΣΕ ΘΕΡΙΝΟ ΤΜΗΜΑ
ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ..." ΕΙΠΕ,
ΑΛΛΑ, ΛΕΣ ΚΑΙ ΕΙΧΕ
ΔΙΚΙΟ, ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΑΚΟΥΣΕ...

Η ΩΡΑ
ΚΥΛΟΥΣΕ
ΚΑΙ Η
ΠΕΙΝΑ
ΑΡΧΙΣΕ
...
ΣΤΗΝ ΑΡΧΗ
ΗΤΑΝ
ΔΥΣΑΡΕΣΤΗ
...

...ΕΠΕΙΤΑ
ΒΑΣΑΝΙΣΤΙΚΗ...

...ΩΣΠΟΥ
ΕΓΙΝΕ
ΕΜΜΟΝΗ!

ΑΠΟΦΑΣΙΣΜΕΝΟΣ
ΝΑ ΕΠΙΒΙΩΣΕΙ
(ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΛΟ
ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ)
Ο Κ. ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΘΥΜΗΘΗΚΕ
ΤΟΥΣ ΔΥΟ
ΠΙΛΟΤΟΥΣ
...

ΗΤΑΝ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ
ΝΕΚΡΟΙ...

...ΑΛΛΑ ΣΙΓΟΥΡΑ
ΘΡΕΠΤΙΚΟΙ...
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΡΕ ΓΑΜΩΤΟ!

...ΚΑΙ ΤΕΛΙΚΑ,
ΚΑΘΟΛΟΥ
ΑΝΟΣΤΟΙ...

ΕΙΧΕ ΣΧΕΔΟΝ
ΒΑΡΥΣΤΟΜΑ-
ΧΙΑΣΕΙ...
...ΟΤΑΝ
ΦΑΝΗΚΕ Η
ΑΠΟΣΤΟΛΗ
ΔΙΑΣΩΣΗΣ...

ΑΧΡΗΣΤΟΙ!
ΓΙΑΤΙ ΑΡΓΗΣΑΤΕ
ΤΟΣΟ;
ΜΑ... ΚΥΡΙΕ ΥΠΟΥΡΓΕ,
ΔΕΝ ΠΕΡΑΣΑΝ ΟΥΤΕ
ΠΕΝΤΕ ΩΡΕΣ...

BABYΛΩNIA